Družstvo

Rigorózní práce

Mgr. Michal Hašek

Vysoká škola v Sládkovičove

Fakulta práva Janka Jesenského

Katedra obchodného, hospodárskeho a finančného práva

Studijní obor: Obchodní právo 68-12-9

Školitel: prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc. et Dr. h.c.

„Prohlašuji, že jsem rigorózní práci zpracoval samostatně a jen s využitím pramenů uvedených v seznamu bibliografických odkazů, které ve všech případech řádně cituji v souladu s příslušnou směrnicí děkana a zvyklostmi. Prohlašuji, že text této práce je identický s textem práce na nosiči CD, které spolu s prací fyzicky odevzdávám ve dvou vyhotoveních. Zároveň vyjadřuji souhlas s případným zveřejněním práce na internetu."

Podpis: .....

Abstrakt

Mgr. Michal Hašek

Družstvo

Rigorózní práce

Vysoká škola ve Sládkovičove

Fakulta práva J. Jesenského

Katedra obchodního, hospodářského a finančního práva

Stupeň kvalifikace: doktor práv (JUDr.)

Rozsah čisté práce: 102 stran

Brno, 25.8.2010

Práce popisuje právní postavení družstva ve vnímání národního práva Slovenské republiky a České republiky. Práce přináší pohled na historický vývoj družstevnictví na území obou zemí, ale i v zahraničí, založení a vznik družstva, všeobecnou charakteristiku družstev a způsob jejich hospodaření. Práce věnuje velkou pozornost organizaci a orgánům družstva a členství v družstvu, způsobu jeho vzniku, ale i zániku. Také přibližuje způsoby zániku družstev, které jsem rozebral z dvou hledisek, zánik družstva bez likvidace a zánik družstva likvidací.

Klíčová slova: družstvo, základní jmění, členský vklad, obchodní zákoník, členská schůze, představenstvo, kontrolní komise, likvidace.

Abstract

Michal Hašek
Cooperative
Rigorous task
The University in Sladkovicovo
J. Jesenius Law school
Business, economic and financial law division
Chairman of the rigorous commission:
Qualification degree: Juris Doctor (JUDr.)
Extension: 102 pages

Brno, 25th August 2010

This work decribes a legal status of agricultural cooperatives from the view of national law of Slovak Republic and the Czech Republic. This work presents a historical development of agricultural cooperatives in bouth countries, but also in foreign countries, establisment and creation of agricultural cooperative, general characterization of agricultural cooperatives and their management. Work pays big attention to organization, main bodies and membership of agricultural cooperatives, process of their establishment and dissolution. It also describes the process of estabhlisment and dissolution of agricultural cooperative, which I analyzed from two points of view, dissolution of agricultural cooperative with liquidation and without liquidation.

Keywords: Agricultural cooperative, basic capital, member's investment, Commercial code, general meeting, cooperative board, control commision, liguidation

Obsah

ÚVOD 7
1 HISTORICKÝ VÝVOJ DRUŽSTEV 9
1.1 Prvopočátky družstevnictví 9
1.2 První formy družstevnictví 10
1.3 Vývoj slovenského družstevnictví do začátku 20. století 12
1.4 Vývoj českého družstevnictví do začátku 20. století 16
1.5 Vývoj družstevnictví za období první Československé republiky 17
1.6 Družstevnictví v období SNP až do roku 1948 22
1.7 Družstevnictví po roce 1948 24
1.8 Současná situace družstev 28
2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA DRUŽSTVA 29
3 ZALOŽENÍ A VZNIK DRUŽSTVA 34
4 STANOVY DRUŽSTVA 37
4.1 Všeobecná charakteristika stanov 37
4.2 Obchodní jméno a sídlo družstva 40
4.3 Předmět podnikání (činnosti) družstva 40
5 ZÁKLADNÍ JMĚNÍ DRUŽSTVA 41
6 ČLENSTVÍ V DRUŽSTVU 45
6.1 Evidence členů 45
6.2 Vznik členství 45
6.3 Převod členských práv a povinností 47
6.4 Členská práva a povinnosti 48
6.5 Zánik členství 50
6.5.1 Základní způsoby zániku členství 51
6.5.2 Další způsoby zániku členství v družstvu 54
7 ORGANIZACE DRUŽSTVA 58
7.1 Samospráva 58
7.2 Funkční období členů volených orgánů družstva 58
7.3 Neslučitelnost funkcí členů orgánů družstva 59
7.4 Zánik funkce v orgánu družstva 59
7.5 Náhradníci 60
7.6 Zákaz konkurence 61
7.7 Hlasování v kolektivních orgánech družstva 62
8 ORGÁNY DRUŽSTVA 63
8.1 Členská schůze 64
8.2 Představenstvo 68
8.2.1 Předseda družstva 72
8.2.2 Stížnosti proti rozhodnutí představenstva 73
8.3 Kontrolní komise 74
8.4 Orgány malého družstva 75
8.5 Pomocné orgány družstva 76
8.6 Nároky družstva ze zodpovědnosti členů orgánů družstva 76
8.7 Členství právnických osob v orgánech družstva 77
9 HOSPODAŘENÍ DRUŽSTVA 79
9.1 Financování činnosti družstva 79
9.2 Fondy družstva 79
9.2.1 Nedělitelný fond 79

9.2.2 Základní fond ... 80
9.2.3 Fond odměn (statutární fond) ... 81
9.3 Roční účetní závěrka a výroční zpráva o hospodaření ... 81
9.4 Rozdělení zisku a úhrada ztráty hospodaření družstva ... 82
10 ZRUŠENÍ A ZÁNIK DRUŽSTVA ... 83
10.1 Zrušení družstva bez likvidace resp. zrušení družstva sloučením, splynutím a rozdělením ... 84
10.2 Zrušení družstva rozhodnutím soudu ... 87
10.3 Zrušení družstva likvidací ... 88
10.3.1 Likvidátor ... 89
10.3.2 Působnost a povinnosti likvidátora ... 90
10.3.3 Úkony likvidátora směřující k ukončení likvidace družstva ... 92
10.4 Zánik družstva ... 93
11 EVROPSKÁ DRUŽSTEVNÍ SPOLEČNOST ... 94
12 ZÁVĚR ... 95
13 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ ... 97
Příloha č. 1 – slovenská právní úprava platná ke dni vyhotovení práce ... 103
Příloha č. 2 – česká právní úprava platná ke dni vyhotovení práce ... 112

ÚVOD

Už od nepaměti se lidé se společnými zájmy, ať už politickými, náboženskými nebo jinými, sdružovali do různých společenství s cílem prosazení a zabezpečení potřeb pro své členy. V průběhu společenského vývoje docházelo i k rozvoji jednotlivých forem těchto společenství. Mnohá z nich zanikla a naopak mnohá se vývojem přetransformovala do dnešních podob. Jedním ze společenstev s bohatou historií, které má i dnes významné postavení ve společnosti, je družstvo.

Důvodem výběru tohoto tématu je především bohatá historie družstva, zejména na území bývalé Československé republiky a specifičnost družstva, která ho odlišuje od jednotlivých obchodních společností. Taktéž rozmanitost druhů a typů družstev, která se vytvořila v průběhu jejich vývoje, a neustálá potřeba lidí sdružovat se za účelem prosazování svých názorů a zájmů.

Cílem družstva je zabezpečení potřeb svých členů, převážně hospodářských, jako jsou např.

- zemědělská výroba;
- výstavba bytů, jejich správa a údržba;
- řemeslná výroba a služby;
- zásobování potravinami a spotřebním zbožím.

Kromě předmětu své činnosti se jednotlivá družstva od sebe odlišují svojí velikostí, rozsahem své působnosti apod.

Specifičností družstva je, že se odlišuje od ostatních obchodních společností a jiných sdružení a to hlavně:

- členství v družstvu je založeno na principu dobrovolnosti;
- všichni členové družstva jsou si rovni;
- při hlasování se uplatňuje princip demokracie;
- každý člen je povinný vložit členský vklad, který zakládá jeho práva a povinnosti vůči družstvu;

- hospodářské příjmy z činnosti družstva se rozdělí mezi členy družstva rovným dílem.

Tato rigorózní práce věnuje pozornost historickému vývoji družstev, s osobitým zaměřením na historický vývoj na území bývalé Československé republiky a všeobecné charakteristice družstva, začínající pojmem družstvo, přes pohled právní úpravy a její podobné analýzy, ke způsobu zrušení družstva až po jeho samotný zánik, protože jedno bez druhého by nám neumožnilo charakterizovat družstvo jako celek. Jejím cílem je podat čtenáři komplexní přehled o družstevnictví od jeho prvopočátků až po současnost.

Pro splnění své úlohy v této práci jsem používal historický výklad v komparaci se současnou právní úpravou. Jako výchozí zdroj informací mi posloužil Obchodní zákoník s komentářem od českých a slovenských autorů. Důležitou se ukázala i metoda analýzy exaktních údajů knižních a internetových publikací, doplněná komparační metodou.

Mám za to, že legislativní úprava v podobě zákonů České republiky a Slovenské republiky, je v zásadních ohledech dostatečná, srozumitelná a striktní. Nicméně zejména na úseku bytových družstev by bylo vhodné přijmout určité legislativní změny.

1 HISTORICKÝ VÝVOJ DRUŽSTEV

1.1 Prvopočátky družstevnictví

„První družstva vznikaly jako děti nouze cestou zdola, za účelem ochrany rolníků anebo živnostníků před bídou a nedostatkem."[1] Tržní hospodářství se čím dál více rozrůstalo, což způsobilo, že konkurenceschopnost mezi drobnými a středními podniky byla stále nižší. Z toho důvodu se začaly vytvářet společenství, které nazýváme prvními družstvy, a v nich jejich členové – malovýrobci nacházeli jakousi ochranu a východisko z nevýhodného postavení v rozrůstajícím se tržním hospodářství. Proto už v tomto období se zformovala myšlenka přispět k lepší prosperitě drobných a středním hospodářství.

Nejstarším družstvem v Evropě, založeným na základě tradičních a do dnešních časů uznávaných družstevních zásad bylo Rochdale Society of Equitable Pionners (Rochdalské družstvo poctivých průkopníků), které bylo založené 28 tkalci města Rochdal, 24.10.1844. „Teoreticky tato idea vycházela z idejí utopického socialismu Roberta Owena a Charlese Fouriera."[2] Založení tohoto družstva bylo významným mezníkem pro budování podobných družstev nejen v Anglii, ale i v Evropě. Ve stanovách kromě zřízení obchodu s potravinami a spotřebním zbožím byly zahrnuté i otázky týkající se výstavby bytů, zřízení továren, koupi pozemků pro chudé nebo nezaměstnané členy. Rochdalské družstevní hnutí se dále vyvíjelo a později přijalo tzv. Rochdalské družstevní zásady, revidované na sjezdech Mezinárodního družstevního svazu. Na území Slovenska byl prvním družstvem Gazdovský spolek v Sobotišti, založený 9.2.1845 jako úvěrové družstvo. Jeho zakladatelem byl sobotišťský učitel Samuel Jurkovič. Sobotišťané tak předběhli i zakladatele německého, rakouského i českého družstevnictví. Na území České

---

[1] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 1

[2] ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T., Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva, 6. vydání, C.H. BECK, Praha 2010 s. 385

republiky byly mezi prvními založeni Potravní a úsporný spolek v Praze v roce 1847 a následovala Záložní kasa ve Vlašimi dne 14.3.1858. S jistým odstupem vznikala výrobní družstva. První výrobní družstvo bylo První výrobní družstvo cvočkářské pro Věšín a okolí založené v roce 1892. Zajímavostí je, že toto družstvo fungovalo pod různými názvy až do 90. let 20. století, kdy došlo k transformaci družstva a rozdělení majetku mezi členy. Dnes na činnost tohoto družstva navazuje společnost s ručením omezeným Kovo Věšín, s.r.o.[3]

Po prvotních překážkách, které družstevnictví muselo překonat, došlo v některých zemích k přijetí družstevních zákonů, například ve Velké Británii v letech 1852, 1855 a 1862, ve Francii roku 1867, v Rakousku roku 1873 a Uhersku roku 1875.

1.2 První formy družstevnictví

Lidé se začali sdružovat už v období středověku. Především z toho důvodu, že ve společnosti hledali útěchu s cílem zlepšit svoji hospodářskou prosperitu a poskytnout si vzájemnou pomoc v případech živelné pohromy nebo katastrofy. Nejčastější formou sdružení byly cechy a bratrstva.

Bratrstva vznikala postupně mezi různými sociálními skupinami ve městech a na venkově na náboženském základě. Jejich cílem bylo rozšiřovat lásku k bližním, věnovat se dobročinné činnosti a tak se angažovat ve věcech charitativních a sociálních. Každé bratrstvo mělo vlastní tzv. bratrskou pokladnici, která sloužila na uložení peněz a těchto úspor bratrstva poskytovala příspěvky svým členům v případě úmrtí nebo nemoci člena rodiny. V podstatě to byly první spolky, které plnily hospodářskou funkci.

V českých zemích je zaznamenáváno formování cechů od konce 13. století. Na území Slovenska začaly první cechy zakládat němečtí osadníci za vlády Anjouovců ve 14. století. Byly to cechy řemeslníků, které zaznamenaly svůj vrchol v 16. a 17. století. Největší význam cechů spočíval v tom, že živnostníci ve městech získávali čím dál vyšší postavení a měli rozhodující podíl na správě měst. Zprvu

[3] www.kovovesin.cz

podpůrný, společenský a kultovní charakter cechů se postupně přeměnil v účinný nástroj regulace jak vně tak i uvnitř cechu. Někteří historici v této souvislosti poznamenávají, že cechy byly de facto druhou městskou samosprávu.

Už v tomto období musely mít cechy svoje vnitřní řády, tehdy to byly vnitřní předpisy – artikuly, které si vyžadovaly schválení vrchností. Obsahovaly všechny náležitosti potřebné pro řádné fungování cechů, ze kterých mnohé máme i dnes, například práva a povinnosti svých členů, ceny výrobků a služeb a jiné. Bohužel v období svého největšího rozvoje byly cechy převážně monopoly uzavřeného kruhu, což nemělo velmi pozitivní dopad pro jejich spotřebitele, a to vyvolalo nevůli i u těch nejvyšších. Právě tato nevůle vedla k reformám, se kterými začal císař Leopold I. a postupně v nich pokračovali Marie Terezie, Josef II., ale hlavně František II. K omezení cechovní autonomie tak postupně došlo vydáním generálního cechovního patentu z roku 1731, vydáním cechovních artikulů z roku 1739 a dalšími legislativními opatřeními. Definitivní zánik dovršilo přijetí některých pro cechy nepříznivých nařízení, na základě kterých byl v Uhersku přijatý průmyslový zákon a pro Rakouská území byl přijat v roce 1859 živnostenský řád. Tyto zákony zakázaly svobodu živnosti a povinně zavedly průmyslové (živnostenské) spolky.

Kromě bratrstev a cechů byly významnými předchůdci cechů i svépomocné hospodářské spolky. Na začátku novověku tvořilo podstatnou složku českého i slovenského etnika rolnické obyvatelstvo. I rolníci se chtěli sdružovat a k tomu jim otevřela cestu regulace Marie Terezie. „Začala v roce 1767 vydáním urbářského patentu a skončila o pět roků později zavedením soupisu majetku na celém území. Jejím úsilím bylo dostat do souladu povinnosti poddaného s rozsahem ním užívané půdy.“[4]

Urbářské spolky měly důkladně vybudovanou svou vnitřní strukturu. Víceré z nich přetrvaly na slovenských vesnicích až do poloviny 20. století. Vedle urbářských dobročinných či vzdělávacích spolků měly tento cíl i svépomocné hospodářské podniky. I když častokrát byly odlišného zaměření, měly množství společných charakteristických znaků, jako jsou dobrovolnost, vlastní závazné

[4] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 26

stanovy, demokratický systém, ale hlavně rovnost a podpora, i snaha o různé sociální výhody jejich členů. Tyto spolky vznikaly v průběhu 18. až 20. století a je důležité upozornit na to, že nešlo ještě o družstva, i když některé z těchto spolků a společností družstva časově předcházely.

Šlo o:

- včelařské spolky;
- ovčácké, salašnické a košíkářské spolky – vznikaly v oblastech, kde měl chov ovcí dominantní postavení;
- pojišťovací nebo odškodňovací spolky – byly založené na principu vzájemné pomoci v případech živelných pohrom nebo úhynu hospodářských zvířat. I v tomto případě však šlo o pomoc úplatnou (Například když musel statkář zabít krávu kvůli zlomeným nohám, maso z ní se rozdělilo mezi statkáře za určenou sumu, aby se tím zmírnila škoda majiteli);
- ovocnářské spolky;
- obecní, církevní nebo spolkové správní sýpky – představují osobitý typ hospodářsko svépomocných rolnických společenstev;
- nákupní spolky – jejich cílem bylo zabezpečit výhodnější nákup surovin potřebných na další zpracování.

1.3 Vývoj slovenského družstevnictví do začátku 20. století

Jak již bylo zmíněno v předcházející podkapitole, první svépomocné rolnické družstvo byl Spolok Gazdovský v Sobotišti založený 9. února 1845. Hlavním důvodem jeho vzniku byla snaha pomoci obyvatelům Sobotiště s řešením hospodářských, sociálních a kulturních problémů z vlastních zdrojů využitím nenákladné svépomoci.

Významnou osobností slovenského družstevnictví byl sobotišťský evangelický učitel Samuel Jurkovič, který se zapojil do této činnosti a společně se skupinkou dalších aktivních občanů vytvořil náčrt stanov družstva, které předložili na připomínkování J.M. Hurbanovi. Až po tomto kroku došlo k založení družstva a k schválení jeho stanov. Ustanovující schůze se zúčastnilo 12 členů, kteří si mezi sebou zvolili svého předsedu, již výše uvedeného Samuela

Jurkoviče a též zvolili pokladníka a účetní družstva. Tento Gazdovský spolok byl založený na zásadách (např. vzájemná výpomoc, zásada samosprávy), na kterých později fungovaly i další rolnická družstva na Slovensku. Bohužel v letech 1848 – 1849 v období revoluce, která neminula ani Slovensko, začal postupný zánik tohoto rolnického družstva. S. Jurkovič odešel do Brezové pod Bradlom, následně do Prahy, a i když se po uklidnění politické situace vrátil a zapojil do činnosti sobotišťského družstva, 28. ledna 1851 po své šestileté činnosti družstvo skončilo svoji činnost.

Podle sobotišťského družstva založil Daniel Bórik dne 19. března 1845 družstvo ve Vrbovcích, které přijalo název Gazdovský spolok. Postupně se začala vytvářet družstva na Myjavě a v Brezové pod Bradlom, konkrétně obě roku 1846. Družstvo v Brezové pod Bradlom bylo založeno z iniciativy mladého Ľudovíta Šuleka a jako další přijalo název Gazdovský spolok. Díky časopisu Oril Tatranský, který ve svých článcích poskytoval informace o družstvech, i na středním Slovensku, konkrétně v Mošovcích se začalo iniciovat založení úvěrového družstva. Toto družstvo známé jako spořitelna bylo založeno se zpětnou platností od 1. ledna 1846. Postupně se družstevní myšlenka šířila po celém Slovensku a začala se zakládat družstva podle sobotišťského vzoru. „I díky obětavým propagátorům na jedné straně a pochopení v národě na straně druhé se Slováci právem mohou řadit k průkopníkům družstevnictví.“[5]

K nové vlně slovenského rolnického družstevnictví došlo na začátku šedesátých let po uvolnění vnitropolitických poměrů. Zvláštní kapitolu v této sféře představovali školní spořitelny, jejichž cílem bylo vést už od útlého věku děti k šetření finančních prostředků. Jejich dalším významem bylo, že finanční prostředky, které vybraly, využívaly na úhradu školních potřeb. Ve většině částí Uherska se setkaly s příznivou odezvou, protože nejen učily mladé hospodárnosti, ale zároveň je připravovaly pro rozšiřující se síť úvěrových a dalších druhů slovenských rolnických družstev.

---

[5] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 56

V tomto období docházelo ke vzniku prvních slovenských potravních družstev, ze kterých první vzniklo roku 1871 v Uhersku podle zpráv a návodů rochdalských tkalců z Anglie. Toto potravní družstvo vzniklo pod názvem Potravný spolok vo Veľkej Revúcej a i navzdory jeho krátké existenci má velký význam v našich dějinách potravního a spotřebního družstevnictví, protože se stal základním kamenem pro budování slovenského družstevnictví.

Dalším významným obdobím z hlediska vývoje družstevnictví byl přelom 19. a 20. století. Toto období bylo poznamenané národněpolitickým útlakem a hledala se cesta, jak pomoci z této katastrofální ekonomicko – sociální situace.

Začala třetí etapa ve vývoji slovenských rolnických družstev. Bylo založeno první trojúčelové družstvo v Hačavě, jeho rodákem Jánom Vansom, který zároveň působil jako evangelický kněz v sousední obci Píla, kde se rozhodl založit filiálku. Celé družstvo pojmenoval Pílansko – Hačavský hospodársky, potravný a úverový spolok. Prodávalo produkty domácí výroby, potřeby pro domácnost a hospodářství a samozřejmě přijímali vklady svých členů a poskytovali půjčky. Poněvadž členskou základnu tvořili chudí lidé, členský vklad měl hodnotu 5 zlatých a mohli ho splácet v týdenních splátkách. Hned po svém založení družstvo úspěšně rozběhlo svou činnost a jeho úspěchy se prostřednictvím tisku šířily po celé zemi. Úspěchy tohoto družstva inspirovaly mladého kněze Andreje Hlinku k založení Trojsliačanského gazdovského potravného úverového spolku, jehož cílem bylo pomáhat lidem, kteří pocházeli z v této době vyhořelé obci Tri Sliače. Díky Jánovi Vansovi a Andrejovi Hlinkovi, hlavním iniciátorem gemersko – lipotovského hnutí, se v krátkém čase vybudovala síť těchto družstev ve vícerých župách na Slovensku. Všechna tato družstva pracovala samostatně a v jejich čelech stáli převážně místní knězi a učitelé.

Jedním z důvodů, proč činnost vícerých družstev po čase zanikla bylo, že členové byli většinou rolníci, kteří neměli žádnou družstevní výchovu. Navzdory tomu mnohé z nich přežily Rakousko – Uhersko, zapojily se i do družstevní sítě v nově vzniklé ČSR a nejedno z nich se udrželo až do roku 1948.

Družstevní aktivita se neomezila jen na střední Slovensko, ale i na západním Slovensku na konci 19. století začalo vznikat další centrum rolnického družstevního hnutí. V 70. letech tady měla družstevní činnost velký úspěch, ale postupně začala upadat z nedostatku kapitálu, který už nedokázal pokrývat potřeby rolníků, ale i kvůli nedostatečné vnitřní organizaci. „Vznikla potřeba podchytit a vybudovat rolnické hnutí a postavit ho na novém družstevním základě."[6] Této úlohy se ujali Pavol Blaho společně s římsko – katolickým knězem Ľudovítem Okánikem a právě díky jejich úsilí vzniklo roku 1897 ve Skalici družstvo pod názvem Gazdovsko – potravný spolok. Pavol Blaho pokračoval ve své činnosti a společně s dalšími knězi se mu dařilo zakládat rolnická družstva. A tak v krátké době vznikla na západním Slovensku nová družstevní síť, kterou tvořily hlavně potravní družstva. Začátkem 20. století začala ve Skalici vznikat i první výrobní družstva (roku 1901 Hospodársky a vinohradnícky spolok, roku 1903 Roľnícky mliekarský spolok), která se stala příkladem pro vznik výrobních družstev v zemi.

Na přelomu 19. a 20. století se na slovenském venkově začala budovat síť výrobních družstev, hlavně družstva mlékařská. Ve vícerých slovenských obcích začaly vznikat družstevní lihovary, které zpracovávaly líh hlavně z cukrové řepy a brambor. V roce 1917 byl vydán zákon, na základě kterého se začaly zakládat družstevní pálenice, které zpracovávaly ovoce na výrobu lihu.

Zajímavostí je, že v rozpětí let 1845 až do začátku 20. století vznikaly na území Slovenska finanční ústavy, které nebyly družstvy, ale jejich činnost směřovala ke společnému cíli. Podporovaly zemědělskou výrobu, která díky tomu zaznamenala velký rozvoj a ve vztahu k rolnickému obyvatelstvu plnili funkci sociální. V podstatě tyto finanční ústavy plnily funkci banky a byly považovány za projev hospodářské samostatnosti. Nejdůležitější byla 1. slovenská finančná účastinná spoločnosť v Turčianském Sv. Martině založená roku 1868.

---

[6] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 73

Slovenské peněžní ústavy se začaly intenzivněji rozvíjet začátkem 20. století. Díky dobré organizační struktuře slovenské bankovnictví zaznamenalo stoupající trend. K nejúspěšnějším patřily banky v Ružomberoku, Martině, Zvoleně a Lučenci.

Rozvoj slovenského rolnického družstevnictví v období poslední třetiny 19. století a začátku 20. století do velké míry ovlivňoval i složitý vývoj v ekonomicko – sociální i v národněpolitické oblasti. I navzdory tomu v tomto období na území obývaném Slováky organizátoři družstevnictví stihli založit všechny základní druhy rolnických družstev. Podobná družstva vznikala i mezi Maďary, Němci a dalšími národy Uherska. Pestrá paleta slovenských družstev jim přitom nejednou sloužila příkladem.

1.4 Vývoj českého družstevnictví do začátku 20. století

Na území dnešní České republiky se právní režim před přijetím specifické právní úpravy o družstvech řídil především zákonem o spolcích – zákonem č. 253/1852 říšského zákoníku. Na jeho základě vznikali již zmiňované záložny. V Čechách by průkopníkem malých venkovských záložen MUDr. František Cyril Kampelík. Od jeho přímení se právě odvozuje zlidovělý název „kampelička". Dr. Kampelík byl považován za upřímného, horlivého a poněkud svérázného vlastence. Historického významu nabyl zejména Kampelíkův spisek z r. 1856 o budování venkovských družstevních peněžních ústavů. Na rozvoj záložen na českém území měl rovněž významný vliv Němec F.W. Raiffeisen.

Zákon z roku 1873 č. 70 ř.z. družstva charakterizoval jako svépomocná spolčení s neuzavřeným počtem členů, jejichž účelem je podporovat živnost nebo hospodářství svých členů. Družstva vznikala zápisem do zvláštního rejstříku. Každé družstvo mule přijmout stanovy, které upravovaly:

- název družstva, ze kterého muselo být patrné zaměření činnosti družstva a sídlo;
- pravidla pro vznik a zánik členství;
- práva a povinnosti členů;

- pravidla finančního hospodaření;
- vnitřní organizace chodu družstva;
- ručení členů z závazky družstva (členové mohli ručit omezeně i neomezeně).

Chod družstva řídilo představenstvo. Nejvyšší orgánem byla valná hromada. Fakultativně mohla být ustanovená dozorčí rada.

Zákon z roku 1873 platil na českém území až do roku 1949 pro zemědělská družstva a do roku 1954 pro ostatní družstva. Zajímavostí je, že v Rakousku platí s jistým úpravami stále.

V roce 1876 existovalo přibližně 600 občanských záložen. Vedle záložen existovaly na družstevním principu spolky pro nákup surovin, pro skladování, spotřební spolky nebo bytová společenstva. Doplňkem uvedeného zákona byl zákon ze dne 10. června 1903 č. 133 ř.z., o revizi společenstev výdělkových a hospodářských a jiných spolků.[7]

1.5 Vývoj družstevnictví za období první Československé republiky

Prvopočátky, vznik a vývoj slovenského družstevnictví na území Uherska, až po vznik slovenské družstevní centrály v Budapešti byl rozebrán již v přecházejících kapitolách. Teď bych rád přiblížil vývoj družstevnictví od vzniku ČSR až po současnost.

Po rozpadu Rakouska – Uherska a vzniku Československa se rozvoj slovenského družstevnictví musel přizpůsobit novým podmínkám, pozitivním i negativním. Slovenská potravinová a úvěrová družstva, jako i družstva jiného zaměření, ztratila v důsledku oddělení od Uherska svoji základnu. V porovnání s českými, slezskými a moravskými družstvy se ocitla ve značné nevýhodě.

Řešením této situace bylo vybudovat novou ústřednu kvůli lepší organizaci a synchronizaci družstevní sítě. Počátkem bylo valné shromáždění Ústredného

[7] VOJÁČEK. L, SCHELLE. K, KNOLL. K, České právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2008, s. 475

družstva 23. ledna 1919 v Žilině. Samotné družstvo bylo na rokování rozpuštěno, byly přijaty stanovy Ústredného družstva a mezi účastníky vznikla dohoda o vytvoření centrály Ústredného družstva v Bratislave. Tato centrála znamenala průlom v rozvoji slovenského družstevnictví. Do tohoto vývoje se zapojili i politici, kteří podpořili rozvoj rolnických odborových organizací, a chtěli získat rolnictvo pro své politické cíle. Pod vedením M. Hodži vznikla Slovenská roľnická jednota a pod vedením Dr. P. Blahy zase Slovenská domovina.

Další důležitou otázkou byla zákonná legalizace. 15. dubna 1919 Národní shromáždění z podnětu slovenských poslanců přijalo zákon č. 210 Zb. Tento zákon upravil Ústredné družstvo v Bratislavě na centrální organizaci družstev na Slovensku a uložil povinnost vypovědět členství v zahraničních centrálách. Ustanovení § 4 tohoto zákona říká: „Žádné družstvo na Slovensku nesmí být členem jiného družstevního ústředí, jen se svolením Ústredného družstva v Bratislavě.“[8] Sankcí v případě porušení tohoto ustanovení bylo rozpuštění družstva, které tuto povinnost nedodrželo. Úloha Ústredného družstva v Bratislavě byla jasně určena. Šlo o budování, organizování činnosti, pomáhání družstvům při řešení jejich problémů a zároveň úloha zakládání družstev nových.

Nejrozšířenější byla v té době na Slovensku potravinová družstva. Jejich úlohou bylo především ochraňovat rolníky před lichvou a nelegálním obchodem. Dále to byla úvěrová družstva, ke kterým se spolu s rodinnými příslušníky vázalo asi 300 000 lidí. Zemědělská družstva tvořila jen malé procento všech družstev. Byla to hlavně mlékárenská a dobytkářská družstva, která teprve překonávala důsledky války. Ústredné družstvo v Bratislave se také staralo o odborné vzdělávání svých členů a rolnického obyvatelstva. Vydávalo odbornou literaturu a časopisy.

Následovalo však období hospodářské krize v letech 1921 – 1922, které negativně zasáhlo rozvoj družstev. Ústredné družstvo už nedokázalo bojovat s narůstajícími problémy a některá družstva, hlavně potravinová musela zastavit

[8] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 26

svou činnost a zanikla. Situace se začala zlepšovat až roku 1923 díky ekonomické stabilizaci a částečně i díky výměně vedení Ústředného družstva do jehož čela se postavil Fedor Houdek. „Ke stabilizaci slovenského rolnického družstevnictví v dalších letech nesporně přispívala i skutečnost, že ministrem zemědělství, počínajíc podzimem 1922 a prakticky až do jara 1926, byl jeden z jeho tradičních organizátorů už od začátku našeho století, Dr. Milan Hodža."[9] Tato změna a pomoc byla opravdu nutná, protože Slovensko výrazně zaostávalo za českými zeměmi v počtu družstev všech druhů. Nejkritičtěji to bylo vidět hlavně ve sféře úvěrových družstev, kterých až 90% se nacházelo v českých zemích. Podporou pro úvěrová družstva byly i nově přijaté zákony o peněžních ústavech.

V roce 1924 vznikl Zväz roľnických vzájomných pokladníc, což v podstatě byla okresní úvěrová družstva. Ústredné družstvo v Bratislave bylo reorganizováno i novým bankovním zákonem a bylo rozdělené na dvě oddělní pro efektivnější řízení. V roce 1928 nastala ve světe Velká agrární krize, která koncem 20. let ohrožovala i zemědělství Československa. Družstevnictví se stalo nadějí pro rolnický lid. Počet družstev a i jejich členů výrazně vzrostl ve 30. letech.

Tento rychlý rozvoj hlavně potravinových družstev si vyžádal v roce 1934 vznik Nákupnej ústredne potravinových družstiev, což byl vlastně osobitý družstevní svaz. Po jeho vzoru vzniklo dalších 5 velkých a mnoho menších družstevních svazů.

Do konce 30. let existovala na Slovensku tyto klasické druhy rolnických družstev, všechny organizačně podřízené Ústrednému družstvu v Bratislave:

- zemědělská úvěrová družstva a záložny;
- družstva zemědělského průmyslu;
- zemědělská skladištní a prodejní družstva;
- rolnická pomocná družstva;
- potravní družstva a spolky.

---

[9] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 92

Díky organizační činnosti Ústredného družstva, přispění družstevních činitelů i podpora státu pomohly k tomu, že za 20 let činnosti za první ČSR se rolnické družstevnictví stalo důležitou složkou života obyvatel Slovenska. V období po Mnichově v r. 1938 bylo pro rolnické družstevnictví nepříznivé. Jedním z důvodů bylo odstoupení jižní části Slovenska Maďarsku po Vídeňské arbitráži 2. listopadu 1938, čímž přišlo Slovensko o mnohé surovinové zdroje a průmyslové podniky.

Podmínky se opět změnily po vyhlášení samostatného Slovenského státu 14. března 1939. Byly přijaty nové legislativní úpravy týkající se sféry družstevní činnosti. Vládní nařízení č. 85 ze dne 2. května 1939 mělo upevnit družstevnictví centralizací, odpovídajícím zájmem a podmínkami novému Slovenskému státu. Cílem tohoto nařízení bylo přičlenění všech družstev k některému družstevnímu svazu na Slovensku. Úlohou těchto svazů bylo kontrolovat, řídit, organizovat činnost jim podřízených družstev a čas od času vykonávat revize. Pokud revize zjistila, že „činnost družstva nesleduje hospodářské potřeby státu", příslušná centrála měla navrhnout jeho zlikvidování. Ústredné družstvo v Bratislave se snažilo udržet si status vrcholného kontrolního družstevního orgánu. Na valném shromáždění 22. července 1939 se rozhodlo, že celý zisk za předešlý rok věnuje do fondu na vybudování Slovenska jako prokázání loajality. Navzdory tomu však jeho postavení upadalo, i když si své povinnosti plnilo i nadále. Navzdory složité situaci v roce 1939 zaznamenalo rolnické družstevnictví kvalitativní i kvantitativní vzestup. Svědčila o tom i čísla – v prvním roce Slovenského státu přibylo do Ústredného družstva 135 družstev.

Po 6. říjnu 1938 si začala upevňovat vedoucí politické postavení Hlinková slovenská ľudová strana (dále jen „HSĽS"). Její ambice se projevily i ve sféře družstevnictví, když byla zrušena Slovenská Domovina, Slovenská roľnická jednota a Kresťanské roľnické združenie, aby se (jak řekl poslanec slovenského sněmu Š. Danihel) všichni rolníci mohli sjednotit pod jedním praporem, jedním vedením a v jedné HSĽS. Byly vytvořeny vrcholné centrální instituce. Jako první vznikla jednotná rolnická „zájmová organizace" Združenie poľnohospodárov, pod vedením poslance HSĽS Teodora Turčeka. Byla narušena jedna ze základních zásad družstevnictví – zásada dobrovolnosti., protože členství bylo

pro každého Slováka příslušníka zemědělských profesí povinné. I přesto těmto podmínkám družstva tedy i nadále plnila svou funkci a dosahovala soustavné prosperity.

Po vzniku společného státu v roce 1918 přetrvával v oblasti právní úpravy vztahující se k družstvům dualismus, tj. platila jiná právní úprava pro území české a jiná pro území slovenské. Pro česká území bylo přijato několik právních předpisů, které zpřesňovaly právní úpravu stanovenou zákonem z roku 1873. „Jednalo se o:

- vládní nařízení z roku 1933 č. 169 Sbírky zákonů a nařízení, kterým se vydávají zvláštní předpisy o záložnách a úvěrních spolcích, úvěrních společenstvech (družstvech), hospodářských a živnostenských družstvech úvěrních a jejich svazech;
- zákony č. 210/1919 Sb. z. a n. a č. 130/1926 Sb. z. a n. upravovaly revizi družstev,
- zákon 279/1924 Sb. z. a n. upravoval přeměnu společnosti s ručením omezeným mimo jiné i na družstvo;
- zákony č. 84, 85 a 87/1922 Sb. z a n., o státní záruce za zápůjčky svazům družstev živnostenských, zemědělským družstvům (s výjimkou úvěrních a konzumních družstev zemědělců), dělnickým výrobním a pracovním družstvům;
- zákon č. 238/1924 Sb. z. a n., kterým se zřizuje Všeobecný fond peněžních ústavů;
- vládní nařízení ze dne 13. července 1934 o bytovém hospodářství obcí a obecně prospěšných stavebních sdružení.“[10]

„V roce 1920 bylo v českých zemích již 3820 kampeliček s 410 tis. členy a 1392 občanských a živnostenských záložen s 505 tis. členy a růst stále pokračoval.“ … „V roce 1938 bylo v českých zemích 4179 českých zemědělských peněžních družstev sdružených v osmi svazech, které zastřešoval Centrokooperativv Praze, 470 živnostenských záložen ve třech svazech, jejichž sjednocujícím ústředím byl Zemský úvěrní fond živnostenský, 1118 občanských záložen ve třech organizacích a 171

[10] HAŠEK. M, Přeměna družstva v jiný podnikatelský subjekt, Masarykova univerzita v Brně 1999, s. 5

dělnických a zaměstnaneckých záložen organizovaný v pěti svazech zastřešených Zájmovým sdružením družstevních svazů."[11]

1.6 Družstevnictví v období SNP až do roku 1948

V době SNP se nejvíce projevila humanistická zásada družstevnictví. „Vycházeje z tradičních humanistických zásad, představitelné vícerých slovenských družstev, hlavně potravních, poskytovali pomoc utečencům z německého zajetí anebo z koncentračních táborů, lidem politicky pronásledovaným, Židům a podobně."[12]

V období SNP bylo mnoho členů družstev zapojených do ilegálního protifašistického odboje. Po Bratislavě se stalo centrem organizace družstevnictví střední Slovensko. Konkrétně to byly centrály v Banské Bystrici a ve Zvoleně. Tyto dočasné centrály dávaly pokyny družstvům na povstaleckém území. Pro odboj bylo důležité zachovat jednotu družstev pod správou Ústredného družstva, co se nakonec podařilo. Prvořadou byla výživa obyvatelstva na povstaleckém území, a to pomocí výkopu obilí a jiných zemědělských prací. Problémy nastaly s financováním obilí. Bylo potřeba sehnat hotovost na vyplácení. Peníze se nakonec sehnat podařilo, a v období dvou měsíců vykoupila banskobystrická centrála většinu zásob. Je jasné, že na zásobování povstání mělo rolnické družstevnictví velkou a nenahraditelnou účast.

Podmínky se opět změnily po obnově Československého státu. Politické poměry podnítily další rozvoj široce rozvětveného družstevnictví. Důležité bylo upevnit vnitřní organizaci a přizpůsobit se novým podmínkám, především na znovunavráceném jižním Slovensku. Dalším problémem, kterým se bylo třeba zaobírat, byla obnova zásobování obyvatelstva a armády potravinami a základním zbožím.

Řešením těchto problémů se začalo zabývat Ústredné družstvo a Zväz hospodárských družstiev (dále jen „ZHD"). ZHD se činil hlavně v hospodářsky zničených částech Slovenska. Ústredné družstvo také přispívalo k upevňování

---

[11] SMRČKA. L, Z historie družstevních záložen k současnosti, Právo a podnikání 1/98
[12] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 116

hospodářko – sociálních poměrů na osvobozeném Slovensku. Znárodňovací dekrety prezidenta Beneše výrazně ovlivnily družstevnictví. Postižené byly nejdříve družstva v obcích s maďarský a německým obyvatelstvem. Na základě dekretu prezidenta republiky se majetky družstev v těchto obcích konfiskovaly ve prospěch státu. Jejich majetek přešel do rukou Fondu národnej obnovy.

Za první dva roky po válce znamenaly vzestup činnosti centrály Ústredného družstva v Bratislave. Ta dokonce ochránila některá družstva před konfiskací majetku. Významnou část rolnického družstevnictví tvořily peněžní ústavy. Dekret prezidenta republiky č. 101/1945 o znárodnění bank, který upravoval koncentraci finančních ústavů na zásadách Košického vládního programu, však pro ně znamenal velkou ránu.

Závažná omezení vyplývala z Budovatelského programu vlády K. Gottwalda. Podle něho měla být vytvořena centrální instituce Všeobecné peněžní ústředí, do kterého měly odvést všechny své vklady všechny peněžní ústavy ve státě. Až do únorového převratu v roce 1948 odolávalo slovenské družstevnictví vytvoření takové centrální instituce. Přijetím zákona č. 181/1948 a jeho realizací se vytvořilo Ľudové peňažné ústredie v Bratislave, ve kterém se sloučily Ústredné družstvo, Zväz roľnických vzájomných pokladníc a Živnozväz. Celostátním peněžním ústředím lidového peněžnictví se stala Poštová sporiteľňa, se kterou se spojilo 1. dubna 1949 Ľudové peňažné ústredie. Tímto byly všechny finanční ústavy znárodněny. Tak po více než sto letech přestala úvěrová družstva existovat. Další důležitý pilíř družstevnictví, potravní družstva, pracovala až do roku 1948 samostatně v rámci Ústredného družstva. Centralistickému monopolizačnímu tlaku odolávala a zachovala si svůj převážně rolnický charakter a autonomii. To však skončilo zákonem č. 187/1948 o Ústřední radě družstev. Tímto nařízením se stala pevnou organizační součástí centrální organizace Zväzu spotrebných družstiev na Slovensku.

V období poválečného družstevnictví fungovaly další tři skupiny družstev. První byla nákupní a odbytová družstva. Dále to byla ještě družstva pro vlastní zemědělskou výrobu a zpracování zemědělských výrobků a pomocná družstva. Avšak od roku 1948 a v průběhu dalšího období se postupně rozšířily víceré formy a druhy rolnických družstev. Mnohá z nich se stala součástí příslušných forem jednotného socialistického družstevnictví.

1.7 Družstevnictví po roce 1948

Znárodnění průmyslu v únoru 1948 se dotklo i odvětví úzce spojených s družstevní činností. Ústava 9. května 1948 stanovuje, že výrobní prostředky jsou buď národním majetkem nebo majetkem lidových vrstev nebo jsou v soukromém vlastnictví jednotlivých výrobců. Občanský zákoník č. 141/1950 však již uvádí dvě formy společenského socialistického vlastnictví – státní a družstevní vlastnictví patřící lidovým družstvům. Majetek družstev se už tedy jednoznačně považoval za součást socialistického vlastnictví. V zemědělském družstevnictví se spotřební, výrobní a bytová družstva začala budovat na nových socialistických zásadách. Paleta družstevních forem byla relativně širší. Nová družstva byla vlastně bývalá družstva podobného zaměření, která přebírala zpravidla i s členskou základnou a celým fondem. Jejich členská základna byla dále rozšířená o likvidující se drobné výrobní a spotřební podniky maloobchodníků a řemeslníků, kteří se tak začátkem 50. let ocitli v socialistickém sektoru.

V období diktatury proletariátu se rolnickému družstevnictví a československému rolnictví nedařilo nejlépe. Rolnictvo se muselo spokojit s druhořadou důležitostí, a to jen tehdy, pokud bude kráčet s duchem doby. Naštěstí i navzdory snahám o socialistické združstevňování zemědělství, zavádění velkovýrobních forem a mnohým negativním vlivům, odvětví zemědělství vykazovalo výborné výsledky, které se téměř přibližovaly k světovým parametrům. Zemědělská odvětví představovala důležitý pilíř ekonomiky země, které dokázal z vlastních zdrojů zásobovat obyvatelstvo potravinami a jiným důležitým zbožím.

V období kolektivizace zemědělství vznikla i jednotná zemědělská (rolnická) družstva (dále jen „JZD“ nebo „JRD“). Na jednání Ústředního výboru Komunistické strany Československa roku 1948 se rozhodlo o jejich zřízení. Na tomto zasedání se také rozhodlo, že nové zemědělské výrobní celky by se měly budovat na jednotném kolektivním systému. V prvotní fázi kolektivizace zemědělství v Československu cestou JZD vzniklo několik forem zemědělských výrobních družstev.

Čtyři základní formy byly:

- JZD typu I. – Zárodková forma družstva; členové organizovali kolektivně práce na poli s využitím vlastních i družstevních strojů;

- JZD typu II. – Kolektivní obhospodařování zemědělské půdy na základě rozorání mezí. Živočišná výroba zůstávala nadále individuální;
- JZD typu III. – Vyznačovalo se socialistickým charakterem; rostlinná i živočišná výroba byly už na celospolečenské úrovni; družstevníci dostávali malá hospodářství za účelem vlastního hospodaření; členové byli odměňováni podle míry jejich zapojení do hospodářského procesu;
- JZD typu IV. – Obdoba sovětských kolchozů, na výši odměny družstevníku za práci neměla velikost pozemků přinesených do JZD žádný vliv.

Dalším významným faktorem vývoje tohoto období byla likvidace soukromého vlastnictví, která byla zakotvená v ústavních článcích a ve vztahu k zemědělství byla definovaná v zvláštních předpisech. „V protikladu se zásadou dobrovolnosti, která byla základním pilířem dosavadního družstevnictví, byl vstup do JZD nadekretovaný jako reálná nezbytnost pro rolníka cestou shora. Právě tady se nejvýrazněji projevily důsledky nastupujícího totalitního systému."[13]

Záměrem tehdejší moci bylo prostřednictvím kolektivizace zemědělství získat a zapojit do výstavby socialismu více než polovinu obyvatelstva, kterou tehdy tvořili rolníci (zemědělci). Je známo, že šlo o hluboký zásah nejen do vlastnictví (protože rolník ztrácel do značné míry vlastnické nároky na přenesenou půdu, dobytek a podobně), ale i do oblasti psychiky a morálky lidí. Mnohá JZD začala od roku 1953 ve své činnosti stagnovat, natolik byla založena bez dostatečné přípravy, přičemž rolníci většinou vstoupili ze strachu nebo donucení pod vlivem hrozeb. Členové se začali rychle odhlašovat a mnohá se úplně rozpadla.

Rozklad JZD vrcholil hlavně v roce 1954 a pokračoval i v dalším roce. Postižené bylo nejvíce východní Slovensko, kde došlo k nejostřejšímu vyhrocení protikladů. K tomuto negativnímu jevu přispěl i ÚV KSČ svým rozhodnutím z února 1951, na základě kterého docházelo ke snižování výroby zemědělských strojů a zároveň ke snižování státních investic do zemědělství, což ještě více podpořilo existující rozpory. Důsledkem této negativní situace bylo ochromení komplexní zemědělské výroby a s tím

[13] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 138

související zásobování obyvatel potravinami. Po částečném uvolnění politické situace se od roku 1955 začala druhá etapa kolektivizace. „Přechod rolnictva na socialistické formy hospodaření, kterého se dosáhlo, neobešel se ani v této etapě bez porušování demokratických norem, ač to už nebylo tak výrazné jako v etapě předešlé."[14]

Samozřejmě ani v této etapě nechyběly represe. Šlo hlavně o tvrdé sankce za nesplnění často neúměrně vysokých kontingentů. Na Slovensku bylo v roce 1960 přibližně 2700 zemědělských družstevních podniků socialistického charakteru, které se staraly a obhospodařovaly jeden a čtvrt milionu hektarů orné a skoro dva miliony hektarů zemědělské půdy. V této době se v zemědělství ještě nedosáhlo stavu velkovýroby, což bylo jasné z existujícího stupně výroby ve slovenských JZD i z výměru půdy a celkových podmínek, ve kterých se družstva nacházeli v čase ukončení socializace. Snaha o kolektivizaci zemědělství měla proběhnout v relativně krátkém čase, takže se samozřejmě nevyhnula velkému počtu problémů, které přišli s ní. Materiální sféra se nedokázala přizpůsobit rychlému tempu socialistických proměn. Výměra půdy v družstevním sektoru rychle stoupala, dodávka zemědělských strojů z domácí výroby na její obdělávání však klesala. Strojírenství nebylo připravené na socializaci. JZD se stalo nejrozšířenější zemědělskou jednotkou, ale jejich podíl na celkové produkci se zvyšoval jen pomalu. Patřila sice k hlavním dodavatelům rostlinných produktů, problém však byla nízká úroveň produktivity práce a hospodaření. Část dodávek byla zabezpečená soukromým sektorem, jako i státními majetky. Nezanedbatelný podíl měli i jednotlivě hospodařící rolníci.

V období od šedesátých do osmdesátých let probíhalo združstevňování zemědělství na socialistických zásadách. Vytvořily se předpoklady pro velkovýrobu. Vývoj JZD v tomto směru se dá rozdělit do dvou etap:

První etapa – období šedesátých let, což bylo období ekonomického upevňování JZD. Období v rozpětí let 1960 – 1963 bylo pro JZD nepříznivé. Až v následujících dvou – třech letech se období stagnace změnilo na přechod k lepšímu hospodaření. „Zřetelnějších hospodářských úspěchů začala JZD dosahovat až v letech 1966 – 1970.

---

[14] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 142

Výrazněji se to projevilo hlavně v růstu hrubé zemědělské produkce i v dalších ukazatelích.“ [15]

Druhá etapa – začala v polovině roku 1971, kdy slučování postupovalo rychlým tempem. Ve vícerých okresech byly vytvořeny velké výrobní družstevní celky s obrovskou výměrou půdy. Bezmyšlenkovitě byla využívaná a zabíraná půda bez ohledu na přírodní či materiálově – technické podmínky. Jednotlivě hospodařící rolníci obhospodařovali ke konci sedmdesátých let už jen 2,6% zemědělské půdy z jejího celostátního průměru. Všechny případné snahy o rozšiřování soukromého sektoru byly potlačované. Další rozvoj JZD v období osmdesátých let postupoval uplatňováním koncepce koncentrace, specializace, využívání nových osvědčených metod hospodaření. Kooperace se zemědělskými i nezemědělskými družstvy doma i v zahraničí se začala rozšiřovat. československé zemědělství zaznamenávalo vcelku příznivý rozvoj. Na základě různých statistických údajů vzrostla hrubá zemědělská produkce více než trojnásobně. „Díky výraznému vzestupu rostlinné i živočišné produkce se Československo řadilo koncem osmdesátých let k předním producentům základních potravinovým článků v přepočtu na jednoho obyvatele.“[16]

Z hlediska právní úpravy byl v závěrečné etapě socialismu klíčový zákon č. 122/1975 Sb. o zemědělském družstevnictví a na něj navazující prováděcí nařízení a nové vzorové stanovy JZD/JRD. Jednotná zemědělská družstva podle něj představovala dobrovolná sdružení rolníků a ostatních pracujících ke společné socialistické velkovýrobě. Ke vzniku družstva bylo třeba usnesení ustavující schůze, schválení stanov, zvolení orgánů a schválení okresním národním výborem. Družstva mohla navazovat vzájemnou spolupráci ve formě volnějších kooperačních sdružení, na jejichž základě nevznikala nová samostatná organizace, nebo organizačně samostatných společných podniků.

Cílem této části bylo stručně přiblížit existenci tohoto institutu v dané době. Po pádu socialismu po listopadu 1989 došlo k výrazným změnám v oblasti organizace zemědělského družstevnictví. Víceré podniky se přizpůsobily novým podmínkám a

---

[15] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 144

[16] MARTULIAK. P, Stopädesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995, s. 146

legislativním úpravám. Některá družstva, ale i skupiny družstevních podniků postupně přestaly existovat.

1.8 Současná situace družstev

K rozdělení České a Slovenské federativní republiky došlo roku 1992. Podmínky pro fungování a působení družstev se opět změnily. Byly přijaté zákony důležité pro rozvoj družstevního podnikání. Šlo především o zákon č. 513/1991 Zb. (Obchodní zákoník) a zákon č. 42/1992 Zb. o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků družstva, tedy transformační zákon. Organizace družstev a další faktory ovlivňující jejich fungování byly v Obchodním zákoníku upravené podle standardu evropských družstev. Co se týče transformačního zákona, byl v mnoha případech nepřesný a nejasný, a kromě toho byl účinný jen jeden rok, což negativně ovlivnilo proces transformace. Transformace vůbec nebyla zrealizovaná v případě bytových družstev. Co se týká výrobních a spotřebních družstev, ta neměla velké problémy s transformováním, protože byla pro ně stanovena jednodušší kritéria a neexistovaly ani problémy s dokladováním vlastnického práva k půdě. Transformace však probíhala náročně v zemědělských družstvech, kvůli přesně určeným kritériím. Zvláštní družstevní zákon přijatý nebyl. Tyto potřebné zákony jsou brzděné přežívajícími představami o družstevnictví jako výtvoru totalitního režimu.

Družstevní hnutí v Čechách i na Slovensku významnou mírou přispělo k rozvoji vesnic a měst a tím celých regionů. V současnosti představují družstva významný prvek celkového hospodářství ČR i SR. Po často složitém vývojovém procesu, po velkých transformačních změnách v družstvech, které se uskutečnily v 90. letech a postupné náročné stabilizaci v rámci tržní ekonomiky, jako i v důsledku jiných událostí, jako např. vstupu ČR a SR 1. května 2004 do EU, tento vývoj pokračuje s cílem začlenit družstevní hnutí mezi družstva EU.

2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA DRUŽSTVA

Družstvo je právnickou osobnou soukromého práva, která má postavení podnikatele ex lege, bez ohledu na předmět činnosti. Jelikož nový Obchodní zákoník byl přijímaný ještě v době existence společného státu, je právní úprava v České i Slovenské republice do značné míry podobná.

Specifičnost družstva spočívá v následujících principech:

a) v samosprávě;
b) ve svépomoci;
c) ve vzájemné podpoře;
d) v družstevní demokracii;
e) v možnosti přijímání nových členů jako i možnost z členství v družstvu vystoupit

S možností přistoupení a vystoupení členů družstva souvisí i variabilita základního jmění (základního kapitálu dle české úpravy), která je tvořena vklady společníků.

V Obchodním zákoníku je družstvo upraveno samostatně, oddělené od ostatních obchodních společností v Hlavě č. II. Družstvo je společenstvím neuzavřeného počtu osob, jehož základním posláním je podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních nebo jiných potřeb členů. „Právní úprava družstva je jednotná pro všechny právnické osoby. Obchodní zákoník minimálně rozlišuje mezi družstvy výrobními, spotřebními, bytovými a zemědělskými, které měly původně samostatnou právní úpravu.“[17] V České republice existuje pouze speciální právní úprava vztahující se k družstevním záložnám. Tyto otázky jsou upraveny v zákoně č. Zákon č. 87/1995 Sb. o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících. Z ustanovení §1 odst. (2) tohoto zákona by šlo dovodit, že se jedná o zákon obecný, nicméně ve skutečnosti se jedná o lex specialis ve vztahu k obchodnímu zákoníku

[17] KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M.: Obchodné právo, Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta, Bratislava 2010

„jehož úprava se uplatní nejen tehdy, když na něj zák. č. 87/1995 Sb. přímo odkazuje, ale i tehdy, když tento zákon nějakou otázku neupravuje."[18]

Je otázkou, zda současné české i slovenské pojetí jednotnosti právní úpravy družstev, zejména ve vztahu k bytovým družstvům, a úprava v rámci společného obchodního zákoníku je ideální. Česká novela Obchodního zákoníku č. 370/2000 Sb. Změnila ustanovení §221 Obchodního zákoníku tak, že do odst. (2) doplnila, že „Družstvo, které zajišťuje potřeby svých členů, je družstvem bytovým." Další speciální právní úprava bytových družstev je však minimální. „Při tom v Evropě cca 57% zemí má činnost družstev upravenu zvláštním zákonem."[19] Podle údajů Českého statistického úřadu, bydlelo v družstevních bytech v roce 2000 přibližně 24% domácností. Zejména s ohledem na pokračující převody bytů do osobního vlastnictví tento podíl poklesl do roku 2010 na 15%.[20] I tak se jedná o velmi významné procento populace. Negativní zkušenosti s hospodařením bytových družstev z uplynulých let, jako byl například mediálně velmi známý případ bytové družstva Kavčí skála v Říčanech nebo Stavebního bytového družstva Trutnov, podporují názory, že bytová družstva by měla být samostatně regulována. Současná právní úprava je velmi benevolentní a dává družstevníkům resp. členům orgánů družstva velikou volnost při jejich rozhodování, neboť klíčový dokument pro chod družstva (stanovy) umožňuje velmi variabilní uspořádání vnitřních poměrů družstva a to od naprosté volnosti pro představenstvo po vyžadování souhlasu členské schůze s takřka každým právním úkonem. S ohledem na velké množství dotčených občanů a Gaussovo rozdělení míry inteligence resp. vzdělání v populaci lze očekávat, že velká skupina členů družstev se nebude orientovat v problematice obchodně závazkových vztahů či v ekonomických záležitostech. Samostatná právní úprava by proto měla mít za cíl jednak zvýšení ochrany práv družstevníků, ale mohla by současně družstevní výstavbu stimulovat. Domnívám se, že bytovým družstvům by mělo být ex lege zakázáno ručit za závazky třetích osob, vyjma závazků spojených se zajišťováním bytových potřeb členů. Dále by podobně, jako je tomu u zákona č. 72/1994 Sb o vlastnictví bytů, měly existovat vzorové stanovy družstva. Současná praxe bytových

---

[18] ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 10., podstatně rozšířené vydání, C.H. BECK Praha 2005, s. 916

[19] PŘIKRYL, I.: Nad budoucí právní úpravou družstev, Právní rádce 4/2002

[20] www.czso.cz

družstev, která vznikala nebo budou vznikat v souvislosti s privatizací bytového fondu měst a obcí, je taková, že nájemníci bytů většinou opisují vzory stanov z různých zdrojů, přičemž jim chybí praktická zkušenost s fungováním družstva a neumí si na praktický výkon jednotlivých ustanovení stanov vytvořit vlastní názor. Občas dochází k jevům, které nelze nazvat jinak než „lidovou tvořivost". V zájmu ochrany družstevníků by vzorové stanovy měly obsahovat obligatorní souhlas členské schůze k právním úkonům, jejichž ekonomická hodnota přesahuje určitou hranici podílu na aktivech družstva. Zajímavou inspirací pro stimulaci družstevní výstavby bytů je německá či rakouská[21] právní úprava, která rozděluje na členy bytového družstva nájemníky a na nebydlící investory, kteří svými investicemi družstvo podporují a to jim vyplácí limitované dividendy.[22]

Družstvo je samostatný právní subjekt, který vystupuje svým jménem a za porušení všech svých závazků odpovídá celým svým jměním, členové družstva nejsou v postavení ručitelů družstva, jen ve zvláštních případech, kdy to určují stanovy družstva můžou mít určité uhrazovací povinnosti přesahující členský vklad. Ze zákona vyplývá družstvu povinnost zapsat se do obchodního rejstříku bez ohledu na skutečnost, zda bylo družstvo založeno za účelem podnikání anebo za účelem uspokojování výše zmíněných potřeb. Obchodní jméno (obchodní firma dle české úpravy) musí vždy obsahovat označení „družstvo".

Při svém vzniku i po dobu trvání, musí mít družstvo ze zákona minimálně pět členů, ale zákon připouští výjimku v tom případě, kdy členy družstva jsou alespoň dvě právnické osoby. Pro vznik družstevní záložny podle české právní úpravy je třeba minimálně třicet členů. Pokles počtu členů pod zákonem stanovený počet může mít za následek zrušení nebo zánik družstva. Nerovnost mezi minimálním počtem fyzických a právnických osob nutných pro založení družstva se autorovi této práce jeví jako nelogická a diskriminující fyzické osoby. Německá právní úprava naproti tomu požaduje minimálně tři osoby bez rozdílu, jestli se jedná o fyzické či právnické osoby.[23] Rovněž návrh nové české obchodněprávní kodifikace navrhuje jako

---

[21] blíže viz HELEŠIC, F., K právní úpravě družstevnictví – úvahy de lege ferenda, Právník 5/1999

[22] HETTRICH, E., POEHLMAN, P., GRAESER, B., ROEHRICH, R., Genossenschaftgesetz, 2. Auflage, C.H. BECK, Muenchen 2001, s. 35

[23] Viz ustanovení § 4 německého Genossenschaftsgesetz

minimální počet členů družstva tři.[24] Zatímco česká právní úprava společnosti s ručením omezeným obsahuje v § 105 odst. (2) omezení spočívající v limitaci účasti jediného společníka v maximálně třech společnostech s ručením omezeným a v nemožnosti společnosti s ručením omezeným být jediným společníkem dceřiné společnosti s ručením omezeným, což byla reakce zákonodárce na zneužívání této právní formy, právní forma družstva není v tomto ohledu jak v České tak ve Slovenské republice omezena. Teoreticky tak jediná fyzická osoba si může založit dvě společnosti s ručením omezeným a dále neomezeně řetězit družstva, přičemž požadavky na vložený kapitál jsou minimální a požadavky na personální zabezpečení orgánů ve srovnání s akciovou společností jsou rovněž malé. Pokud k těmto výhodám ještě doplníme neveřejnost seznamu členů družstva, tak je až zarážející, jaká pozornost v souvislosti s bojem proti korupci a proti legalizaci výnosů z trestné činnosti se v rámci aktuálního legislativního procesu věnuje omezením akciových společností s formou akcií na majitele a shora naznačená možnost zneužívání právní formy družstva zůstává neřešena.

Základní jmění (*kapitál* podle české terminologie) družstva tvoří souhrn všech členských vkladů. Okamžikem splacení členského vkladu přecházejí členské vklady do vlastnictví družstva. Souhrn členských vkladů tvoří základní jmění. Protože počet členů družstva se může neustále měnit, do obchodního rejstříku se zapisuje jen minimální část základního jmění, kterou zákon stanovil na 1.250,- Eur ve Slovenské republice a 50.000,- Kč v České republice. Avšak vzhledem k posílení své obchodní pozice by každé družstvo mělo mít zájem na tom, aby zapsané základní jmění bylo co nejvyšší. Výše zapisovaného vkladu základního jmění se mění rozhodnutím členské schůze a nikdy nesmí být vyšší než souhrn všech členských vkladů. A zároveň základní jmění družstva nikdy nemůže klesnout pod zákonem stanovenou minimální výšku, protože by to mělo za následek zrušení nebo zánik družstva.

Co se týče jednotlivých členských vkladů, výši minimálního členského vkladu určují stanovy družstva. Členský podíl představuje míru účasti na družstvu a jeho výše mohou být určené rozdílně, ale vždy kladným celým číslem. Je důležité podotknout, že každý člen družstva může mít jen jeden podíl. Splacení členského

[24] Viz ustanovení § 545 návrhu zákona o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) uveřejněného na obcanskyzakonik.justice.cz

vkladu, které jinak můžeme nazývat i vkladem vstupním, je sice podmínkou vzniku členství družstva, ale nepodmiňuje to vznik družstva samotného. I v případě družstva je možnost uhradit členský vklad poskytnutím nepeněžního plnění. Způsob jeho ocenění je určený ve stanovách družstva a je potřeba jej ocenit hlavně v případech, kdy má nepeněžní vklad vyšší hodnotu, než je výše členského vkladu. Tak jako u ostatních obchodních společností i u družstva je možnost zvýšení nebo naopak snížení jeho základního jmění. Každému členovi družstva vzniká nárok na určitý podíl z přebytku zisku za příslušný kalendářní rok a v případě ztrát je povinný snášet na nich svůj příslušný podíl, maximálně však do výše trojnásobku členského vkladu.

Z důvodu, že v družstvu se uplatňuje princip demokracie, při hlasování se uplatňuje zásada rovnosti členů, což znamená, že každý člen družstva disponuje jen jedním hlasem. Všichni členové družstva mají právo být informovaní o jeho činnosti a také mají právo nahlížet do příslušných dokumentů, týkajících se hospodaření družstva.

Všechny z uvedených základních pravidel si družstva upravují samostatně ve svých stanovách.

3 ZALOŽENÍ A VZNIK DRUŽSTVA

Založení a vznik družstva rozlišuje Obchodní zákoník jako dva samostatné úkony. K založení družstva není potřebná společenská smlouva, ani zakládající listina. Zákon vyžaduje jen konání ustanovující schůze družstva, kterou svolávají osoby s cílem založit družstvo pod vedením svolavatele.

K založení družstva zákon vyžaduje účast nejméně pěti fyzických osob nebo alespoň dvou právnických osob hlasující o věcech, které vedou k založení družstva. Zakládající členové družstva si musí zvolit předmět svého budoucího podnikání, který budou vykonávat buď sami nebo prostřednictvím jiných fyzických osob nebo v případě, že se družstvo nebude zabývat podnikatelskou činností, zvolí si jen předmět své činnosti. V případě, že zakládající členové chtějí, aby družstvo mělo větší počet svých zatím neznámých členů, udělají veřejné oznámení svého úmyslu založit družstvo, které je zpravidla spojené s výzvou, aby případní zájemci o členství podali své přihlášky.

Lhůta na podání přihlášek končí okamžikem konání ustanovující schůze. Na ustanovující schůzi mají právo hlasovat všechny osoby, které podali písemnou přihlášku do základního družstva a každý z uchazečů o členství v družstvu má stejné postavení bez ohledu na to, zda jde o fyzickou nebo právnickou osobu, což znamená, že každý disponuje jen jedním hlasem. O způsobu hlasování může rozhodnout ustanovující schůze. Hlasuje se tedy buď tajně anebo aklamačně. Během volby je svolavatel nahrazen předsedajícím zvoleným samotnou ustanovující schůzí družstva. Úlohou ustanovující schůze družstva je určení zapisovaného základního jmění, schvaluje stanovy, volí představenstvo a eventuelně kontrolní komisi.

Ustanovující schůze volí a přijímá svá usnesení zákonem stanovenou většinou přítomných. Obchodní zákoník nepřipouští kvalifikovanou většinu. Uchazečům o členství je ze zákona umožněno vzít svou přihlášku do družstva zpět, ihned po hlasování o jeho stanovách, ale jen v tom případě, že tento uchazeč hlasoval proti nim.

Pokud se uchazeči o členství zavázali k členským vkladům dosahujících určenou sumu zapisovaného základního jmění, svůj vklad musí splatit do 15 dní od konání ustanovující schůze družstva určenému členovi představenstva, způsobem jaký je určený členskou schůzí. Pokud suma členských vkladů zakládajících členů nedosáhne zákonem požadované minimální výše zapisovaného základního jmění, nemůže družstvo platně vzniknout.[25]

Zákon vyžaduje ověření ustanovující členské schůze prostřednictvím notářského zápisu, který obsahuje seznam členů družstva, výši jejich jednotlivých členských vkladů, ke kterým se na ustanovující schůzi zavázali. Přílohou tohoto notářského zápisu jsou stanovy ve znění schváleném ustanovující schůzí družstva. Notářský zápis musí podepsat všichni členové zvoleného představenstva družstva.

Samotné založení je nevyhnutelnou podmínkou vzniku družstva. „Bez osvědčení platného založení družstva nemůže dojít k zápisu družstva do obchodního rejstříku."[26]

Dnem zápisu do obchodního rejstříku vzniká družstvo. Návrh na zápis je ze zákona povinné podat představenstvo a tento návrh musí obsahovat úředně ověřené podpisy všech členů představenstva družstva. Před zasláním návrhu na zápis do obchodního rejstříku musí být zaplacená alespoň polovina zapisovaného základního jmění určeného stanovami. Jestliže zákon určuje jen minimální základní jmění družstva, které činí 1.250,- Eur, před podáním návrhu na zápis družstva do obchodního rejstříku musí být splacena polovina z této částky. Návrh na zápis do obchodního rejstříku se podává na předepsaném tiskopisu a je třeba k němu připojit listiny uvedené v prováděcí vyhlášce, kterými jsou notářsky ověřený zápis o ustanovující schůzi družstva podepsaný všemi členy představenstva, stanovy družstva, doklad o splacení určené části základního jmění.[27] Soud přezkoumává návrh do obchodního rejstříku ex offo. Zkoumá, zda proces založení družstva proběhl v souladu se zákonem, zda byly splněné všechny zákonem stanovené

---

[25] srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3.4.1995 sp.zn. 7 Cmz 1/994
[26] DVOŘÁK, T., Družstevní právo, C. H. BECK 2001, s 103
[27] O jistém legislativním nedostatku české právní úpravy v této oblasti bude pojednáno níže.

podmínky týkající se založení družstva a zda všechny listiny mají správný obsah i formu. V případě zjištěných nedostatků vyzve navrhovatele, aby v přiměřené dodatečné lhůtě tyto nedostatky odstranil. Účastníkem řízení o zápisu do obchodního rejstříku je představenstvo družstva.[28]

Až dnem zápisu družstva do obchodního rejstříku na základě usnesení soudu se družstvo stává právnickou osobou, která je způsobilá vystupovat ve vlastním jméně a zodpovědná za své jednání.

Zákon však v ustanovení §64 Obchodního zákoníku upravuje jednání osob jménem družstva v období mezi založením a vznikem družstva. V tomto období osoby, které jednají jménem družstva přebírají na sebe solidární závazek, což znamená, že z v této době převzatých závazků jsou vázáni společně a nerozdílně. Zákonná úprava tímto sleduje ochranu třetích osob před možnými negativními následky před zápisem družstva do Obchodního rejstříku. V tomto je česká i slovenská právní úprava podobná úpravě německé, která stanoví, že členové družstva ručí v období od založení do zápisu za závazky družstva jako zakládající společníci společnosti s ručením omezeným v takovém období.[29]

Družstvo po svém vzniku schvaluje převzaté závazky, které byly učiněny jeho jménem před jeho vznikem. Celý tento proces začíná vyhotovením písemného seznamu všech úkonů osob, které jednaly jménem družstva před jeho vznikem. Po předložení tohoto seznamu družstvo rozhodne, zda všechny nebo jen některé z těchto úkonů nebo závazků výslovně schválí nebo převezme. Takto schválené úkony a převzaté závazky zavazují družstvo od začátku, ale pod podmínkou, že tak družstvo učiní do tří měsíců ode dne svého vzniku. Jakmile družstvo schválí právní úkony vykonané jeho jménem před jeho vznikem, představenstvo družstva je povinno oznámit svým jednotlivým členům převzetí těchto závazků družstvem. Takto schválené závazky přecházejí ze zákona na družstvo okamžikem jeho vzniku se zpětnou účinností a podle ustanovení §64 odst.1 Obchodního zákoníku je zavazují od počátku – ex tunc.

---

[28] srov. rozhodnutí č. 65 z roku 2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část civilní

[29] srov. rozhodnutí Spolkového soudního dvora SRN publikované v časopise Soudní rozhledy 8/2002 str. 306

4 STANOVY DRUŽSTVA

4.1 Všeobecná charakteristika stanov

Základním vnitřním dokumentem podmiňující vznik družstva jsou stanovy družstva. Stanovy určují principy vnitřních vztahů mezi družstvem a jeho členy, jako i mezi členy navzájem, ale i právní postavení družstva ve vztazích navenek. „Jsou obligatorní přílohou k návrhu na zápis do obchodního rejstříku a jejich změna musí být oznámena rejstříkovému soudu."[30]

Obchodní zákoník v mnohých ustanoveních sice přímo odkazuje na zvláštní úpravu obsaženou ve stanovách, ale zároveň obligatorně určuje základní náležitosti stanov. Všeobecně však platí zásada, že stanovy družstva mají přednost před všeobecnou zákonnou úpravou, kromě případů, pokud v zákoně není upravena speciální úprava kogentního ustanovení.

Stanovy jsou smlouvou sui generis, jsou přijímané specifickým, zákonem stanoveným způsobem a nedodržení tohoto způsobu má za následek neplatnost založení družstva, to platí u prvních stanov přijímaných na ustanovující schůzi družstva. Způsob vypracování stanov a především jejich konečná podoba si vyžadují soustředěnou a tvořivou práci jejich tvůrců. Zákon nepředpokládá existenci, resp. vydání vzorových stanov. Samozřejmě existují dobrovolné zájmové svazy družstev, jejichž cílem je pomoct ulehčit vypracování co nejlepších stanov.

Protože schválení stanov je právním úkonem, nabývají platnosti v den svého vzniku, resp. v den svého přijetí. Účinnosti nabývají nejpozději v den, kdy nabyly platnosti. Pokud o tom rozhodne členská schůze, zákon umožňuje, aby nabyly platnosti i později. Jednoznačně tady však platí zákaz retroaktivity. Posuzování platnosti stanova či jejich části je posuzováním platnosti právního úkonu a nikoliv posuzováním platnosti usnesení členské schůze. Takové posuzování se ovšem může týkat pouze souladu obsahu stanov se zákonem, nikoliv postupu při jejich přijímání.[31]

---

[30] PELIKANOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol., Obchodné právo 2, ASPI 2006, s. 471
[31] srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR zn. 29 Odo 1145/2003

Stanovy jsou veřejně přístupným dokumentem. Každý člen má právo si vyžádat zápis z každé členské schůze a nahlédnout do něho. Ve vztahu k veřejnosti má každý možnost, aby zašel na Rejstříkový soud a vyžádal si výpis nebo požádal o nahlédnutí do Sbírky listin, ve které musí být všechny stanovy uloženy.

Co se týká schválení prvních stanov, je to obligatorní náležitost ustanovující schůze družstva. Schválené první stanovy společnosti musí být notářsky ověřené a jsou povinnou přílohou při zápisu družstva do Obchodního rejstříku. Změnu stanov je možné vykonat kdykoli během trvání družstva. O jejich změně rozhoduje členská schůze a tuto pravomoc nemůže na nikoho přenést. Výjimka se připouští jen v případě, kdy není možné svolávat členskou schůzi a s ohledem na rozsah družstva. V tomto případě plní působnost členské schůze shromáždění delegátů.

Po novelizaci českého Obchodního zákoníku v roce 2000 došlo k doplnění ustanovení § 225 o odst. (3), který obsahuje výčet obligatorních příloh návrhu na zápis do obchodního rejstříku, kde je uvedeno duplicitní předkládání stanov družstva. Je otázkou, do jaké míry je tento požadavek racionální a do jaké míry se jedná o „projev nedůslednosti zákonodárce při úpravě textu novelizovaného odstavce."[32] Slovenská právní úprava tento nedostatek nevykazuje.

V případě, že změny stanov prošly schválením, představenstvo, nebo jakýkoli jeho člen má povinnost:

- bezodkladně vyhotovit nové úplné znění stanov;
- uvědomit rejstříkový soud a založit úplné znění stanov do sbírky listin do 30 dní od schválení změny stanov.

Pokud představenstvo nebo člen představenstva nesplní tyto povinnosti, nemá to za následek neplatnost nebo neúčinnost stanov. Negativní dopad však vzniká v tom případě, pokud se třetí strany dovolávají znění stanov, které sice bylo změněno, ale nebylo založeno do sbírky listin a ani zveřejněné.

---

[32] ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 10., podstatně rozšířené vydání, C.H. BECK Praha 2005, s. 926

K tomu, aby usnesení členské schůze o změně stanov bylo platné, musí splňovat tři podmínky, kterými jsou:

- řádné svolání členské schůze;
- přítomnost nadpoloviční většiny členů;
- souhlas většiny přítomných členů.

Stanovy musí obsahovat zákonem přesně určené, tzn. obligatorní náležitosti a ty, které obsahovat můžou, tzn. náležitosti fakultativní.

Obligatorními náležitostmi stanov jsou:

a) *obchodní jméno a sídlo družstva*; obchodní jméno musí obsahovat označení „družstvo", zákon nepřipouští zkratku a zpravidla je toto označení doplněné přívlastkem, který vyjadřuje charakter družstva – např. bytové, spotřební apod;

b) *předmět podnikání (činnosti)*

c) *vznik a zánik členství, práva a povinnosti členů k družstvu a družstva k členům;*

d) *výši základního členského vkladu*, případně výši vstupního vkladu, způsob splácení členských vkladů a členského podílu při zániku členství;

e) *orgány družstva a počet jejich členů*, délku jejich funkčního období, způsob ustanovování, působnost a způsob jejich svolávání a jednání;

f) *způsob použití zisku a úhrady případné ztráty;*

g) *tvorbu a použití nedělitelného fondu;*

h) *další ustanovení, jak vyplývá ze zákona.*

Fakultativní náležitosti můžeme rozdělit do několika skupin. První skupinu tvoří otázky, o kterých stanovy můžou určit podrobnější pravidla, např. vedení seznamů členů družstva, zákaz konkurence a bližší podmínky hlasování v představenstvu a kontrolní komisi. Druhou skupinou jsou ty otázky, o kterých stanovy můžou obsahovat vlastní úpravu na základě zákonného zplnomocnění, např. bližší úprava dne vzniku a zániku členství, možnost jmenovat ředitele družstva, neslučitelnost funkcí nebo způsob jmenování likvidátora. Třetí skupinu tvoří ty otázky, které zákon vůbec neupravuje, např. určení zda můžou být členové fyzické nebo právnické osoby, nebo ustanovení, která mohou určit, které profese, zájmy a podobně jsou u členů družstva žádoucí.

4.2 Obchodní jméno a sídlo družstva

Zákon umožňuje družstvům volnou tvorbu jejich obchodního jména (*obchodní firmy* podle české terminologie), ale jako u ostatních společností se jako součást obchodního jména družstva obligatorně vyžaduje označení právní formy „družstvo". Na rozdíl od ostatních obchodních společností zákon při označení právní formy družstva nepřipouští zkratku. Německá právní úprava vedle označení eingetragene Genossenschaft (zapsané družstvo) umožňuje používat zkratku „eG"[33]. Jako družstvo je možno označovat jen právnickou osobu, která splňuje podmínky stanovené Obchodním zákoníkem.

Speciální právní úprava družstevních záložen podle zák. 87/1995 Sb. umožňuje volbu mezi označeními „spořitelní a úvěrní družstvo", „družstevní záložna", „spořitelní družstvo" nebo „úvěrní družstvo".

Sídlo družstva se zapisuje do Obchodního rejstříku. Musí být vyjádřeno úplnou adresou sídla, tedy uvedením názvu obce a poštovním směrovacím číslem, názvem ulice nebo jiného veřejného prostranství a orientačním číslem. Pokud se obec nedělí na ulice nebo jiná veřejná prostranství, uvádí se jen popisné číslo.

Česká právní úprava ohledně sídla družstva je poněkud odlišná. Otázky sídla obchodních společností a družstev upravuje Občanský zákoník. V tomto zákoně je v ustanoveních §§ 18 až 20a obsažena obecná úprava pro právnické osoby. Dle ustanovení § 19c odst. (5) stačí, pokud je v zakladatelském dokumentu uvedena pouze obec, kde je její sídlo.

4.3 Předmět podnikání (činnosti) družstva

Předmět podnikání (činnosti) družstva je obligatorní náležitostí stanov družstva. Většinou bývá uveden až v obchodním jménu družstva, např. výrobní družstvo, spotřební družstvo, zemědělské družstvo a jiné. Předmět podnikání je vlastně soubor jednotlivých činností, které bude družstvo vykonávat s cílem uspokojit zájmy svých členů.

---

[33] BEUTHIEN, V., Genossenschaftgesetz mit Umwandlungsrecht. 13. Auflage., C.H.BECK, Muenchen 2000, s. 48

5 ZÁKLADNÍ JMĚNÍ DRUŽSTVA

Tak jako obchodní společnosti, i družstvo je povinné při svém vzniku vytvořit základní jmění. Základní jmění družstva tvoří souhrn všech členských vkladů, k jejichž splacení se zavázali členové družstva. Momentem splacení se vklady stávají vlastnictvím družstva.

Výši zapsaného základního jmění do obchodního rejstříku určují stanovy. Obchodní zákoník upravuje kogentně jen minimální výši zapsaného základního jmění, které musí být nejméně 1.250,- Eur (50.000,- Kč v ČR). Tato právní úprava vychází ze zásady otevřenosti družstva k jeho členům, protože do družstva je možné kdykoli přistoupit, ale i vystoupit a v důsledku toho se výše základního jmění neustále mění. Zpravidla se do obchodního rejstříku zapisuje nižší jmění než je jmění skutečné. Je to hlavně z důvodu, že členové družstva mají kdykoliv možnost z družstva vystoupit.

O výši zapsaného základního jmění, jako i o jeho zvýšení a snížení, rozhoduje členská schůze družstva. O zvýšení základního jmění rozhoduje představenstvo za předpokladu, že mu tato pravomoc vyplývá ze stanov nebo ho tím pověří členská schůze. Naopak o snížení základního jmění může rozhodnout členská schůze. Zapsané základní jmění nesmí být v době zápisu vyšší než je reálný součet všech členských vkladů, zároveň však nemůže klesnout pod zákonem stanovenou minimální hranici 1.250,- Eur, protože by to mělo za následek zrušení družstva rozhodnutím soudu.

Stanovy určují jakým dílem se členové družstva podílejí na zapsaném základním jmění. Všeobecně však hodnota vkladu každého člena družstva bývá stejná, ale stanovy mohou pro některé členy hodnotu členského vkladu i zvýšit.

Podle novely Obchodního zákoníku účinné od 1. ledna 2002 může představenstvo pověřené stanovami družstva nebo členskou schůzí rozhodnout o zvýšení základního jmění družstva do určité výše čistého zisku nebo z jiných zdrojů

vlastního jmění družstva, které však nejsou účelově vázané v nedělitelném fondu nebo jiných fondech družstva.

Členové družstva se na zvýšení základního jmění družstva zpravidla podílejí podle výše jejich dosavadních vkladů v tom případě, že stanovy družstva neurčují jiný způsob zvýšení podílu členů na základním jmění družstva. V případě ztrát družstva, které není možno krýt z jiných zdrojů vlastního jmění, může v nevyhnutelných případech členská schůze rozhodnout o snížení základního jmění a poměrem snížení členských vkladů členů družstva.

Majetková účast člena družstva představuje jeho členský vklad (základní členský vklad), jehož výše je určena stanovami na základě rozhodnutí ustanovující členské schůze družstva. Výše členského vkladu však mohou být rozdílné nejen pro fyzické osoby a právnické osoby, ale i pro jednotlivce. Vždy však musí být vyjádřená kladným celým číslem. Členství v družstvu tedy vzniká dnem splacení členského vkladu nebo v případě pokud to určí stanovy, členství vzniká zaplacením určené části základního členského vkladu. Pokud to stanovy povolují, mohou se členové družstva zavázat i k dalšímu členskému vkladu nebo majetkové účasti na podnikání družstva. Úpravu majetkové účasti přenechává Obchodní zákoník na rozhodnutí členské schůze, jejíž rozhodnutí je potom určené ve stanovách družstva.

Obchodní zákoník určuje, že základní členský vklad musí vložit každý člen družstva. Další úpravu už však ponechává na stanovách družstva. Pokud stanovy neurčí jinak, další vklad té jisté osoby zvyšuje jeho podíl na zisku, ale nemá vliv na počet hlasů, protože jak již bylo zmíněno, pokud družstvo je založeno na principu demokracie, jeden členský vklad bez ohledu na jeho výši představuje jeden hlas.

Členské vklady bývají většinou splacené v peněžní formě, pokud to však připouštějí stanovy, je možná i nepeněžní forma vkladu. Nepeněžní vklady je potřeba ocenit, hlavně pokud jejich hodnota zjevně přesahuje výši základního členského vkladu. O způsobu ocenění rozhodují stanovy společenství, při založení družstva o způsobu ocenění rozhodují všichni jeho členové. Ocenění se zpravidla určuje znaleckým posudkem. Při vkladu družstevních podílnických listů se na splnění vkladové povinnosti započítá nemovitá hodnota těchto cenných papírů.

Pokud uchazeč o členství převzal jen základní členský vklad nebo vstupní vklad, musí ho splatit do 15 dní od konání ustanovující schůze družstva určenému členovi představenstva, který má postavení správce vkladů a způsobem, o němž rozhodla ustavující schůze družstva, jinak by mu členství v družstvu nevzniklo.

To samé platí i pro vklad vstupní. V případě, že členský vklad je vyšší než základní členský vklad, člen družstva je ze zákona povinen splatit sumu, která přesahuje základní členský vklad maximálně do tří let, pokud stanovy neurčí kratší lhůtu. Ustanovení maximální lhůty splacení členského vkladu má kogentní podobu.

V případě, že by někdo chtěl uhradit nesplacenou část svého vkladu před dobou její splatnosti, může o tom rozhodnout jen členská schůze jako nejvyšší orgán družstva jen za podmínky, že stanovy takový postup určí a vyžaduje tak ztráta družstva (např. prodloužení, pokles zapsaného základního jmění, pokles majetku družstva pod základní jmění, insolvence).

Zákon výslovně zakazuje družstvu, aby vyplácelo svým členům úroky z členských vkladů kromě případů, kdy zákon stanoví jinak. A zároveň Obchodní zákoník ukládá povinnost družstvu zřídit nedělitelný fond, nejméně ve výši 10% základního jmění, který se každoročně doplňuje nejméně o 10% čistého zisku. Během trvání družstva se nedělitelný fond nikdy nemůže rozdělit mezi členy družstva.

Je zajímavou teoretickou otázkou, zda je současná výše minimálního zapisovaného základního jmění jak v České tak ve Slovenské republice přiměřená. Liberální koncepce návrhu nové občansko a obchodněprávní kodifikace v České republice jde cestou snižování požadovaného základního kapitálu a klade důraz na zvýšenou odpovědnost obchodního vedení společností či družstev.[34] Autor této práce v obecné rovině souhlasí s argumenty zastánců liberální koncepce, že zapisovaná výše základního jmění nic nevypovídá o skutečném stavu hospodaření konkrétní společnosti či družstva a základní jmění může být např. konzumováno ztrátou z předchozích období. Určitá hranice minimálních požadavků však zamezuje spekulativnímu

[34] Viz obcanskyzakonik.justice.cz

zakládání společností a družstev. Liberální koncepce založená na vysoké odpovědnosti statutárních orgánů může fungovat za stavu, kdy stát současně garantuje efektivní vymahatelnost práva. Otázka vlekoucích se soudních sporů a nejednotné rozhodovací praxe soudů je při tom dlouhodobým palčivým problémem české i slovenské justice. I na oblast obchodního práva resp. odpovědnost statutárních orgánů lze zevšeobecnit kriminologický poznatek, že na snížení závadového jednání (v tomto případě tedy poškozování věřitelů či družstevníků) není rozhodující výše sankce za toto jednání (tedy např. míra ručení členů statutárních orgánů za škody svým osobním majetkem), ale rychlost a efektivita, s jakou je toto závadové jednání postihováno. „Je dosud málo zvýrazněna nemorální povaha takového chování, či do konce je tento rys do značné míry setřen. Příkladem mohou být četné případy bankovních a jiných finančních podvodů a zpronevěr, klamavých jednání při privatizaci společenského majetku a při restituci vlastnických vztahů. Není zdaleka dosaženo stavu, kdy v oblasti podnikání platí, že ztráta důvěry vede ke ztrátě hospodářského postavení a k ekonomickému propadu."[35] Z tohoto důvodu se domnívám, že by naopak mělo dojít k navýšení minimálního zapisovaného základního jmění, aby bylo zamezeno spekulativnímu zakládání družstev. S ohledem na nárůst cen od doby, kdy byla hranice 50 tis. Kč resp. 1.250,- EUR kodifikována, by navýšení této hranice např. o 100% nemělo představovat nepřekonatelnou bariéru pro nezisková družstva a současně by omezila možnosti spekulací. K liberální koncepci minimálních požadavků na základní kapitál je možno přejít až za stavu fungující efektivní justice resp. policie při řešení obchodněprávních či trestněprávních deliktů. Jako další argument pro tuto úvahu doplňuji, že představitelé soudů či policie nejsou většinou odborně erudováni v oblasti ekonomie či účetnictví a otázky způsobené škody ať již družstevníkům či věřitelům jsou většinou řešeny formou znaleckých posudků. V České republice je zastaralý zákon o znalcích a tlumočnících č. 36/1967 Sb. a na něj navazující prováděcí vyhláška, která mj. stanoví sazbu odměny za práci znalce až do výše 350,- Kč/hod. Tato odměna je při tom velmi nízká ve srovnání se sazbami účtovanými advokáty či daňovými poradci, kteří většinou zastupují osoby podezřelé či žalované z deliktního jednání. Přičemž nízká úřední úroveň sazby odměny znalců může negativně ovlivňovat motivaci znalců a odbornou úroveň zpracovávaných posudků.

---

[35] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol., Kriminologie, ASPI Publishing Praha 2004, s. 204

6 ČLENSTVÍ V DRUŽSTVU

6.1 Evidence členů

Každé družstvo si vede evidenci svých členů. Do seznamu evidence se zapisují základní údaje týkající se člena družstva:

- *fyzické osoby – jméno, příjmení, bydliště;*
- *právnické osoby – název, sídlo;*
- *výše členského vkladu;*
- *rozsah splacení členského vkladu.*

Pro lepší identifikaci fyzických osob by bylo vhodné zapisovat i datum a rok narození a u právnických osob by bylo dobré doporučit zapisování identifikačního čísla. Kromě výše uvedených údajů se do evidence členů družstva zapisují i údaje ve stanovách. Například datum vzniku členství, členské číslo či majetková účast člena.

Všechny možné změny v evidenci členů je potřeba bezodkladně vyznačit. Členové družstva mají právo do evidence nahlížet, také mají právo vyžádat si od družstva potvrzení o svém členství a obsahu jeho zápisu v evidenci. Jako takové potvrzení může sloužit i členská knížka, která však není upravena v zákoně, ale jedná se o instrument často užívaný v praxi. V případě úmrtí člena družstva je družstvo povinno zpřístupnit tyto údaje jen osobě osvědčené v dědickém řízení. Do seznamů členů může nahlížet i osoba, jenž osvědčí právní zájem, aby do seznamu nahlédl.

6.2 Vznik členství

Jak již bylo zmíněno ve třetí kapitole Založení a vznik družstva této rigorózní práce, členy družstva můžou být fyzické, ale i právnické osoby. V případě fyzických osob se vyžaduje dosažené věkové hranice 15 roků, pokud je členství v družstvu podmíněno pracovním vztahem. V případě právnických osob jde o osoby, které vzniky v souladu s platnými právními předpisy a jsou zapsané v Obchodním rejstříku nebo v jiné evidenci právnických osob. Ve stanovách družstva však mohou být určené i jiné podmínky, které je potřeba splnit, jinak členství v družstvu nevzniká.

Družstvo vzniká dnem zápisu do Obchodního rejstříku. Dnem vzniku družstva se členy družstva stávají všichni uchazeči, kteří podali přihlášku do družstva a zavázali se splatit základní členský vklad nebo vstupní vklad. V případě, že vznik členství je podmíněný zaplacením vstupního vkladu, tuto podmínku splnili členové, kteří splnili tuto povinnost. V ostatních případech jsou členové povinni zaplatit vstupní vklad (základní členský vklad) do 15 dní od ustanovující schůze družstva. V případě, že se člen zavázal splatit členský vklad, který je vyšší než vklad vstupní, je ze zákona povinen rozdíl přesahující vstupní vklad zaplatit nejpozději do tří let od vstupu do družstva, pokud stanovy neurčí kratší lhůtu. Pokud by se někdo chtěl stát členem družstva během trvání družstva, je povinen podat písemnou přihlášku do družstva. O jejím přijetí rozhoduje představenstvo družstva, v případě že tato pravomoc nebyla stanovami určená do působnosti členské schůze.

Stanovy taktéž mohou určit, že podmínkou členství v družstvu je pracovní poměr s družstvem. Podle Zákoníku práce to může být fyzická osoba, která skončila povinnou školní docházku a dosáhla minimálně 15 let. Pracovněprávní vztah vzniká dnem sjednaným ve smlouvě, ale práva vyplývající z členského vkladu jsou i v tomto případě podmíněné splacením základního členského vkladu (vstupního vkladu). Pracovněprávní vztahy se řídí podle Zákoníku práce, v případě, že pracovní vztahy upravené ve stanovách jsou pro člena výhodnější, řídí se podle nich. Členství tím pádem zaniká přímo ze zákona dnem zániku pracovního poměru člena družstva s družstvem.

Členství v družstvu pro svůj vznik vyžaduje, aby budoucí člen družstva splnil podmínky stanovené zákonem a stanovami družstva. V právní teorii se rozlišují dva způsoby nabytí členství v družstvu. *Prvotní (originální)* a *druhotný (derivativní)* vznik členství.

Prvotní (originální) vznik členství vzniká:

- *při založení družstva dnem vzniku družstva* (dnem zápisu do obchodního rejstříku) – uchazeči jsou povinni zaslat písemnou přihlášku do družstva, na základě které se zaváží ke splacené základního členského vkladu nebo vstupního vkladu, což je podmínkou vzniku členství;

- *během trvání družstva* – uchazeči o členství podají písemnou přihlášku do družstva, o které rozhoduje představenstvo, pokud tuto pravomoc nesvěřily stanovy do působnosti členské schůze. I v tomto případě je členství v družstvu podmíněné zaplacením základního členského vkladu nebo vstupního vkladu. Pokud stanovy neurčují jinak, družstvo má možnost přihlášku odmítnout i bez uvedení důvodu.

Druhotný (derivativní) vznik členství vzniká:

- *převodem členství* – jde o smluvní převod členských práv a povinností. Obchodní zákoník obsahuje rozdílnou právní úpravu pro bytová a nebytová (jiná) družstva;
- *jiným způsobem stanoveným zákonem* – jde hlavně o přechod členských práv a povinností na dědice; přechod členských práv a povinností na právního zástupce v případě zániku právnické osoby s právním nástupcem ze zákona.

Podrobnější úpravu vzniku členství opět Obchodní zákoník ponechává na stanovách družstev, aby tak bylo družstvu umožněno přizpůsobit se jeho konkrétním podmínkám.

6.3 Převod členských práv a povinností

Převod členských práv a povinností je druhotným způsobem vzniku členství. Převod členského podílu bývá ve většině případů úplatný, zákon však nevylučuje ani převod bezúplatný. Výše úplaty se určuje dohodou a může být nižší nebo vyšší, než je výše hodnoty splaceného členského vkladu. Na převod členských práv se vyžaduje souhlas představenstva, kromě výjimky, kterou je převod členských práv v povinností v bytovém družstvu. Ze zákona však není zřejmé, zda souhlas představenstva je podmínkou účinnosti smlouvy o převodu členského podílu nebo podmínkou její platnosti.

Převod členských práv a povinností se může uskutečnit vícerými způsoby:

- *převod členských práv a povinností mezi členy družstva* – uplatňuje se zásada volné převoditelnosti členských vkladů, kromě případu, kdy to stanovy konkrétního družstva vylučují (např. v případě, kdy je podmínkou členství

pracovněprávní vztah). Převod členského podílu mezi členy družstva může být vázaný i na splnění dalších povinností (např. souhlas představenstva);

- *převod členských práv a povinností na jinou osobu jako člena družstva* – tento převod vyžaduje výslovný souhlas představenstva, stanovy však mohou určit, pro které případy představenstvo na tento převod nemůže udělit svůj souhlas. V případě, že dojde k převodu práv a povinností na jinou osobu jako člena družstva, nabyvatel se stává členem družstva a získá takový rozsah práv a povinností jaký měl předcházející člen;
- *převod členských práv a povinností v bytovém družstvu* – zákon přímo ustanovuje výjimku ze zásady předcházejícího souhlasu představenstva, v tomto případě není potřebný. Tato zásada je v zákoně upravena kogentně, což znamená, že stanovy se nemůžou od ní odchýlit.

Den převodu členských práv a povinností je dnem, kdy byla družstvu předložena písemná smlouva o převodu členství, případně to může být i pozdější den určený ve smlouvě. Jde o převody:

- „mezi členy družstva, které nejsou určeny stanovami;
- mezi členy družstva a jinou osobou, na které se podle stanov nevyžaduje souhlas představenstva;
- spojené s členstvím v bytovém družstvu."[36]

Na dohodu o převodu členských práv a povinností se na základě výše uvedených skutečností zásadně nevyžaduje písemná forma. Dohoda o převodu členských práv a povinností musí mít písemnou formu jen v případech, kdy se na převod členských práv a povinností vyžaduje souhlas představenstva nebo členské schůze, kdy je tato smlouva podkladem pro převod členství.

6.4 Členská práva a povinnosti

Členská práva a povinnosti členů k družstvu a družstva k členům jsou obligatorní náležitostí stanov družstva a jejich úpravu Obchodní zákoník výslovně ponechává na stanovách konkrétního družstva.

---

[36] KUBÍČEK P., MAMOJKA M., PATAKYOVÁ M.: Obchodní právo, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty, 2007

Mezi základní členská práva patří:

- *Právo podílet se na řízení a kontrole činnosti družstva* realizované účastí na členské schůzi družstva, na které má každý právo hlasovat na základě demokratického principu – 1 podíl představuje 1 hlas;
- *Právo na podíl ze zisku* – členská schůze družstva při projednání individuální účetní závěrky rozhoduje o tom, zda se část čistého zisku rozdělí mezi členy družstva nebo ne. Zákon dispozitivně upravuje, že zisk se rozděluje podle výše vkladu. Ve stanovách družstva může být upravený i jiný způsob rozdělení zisku mezi členy družstva;
- *Právo volit a být volen do orgánů družstva;*
- *Právo účastnit se družstevní činnosti družstva a požívat výhody, které členství v družstvu poskytuje;*
- *Právo člena družstva uplatnit nároky družstva* – každý člen družstva disponuje aktivní legitimací na podání žaloby jménem družstva. „Člen družstva může podat žalobu o náhradu škody proti členovi představenstva, který odpovídá družstvu za škodu jím způsobenou; o splacení vkladu proti členovi družstva, který je v prodlení se splacením vkladu."[37] Každý člen družstva má právo uplatnit uvedené nároky, ať už samostatně nebo společně s ostatními členy družstva. Povinnost nést náklady soudního jednání ukládá zákon členům družstva, kteří uplatňují nároky za družstvo;
- *Právo na vyrovnávací podíl* – je to nárok bývalého člena družstva, případně nárok dědice, která se nestal členem družstva, na majetkový nárok. Na určení výše vyrovnávacího podílu se přihlíží na výši splaceného členského vkladu a počet ukončených roků členství. Stanovy mohou určit i jiná kritéria. Základem pro výpočet vyrovnacího podílu je účetní závěrka za účetní období předcházející účetnímu období, ve kterém členství zaniklo. Zpravidla se vyrovnací podíl hradí v penězích, a jeho splatnost určují stanovy;
- *Právo na likvidační zůstatek* – likvidátor vypracuje návrh na rozdělení likvidačního zůstatku, který musí usnesením schválit členská schůze. Rozdělení zpravidla určují stanovy družstva. „Pokud stanovy neurčí jinak, vyplatí se členům splacená část jejich členského vkladu. Zbytek likvidačního

[37] KUBÍČEK P., MAMOJKA M., PATAKYOVÁ M.: Obchodní právo, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty, 2007

zůstatku se rozdělí mezi členy, jejichž členství ke dni zrušení družstva trvalo alespoň jeden rok. Pokud stanovy neurčí jinak, rozdělí se zbytek likvidačního zůstatku mezi tyto členy podle rozsahu, v jakém se podílejí na základním jmění družstva."[38]

Členské povinnosti jsou převážně určované stanovami družstva. Mezi základní povinnosti všeobecně paří:

- Vkladová povinnost – základní povinnost splatit základní členský vklad nebo vstupní vklad a splnění této povinnosti podmiňuje vznik členství;
- Povinnost převzít další vklady;
- Povinnost předčasně splatit nesplacené vklady členů družstva;
- Povinnost splnit uhrazovací povinnosti mimo členského vkladu – na základě rozhodnutí členské schůze;
- Povinnost chránit družstevní majetek a zájmy družstva;
- Povinnost dodržovat stanovy družstva a plnit usnesení orgánů družstva;
- Povinnost písemně omluvit svou neúčast na jednání příslušného orgánu – neomluvená neúčast se může považovat za nesplnění členských povinností.

6.5 Zánik členství

Tak jako při vzniku členství v družstvu, i při zániku členství v družstvu Obchodní zákoník obsahuje jen základní právní úpravu. Přímo však zákon odkazuje na stanovy, které podrobněji upravují způsoby zániku členství v družstvu. Novela Obchodního zákoníku v roce 2007 přinesla postup při ukončení členství v družstvu, kdy nedochází k převodu členského podílu na právního nástupce.

K *základním způsobům zániku členství* v družstvu jsou:

- *vystoupení z družstva na základně písemné výpovědi;*
- *vyloučení z družstva;*
- *písemná dohoda;*
- *vyhlášení konkurzu na majetek člena družstva;*
- *zamítnutí návrhu na vyhlášení konkurzu z důvodu nemajetnosti člena družstva;*
- *samotný zánik družstva.*

[38] Ustanovení §259 odst. 3 z.č. 513/1991 Sb. Obchodní zákoník

K *dalším způsobům zániku členství* v družstvu patří:

- *zánik členství smrtí fyzické osoby;*
- *zánik členství zánikem právnické osoby;*
- *v případě, že členský vztah je podmíněni pracovním vztahem s družstvem, ukončením tohoto pracovněprávního vztahu;*
- *převodem členských práv a povinností;*

Protože je družstvo otevřená právnická osoba, opravňuje nejen přistoupení nových Členů, ale i svým členům umožňuje z družstva kdykoli vystoupit. Vystoupení je jednostranný právní úkon člena družstva, který uskutečňuje prostřednictvím své písemné výpovědi. Možnost vystoupení na základě písemné dohody je ustanoveno kogentní normou a ani stanovy ji nemohou vyloučit. Zpravidla je ve stanovách určena lhůta, po uplynutí které členství v družstvu zaniká a může být nejvíce půlroční. Začíná plynout dnem následujícím po dni doručení výpovědi člena družstva. Pokud tato lhůta není uvedena, členství v družstvu zaniká dnem, který je uvedený ve výpovědi člena družstva. V případě, že by tato lhůta uvedena nebyla, členství v družstvu zanikne následující den po dni doručení výpovědi člena z družstva.

6.5.1 Základní způsoby zániku členství

Jedním ze způsobů zániku členství v družstvu je *dohoda mezi členem družstva a družstvem samotným*. Platnost takové dohody si vyžaduje písemnou formu, jinak by mělo za následek její neplatnost. Podstatnou náležitostí je určení dne, ke kterému členství v družstvu zaniká. Zpravidla se vyhotovuje ve dvou kopiích, z kterých každá má platnost originálu a každá ze zúčastněných stran si ponechává jednu z nich.

Členství v družstvu zaniká i *vyhlášením konkurzu na majetek člena družstva*. V tomto případě je potřeba, aby se majetková účast člena družstva vyloučila z majetku družstva, a tak byla k dispozici věřitelům. Taktéž je zánikem členství v družstvu zamítnutí vyhlášení konkurzu pro nedostatek majetku člena družstva. V případě, že se vyhlášení konkurzu zruší, členství v družstvu se obnovuje. To však

neplatí, pokud byl konkurz zrušený po splnění rozvrhového usnesení nebo pro nedostatek majetku.

Vyloučení z členství v družstvu je jednostranný právní úkon ze strany družstva, kterým zaniká členovi družstva jeho členství v něm. Ustanovení §231 odst. 3 Obchodního zákoníku rozlišuje 3 důvody, na základě kterých je možné vyloučení z členství:

- *člen družstva opětovně a navzdory výstraze porušuje členské povinnosti* – musí být splněny obě tyto podmínky, aby bylo vyloučení platné; ustanovení se týká fyzických a i právnických osob;
- *fyzická osoba může být z družstva vyloučena v případě, že byla právoplatně odsouzena za úmyslný trestný čin*, který spáchala proti družstvu nebo členovi družstva;
- *jiné důležité důvody uvedené ve stanovách* (např. poškozování dobré pověsti družstva).

Tento způsob zániku členství v družstvu se považuje za výrazný zásah do členských práv, ale je důležité, aby samotné družstvo mělo k dispozici určité pravomoci, kterými může potrestat člena družstva, který si neplní své povinnosti vůči družstvu. Stanovy družstva mohou určit subjektivní a objektivní lhůtu, kdy může příslušný orgán vyloučit člena z družstva na základě výše uvedených důvodů. Nejpozději je však možné člena z družstva vyloučit do konce objektivní lhůty, ode dne kdy důvod na vyloučení vznikl. Dle judikatury Nejvyššího soudu ČR nelze zaměňovat *opakované porušování členských povinností*, na které musí být člen upozorněn výstrahou, a jiné *důležité důvody*, které musí být uvedeny ve stanovách. Za jiné *důležité důvody* pak nelze považovat opakované porušování členských povinností.[39] Při posuzování platnosti usnesení členské schůze družstva o vyloučení člena je třeba přihlížet ke vzájemnému vztahu intenzity porušení členských povinností vyloučeného člena družstva a adekvátnosti postupu družstva, tedy k tomu, zda se zřetelem ke konkrétním okolnostem případu bylo družstvem zvolené řešení přiměřené, popřípadě zda v poměrech projednávané věci bylo možno po družstvu

[39] viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 666/2002

spravedlivě požadovat, aby se nápravy mohlo dojít jiným pro člena družstva méně radikálním způsobem.[40]

O vyloučení člena z družstva rozhoduje představenstvo jako statutární orgán družstva, pokud stanovy neurčí tuto pravomoc jinému orgánu družstva. Toto rozhodnutí musí být vyhotovené v písemné formě a musí obsahovat všechny důvody, které vedly k vyloučení člena družstva, jako i poučení o možnosti využití odvolání. Důvody není možné dodatečně měnit. Musí být také doručeno konkrétnímu členu družstva, využívá se doporučené doručení do vlastních rukou, z důvodu lepšího prokázání doručení. Proti rozhodnutí o vyloučení má člen možnost odvolání se ke členské schůzi. Lhůta na odvolání není zákonem určená, ale doporučuje se ji upravit ve stanovách společnosti. To proto, že dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, jestliže zákon zakládá právo člena družstva domáhat se změny rozhodnutí představenstva o svém vyloučení odvoláním k členské schůzi, aniž by stanovy stanovily lhůtu pro podání takového odvolání, je třeba pro uplatnění tohoto práva aplikovat obecnou promlčecí dobu podle §397 Obchodního zákoníku.[41] Takováto dlouhá lhůta pak samozřejmě zakládá značnou právní nejistotu. Marným uplynutím lhůty pro podání odvolání rozhodnutí nabývá právní moci a není možné se vůči němu odvolat. Rozhodnutí členské schůze o odvolání člena proti vyloučení z družstva nabývá platnosti dnem doručení písemného vyhotovení dotyčnému členovi. Rozhodnutí je konečné. Probíhá-li členská schůze formou shromáždění delegátů, pak nevyplývá ze zákona povinost pozvat člena, o jehož odvolání se bude rozhodovat, na členskou schůzi.[42] Protože vyloučení člena z družstva je velkým zásahem do jeho členských práv, v případě, že členská schůze jako odvolací orgán rozhodnutí představenstva potvrdí, zákon poskytuje členovi soudní ochranu, podmínkou však je, že se odvolal proti rozhodnutí představenstva nebo jiného orgánu určenému stanovami. Tento člen má právo podat na příslušný soud návrh o prohlášení rozhodnutí členské schůze za neplatné. Soud takovým návrhům vyhoví v případech, kdy je rozhodnutí o vyloučení člena z družstva v rozporu s právními předpisy. Soud nemůže vyslovit neplatnost rozhodnutí představenstva o vyloučení člena z družstva dříve, než je odvolání člena

[40] srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 1374/2005
[41] srov. rozhodnutí č. 37 z roku 2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část civilní
[42] srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 838/2001

přezkoumáno členskou schůzí (shromážděním delegátů).[43] Právně zajímavá a ne všemi teoretiky stejně vykládaná[44] situace může nastat, rozhoduje-li o vyloučení člena přímo členská schůze. Dle rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10.3.2003 sp. zn. 13 Cmo 429/2003 v takovém případě odpadá před podáním soudní žaloby povinnost vylučovaného člena odvolat se k členské schůzi.[45] V souvislosti s vyloučením člena družstva judikoval Nejvyšší soud ČR, že rozhodnutím představenstva o vyloučení z družstva nekončí účast člena v družstvu. Členství v družstvu končí (je-li proti rozhodnutí představenstva podáno včasné odvolání) teprve rozhodnutím členské schůze o vyloučení člena, po případě marným uplynutím lhůty k podání dovolání.[46]

Posledním základním způsobem zániku členství v družstvu, je zánik družstva samotného, který upravuje Obchodní zákoník v ustanovení § 231 odst.1. V tomto případě členství zaniká po předcházejícím zániku družstva zrušením nebo likvidací. Den zániku členství všech členů je i dnem výmazu družstva z obchodního rejstříku.

6.5.2 Další způsoby zániku členství v družstvu

Dalším ze způsobů zániku členství v družstvu je smrt fyzické osoby. Smrt je právní skutečnost, kterou fyzická osoba ztrácí právní subjektivitu, způsobilost mít práva a povinnosti.

V případě smrti fyzické osoby, která má členství v družstvu, je dědic, který chce toto členství nabýt, povinen o to družstvo požádat. O této otázce rozhoduje představenstvo. Zákon výslovně určuje, že souhlas představenstva se nevyžaduje na nabytí práv a povinností, pokud jde o bytové družstvo. Stanovy družstva však mohou určit i jiné výjimky, kdy se souhlas představenstva nevyžaduje nebo případy, kdy představenstvo nesmí odmítnout přechod členství na dědice. V případě, kdy se souhlas představenstva nevyžaduje, přechod členských práv a povinností vůči družstvu nastává dnem, kdy se družstvo o tomto přechodu dozví.

---

[43] srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 896/2004
[44] DVOŘÁK, T., Třetí zastavení nad judikaturou v oblasti (nejen) družstev, Soudní rozhledy č. 2/2005
[45] toto rozhodnutí bylo publikováno v časopise Soudní judikatura – rozhodnutí soudů ČR č. 8/2004 na str. 631 a násl.
[46] srov. rozhodnutí č. 70 z roku 2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část civilní

V případě, že se dědic nepřihlásí k členství v družstvu nebo jeho žádost byla zamítnuta, má nárok na vyrovnací podíl svého předchůdce.

Jak jsme se již dozvěděli v kapitole Vznik a zánik družstva, i *právnické osoby* mohou být členy družstva. Jejich členství zaniká několika způsoby, uvedenými v ustanovení § 232 odst. 4 Obchodního zákoníku:

- *vstupem do likvidace* – členství právnické osoby v družstvu zaniká vstupem do likvidace. Likvidátor právnické osoby uplatňuje vůči družstvu nárok na vyplacení vyrovnacího podílu, který je součástí majetku likvidované právnické osoby;
- *vyhlášením konkurzu* – stejné účinky pro zánik členství má i zamítnutí návrhu na vyhlášení konkurzu z důvodu nedostatku majetku;
- *zánikem právnické osoby* – všechny případy, kdy právnická osoba zaniká bez likvidace. V takovém případě přichází v úvahu přechod členských práv a povinností na právního nástupce zaniklé právnické osoby.

Kromě výše uvedených způsobů může členství právnické osoby zaniknout dohodou, vystoupením nebo vyloučením z družstva.

Posledním způsobem zániku členství v družstvu, který je třeba zmínit v této rigorózní práci, je převod členských práv a povinností. Tato dohoda ve většině případů bývá úplatná, ale převodce a nabyvatel se mohou dohodnout na tom, že dohoda je bezúplatná. Je-li dohoda o převodu členských práv a povinností bezúplatná, může se převodce domáhat vrácení daru analogicky podle ustanovení §630 Občanského zákoníku.[47] Všeobecně platí pravidlo, že člen družstva může volně převést svá práva a povinnosti a na jinou osobu nebo člena družstva. Možnost převodu členských práv a povinností a na jinou osobu však stanovy družstva mohou úplně vyloučit.

Dohoda o převodu členských práv a povinností přímo ze zákona podléhá souhlasu představenstva. V určitých případech však mohou stanovy určit, že představenstvo nesmí dohodu o převodu členských práv a povinností odmítnout, nebo souhlas představenstva není potřebný. V případech, že představenstvo rozhodne o

[47] srov. rozhodnutí č. 9 z roku 2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část civilní

schválení dohody o převodu členských práv a povinností, stává se členem družstva nabyvatel. Na rozdíl např. od úpravy společnosti s ručením omezeným není třeba, aby dohoda o převodu členských práv a povinností měla úředně ověřené podpisy účastníků. Dle názoru autora tato skutečnost ve spojení s nedostatky právní úpravy uvedenými výše (nízký minimální počet členů, potřeba jedné osoby na obsazení orgánů malého družstva, nízké zapisované základní jmění) umožňuje snadné manipulace s členstvím v družstvu a činí z družstva vhodnou právní formu pro nekalé praktiky. Autor se domnívá, že v kontextu aktuálních témat boje proti korupci, proti financování kriminální činnosti a v zájmu zvyšování ochrany věřitelů by mělo být zamezeno možnosti zpětné manipulace s fingovanými převody družstevního členství. Zákon by měl předepisovat obligatorní úřední ověření podpisu na dohodě o převodu.

Z uvedeného vyplývá, že převodem členských práv a povinností převádějící ztrácí všechna svá práva a povinnosti z členství v družstvu v celém rozsahu a novým členem se stává nabyvatel, který převzal všechna práva a povinnosti svého předchůdce.

V případě *zániku členství během trvání družstva* mají členové, kterým tímto úkonem členství vzniká, právo na vyrovnací podíl. Právo na vyrovnací podíl mají členové družstva, kteří vystoupili z družstva na základě písemné výpovědi; dědici člena družstva, kteří nemají zájem stát se členy družstva a v případě právnické osoby jako člena družstva má právo na vyrovnací podíl, pokud její členství v družstvu zaniklo vstupem do likvidace nebo vyhlášením konkurzu. V případě likvidace a konkurzu uplatňuje nárok na vyrovnací podíl likvidátor právnické osoby nebo správce konkurzní podstaty v rámci konkurzního jednání.

Výše vyrovnacího podílu se určí poměrem splatného členského vkladu člena, který žádá o vyrovnací podíl násobeného počtem ukončených roků jeho členství k souhrnu splacených členských vkladů všech členů družstva násobených ukončenými roky jejich členství. Zákon však umožňuje, aby ve stanovách družstva byl upravený jiný způsob určení výše vyrovnacího podílu.

„Pro určení vyrovnacího podílu je rozhodný stav čistého obchodního jmění družstva podle řádné individuální účetní závěrky za účetní období, které předchází účetnímu období, ve kterém členství zaniklo. Při určování výše vyrovnacího podílu se

nepřihlíží na jmění, které je v nedělitelném fondu, a jak to vyplývá ze stanov, i v jiných zabezpečovacích fondech. Také se nepřihlíží na vklady členů s kratším než ročním členstvím před dnem, ke kterému se roční účetní závěrka sestavuje."[48] Nárok na podíl ze zisku vzniká jen za období trvání členství v družstvu.

Vyrovnací podíl se hradí v penězích i při nepeněžních vkladech. Stanovy však mohou určit, že v určitých případech, kdy vklad člena spočíval v převodu jeho vlastnického práva k nemovitosti úplně nebo jen z části na družstvo, může žádat vrácení této nemovitosti, ale jen v hodnotě, která je evidovaná v majetku družstva v době zániku jeho členství. V případě nesrovnalostí je nabývací člen povinen uhradit družstvu rozdíl v penězích.

Česká i slovenská právní úprava shodně stanoví, že nárok na vypořádací podíl je splatný uplynutím tří měsíců od schválení účetní závěrky za rok, v němž členství zaniklo. Toto ustanovení je však dispozitivní a stanovy mohou upravit tuto lhůtu jinak. V této souvislosti judikoval v roce 2001 Nejvyšší soud ČR, že stanovy družstva, které určují lhůtu na výplatu vypořádacího podílu 10 let, lze považovat za rozporné s dobrými mravy podle §39 Občanského zákoníku.[49] Toto své rozhodnutí Nejvyšší soud ČR doplnil v roce 2006 rozsudkem, kde prohlásil, že i sedmiletá lhůta pro splatnost vypořádacího podílu je rozporná s dobrými mravy.[50]

Způsob výpočtu vypořádacího podílu bývá často teoretiky kritizován v případě bytových družstev, kdy hodnota vypořádacího podílu bývá podstatně nižší, než eventuelní úplata, kterou by člen družstva s nájemní smlouvou na byt získal při uzavření smlouvy o převodu práv a povinností. Důvod pro tuto disproporci je velmi jednoduchý. Družstva jsou povinna v souladu se zákonem o účetnictví účtovat v historických cenách a pořizovací hodnoty nemovitostí navíc snížené o odpisy, které jsou zaúčtovány na straně aktiv, jsou podstatně nižší, než jsou současné tržní ceny nemovitostí. Řešením této disproporce by byla změna účetní metodiky, která by zavedla pravidelné přeceňování hodnoty aktiv v návaznosti na situaci na trhu a stavebnětechnický stav vlastněných nemovitostí.

---

[48] Ustanovení § 233 odst. 3 z.č. 513/1991 Sb. Obchodní zákoník
[49] srov. rozhodnutí č. 51 z roku 2001 Sbírky soudních rozhodnutá a stanovisek, část civilní
[50] srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 382/2005

7 ORGANIZACE DRUŽSTVA

Podle úpravy v Obchodním zákoníku družstvo vytváří duální systém správy, t.j. představenstvo a kontrolní komisi. Monistický systém je možný jen v tzv. malých družstev (méně než 50 členů) a v evropských družstvech.

7.1 Samospráva

Na základě stanov si družstva mohou vytvářet svou vlastní vnitřní strukturu, jejichž základní organizační jednotkou jsou samosprávy. Samosprávu zřizují kompetentní orgány, obyčejně představenstvo a v rozhodnutí o jejím zřízení vymezí i okruh její působnosti.

S uplatňováním určujícího principu samosprávy platí kogentní zákonný požadavek, že členy orgánů družstva mohou být jen členové družstva. Tento požadavek se týká jen obligatorních orgánů družstva. V ostatních orgánech družstva mohou být i nečlenové, protože zřízení těchto orgánů může vyplynout ze stanov.

Členové družstva disponují pasivním nebo aktivním volebním právem nebo oběma. Pasivní volební právo mají členové družstva, kteří jsou fyzickými osobami a dosáhli zletilosti. Aktivním volebním právem však disponují i neplnoletí členové družstva, kteří jsou v členském nebo v pracovním poměru. Právnické osoby, které jsou členy družstva, jsou povinny zplnomocnit fyzickou osobu, aby za ně jednala v orgánech družstva a disponovala všemi právy.

7.2 Funkční období členů volených orgánů družstva

Co se týče funkčního období člena družstva, zákon určuje jen jeho maximální délku. Funkční období tedy nemůže přesáhnout pět let a při prvních orgánech družstva mohou být členové voleni maximálně jen na období třech let. Stanovy jednotlivých družstev však mohou vymezit i kratší časové období pro výkon

jednotlivých funkcí členů představenstva a kontrolní komise. Stanovy také mohou určit kratší funkční období i u prvních orgánů družstva. Stanovy družstva určují kolikrát může být ta samá osoba zvolena do toho samého orgánu a zda vůbec mohou členové vykonávat funkci nepřetržitě ve dvou nebo více funkčních obdobích. V případě, že je členem družstva právnická osoba, je povinna zplnomocnit fyzickou osobu, aby jednala jejím jménem. Právnické osoby jako členové družstva odpovídají za činnost a závazky svých zástupců v orgánech družstva. V případě, že zástupci právnické osoby zanikne jeho funkce, mohou stanovy určit, aby do této uvolněné funkce byl povolaný právoplatně zvolený náhradník nebo zastupující člen, pokud není možné uskutečnit novou volbu člena orgánu družstva.

7.3 Neslučitelnost funkcí členů orgánů družstva

Z ustanovení Obchodního zákoníku vyplývá, že člen představenstva družstva nesmí být zároveň členem kontrolní komise. Stanovy družstva mohou určit i jiné případy neslučitelnosti funkcí členů družstva, z důvodu kterých člen družstva nemůže být členem některého z volených orgánů družstva.

7.4 Zánik funkce v orgánu družstva

Funkce ve volených orgánech družstva zaniká různými způsoby. Jsou to:

- *uplynutí funkčního období;*
- *odstoupení z funkce;*
- *odvolání z funkce;*
- *smrt člena orgánu družstva.*

Základním způsobem zániku funkce v družstvu je uplynutí funkčního období. Zákon stanovuje maximální hranici funkčního období, která je pět let, v případě prvních členů orgánů společnosti jsou to tři roky. Stanovy družstva však mohou určit i kratší funkční období anebo možnosti, zda je možné být opět zvolen do té samé funkce. Funkční období tedy zaniká posledním dnem výkonu funkce člena družstva.

Odstoupení z funkce je jednostranným právním úkonem člena družstva, který byl do této funkce zvolený. Tuto skutečnost je povinen oznámit orgánu, kterého je členem. Oznámení o odstoupení se může uskutečnit ústně, přednesením na zasedání orgánu a následném zapsání do zápisu, anebo toto oznámení může být písemné. Bližší podrobnosti možnosti odstoupení určují stanovy družstva. Stanovy taktéž určují, který orgán je oprávněný projednat odstoupení člena ze své funkce. Projednání odstoupení člena družstva ze své funkce se musí uskutečnit na nejbližším zasedání projednávajícího orgánu, nejpozději však do tří měsíců ode dne, kdy se o odstoupení dozvěděl. Zpravidla to bývá orgán, který člena do funkce zvolil. U členů představenstva a kontrolní komise to tedy bude členská schůze (shromáždění delegátů). Výkon funkce odstupujícího člena končí dnem, kdy oprávněný orgán toto odstoupení projednal.

Odvolání z funkce člena družstva nastává v případech, kdy si tento člen orgánu družstva neplní řádně své povinnosti. Odvolává ho orgán, který ho do funkce zvolil a dnem účinnosti tohoto odvolání zároveň povolává náhradníka na výkon této funkce. Například členská schůze může odvolat z funkce orgánu družstva člena představenstva družstva.

V případě smrti člena orgánu družstva zaniká tato funkce okamžitě dnem úmrtí tohoto člena.

7.5 Náhradníci

Stanovy družstva určují, zda se budou v družstvu volit náhradníci členů orgánů družstva. V případě odstoupení nebo odvolání člena orgánu družstva nastupuje do výkonu této funkce za něho zvolená osoba náhradníka. Náhradník nastupuje podle pořadí určeného při volbě náhradníků. Jeho mandát zaniká tím samým dnem jako byl den řádně zvoleného člena orgánu v družstvu, kterého ve funkci nahradil.

V případě, že náhradník není zvolen, na místo funkce člena orgánu družstva nastupuje zastupující člen až do doby, dokud se nemůže uskutečnit řádná volba

nového člena nebo náhradníka. Náhradník i zastupující člen disponují stejnými právy a povinnostmi jako člen orgánu družstva, kterého nahradili.

7.6 Zákaz konkurence

Obecně Obchodní zákoník upravuje problematiku zákazu konkurence v ustanovení § 65. Zákaz konkurence u družstev je pak dále speciálně upraven následovně: „Členové představenstva a kontrolní komise družstva, prokuristi a ředitel nesmí být podnikateli ani členy statutárních a dozorčích orgánů právnických osob s podobným předmětem činnosti. Stanovy mohou upravit rozsah zákazu konkurence jinak."[51] Toto ustanovení je dispozitivního charakteru, protože umožňuje stanovám družstva vymezit konkurenční jednání úžeji nebo šířeji, např.

- prokurista a ředitel mohou vykonávat konkurenční jednání jen se souhlasem příslušného orgánu družstva;
- členové představenstva a kontrolní komise, prokuristi a ředitelé nesmí být podnikateli, resp. členy statutárních a dozorčích orgánů jen právnických osob se stejným předmětem činnosti.

Za konkurenční jednání se tedy považuje:

a) jednání v tom samém nebo obdobném předmětu podnikání;
b) členství ve statutárních a dozorčích orgánech právnických osob s tím samým nebo obdobným předmětem činnosti.

Stanovy družstva mohou rozšířit okruh osob podléhajících zákazu konkurence i na všechny členy družstva. Družstvo je oprávněno od člena družstva, který porušil zákaz konkurence požadovat:

- v případě zrealizovaného obchodu, kterým porušil zákaz konkurence, vydání prospěchu z něho, hlavně čistý zisk;
- v případě nerealizovaného obchodu převedení odpovídajících práv na družstvo.

[51] Ustanovení § 249 z.č. 513/1991 Zb. Obchodný zákoník

Právo na náhradu škody se řeší samostatným režimem. Družstvo si jej může uplatnit v subjektivní (tříměsíční) lhůtě ode dne, kdy se o této události dozvědělo nebo ve lhůtě objektivní (roční), t.j. nejpozději do jednoho roku kdy k této události došlo.

7.7 Hlasování v kolektivních orgánech družstva

Hlasování v kolektivních orgánech družstva je upraveno především ve stanovách. V případě, že stanovy družstva neupravují způsob hlasování členů v kolektivních orgánech, postupuje se podle ustanovení § 250 Obchodního zákoníku, který upravuje hlasování v představenstvu a kontrolní komisi.

Při hlasování v představenstvu, či při hlasování v kontrolní komisi, platí zásada rovnosti hlasů členů těchto orgánů. To znamená, že každý člen představenstva nebo kontrolní komise disponuje jen jedním hlasem.

Hlasuje se veřejně. Výjimku veřejného hlasování mohou určit jen stanovy družstva, v případech, kdy se o určitých otázkách musí hlasovat tajně. Tajným způsobem volby se postupuje například při volbě členů orgánů družstva. Na tajném hlasování se může v jednotlivých případech usnést jednající orgán, v tomto případě mohou stanovy také upravovat postup jednajícího orgánu při rovnosti hlasů členů.

Pokud to stanovy družstva připouštějí, je možné přijmout usnesení, hlasování, které se uskutečnilo písemně nebo pomocí prostředků oznamovací techniky, samozřejmě pokud s tímto způsobem souhlasili všichni členové orgánu. V takovém případě se hlasující pokládají za přítomné s podmínkou přítomnosti nadpoloviční většiny členů orgánu. Na přijetí usnesení je proto potřebný souhlas většiny hlasujících.

8 ORGÁNY DRUŽSTVA

Každá právnická osoba má svou vnitřní strukturu, kterou tvoří orgány právnické osoby. I družstvo jako právnická osoba má své vlastní orgány, jejichž právní úprava je upravená ve třetím díle Obchodního zákoníku.

Obchodní zákoník obligatorně stanoví tyto orgány družstva:

- *členská schůze*
- *představenstvo*
- *kontrolní komise*
- *další orgány družstva podle stanov* (toto ustanovení dává družstvu možnost, aby si vytvořil fakultativní orgány, kterými jsou například ředitel družstva, různé komise a jiné).

Členy obligatorních orgánů družstva mohou být jen osoby starší 18 let, které jsou členy družstva. „Pokud je členem družstva právnická osoba, je povinna zplnomocnit fyzickou osoby jednat za ni v orgánu družstva." Většinou to bývá člen statutárního orgánu, společník, případně zaměstnanec této právnické osoby.

Ustanovení § 238 odst. 3 Obchodního zákoníku obsahuje všeobecnou úpravu jednání a rozhodování členů družstva. Orgány družstva přijímají svá rozhodnutí ve formě usnesení. Na platnost usnesení členské schůze, představenstva nebo kontrolní komise se vyžaduje splnění tří obligatorních podmínek, kterými jsou řádné zvolení, přítomnost nadpoloviční většiny členů družstva a souhlas většiny hlasů přítomných voličů. Zvláštní případy, kdy je potřebný na přijetí usnesení souhlas kvalifikované většiny upravují stanovy nebo Obchodní zákoník, jehož právní úprava však takové ustanovení neobsahuje.

Orgány družstva mohou jednat jen o takových věcech, které Obchodní zákoník, případně jiné právní předpisy a stanovy družstva, svěřily do jejich kompetence. Jednání družstva probíhá na samotném zasedání družstva a spočívá v přednesení návrhu na jednání a v následné rozpravě, jejíž účelem je zjištění

skutečného stavu projednávané věci. Zasedání je zpravidla zakončeno přijetím rozhodnutí ve formě usnesení.

8.1 Členská schůze

Členská schůze je nejvyšším orgánem družstva, který rozhoduje o nejzávažnějších otázkách. Má výhradní působnost v otázkách, o kterých nemohou rozhodovat ostatní orgány družstva. Schází se ve lhůtách určených stanovami (většinou čtvrtletně), nejméně však jednou ročně za účelem projednání individuální účetní závěrky. Členskou schůzi svolává představenstvo družstva. Přímo ze zákona musí být členská schůze svolaná vždy, když o to požádá alespoň jedna třetina všech členů družstva nebo kontrolní komise. V žádostech musí být uvedeny důvody, proč by se členská schůze měla svolat a otázky, které je třeba na této schůzi projednat. Může být svolaná i v jiných případech, pokud to určí stanovy družstva. V těchto případech jde o mimořádnou členskou schůzi.

Jako nejvyšší orgán družstva má členská schůze všeobecnou působnost. Rozhoduje tam, kde to určuje zákon nebo stanovy družstva, ale i v těch případech, kdy si rozhodnutí sama vyhradila.

„Do působnosti členské schůze patří:

a) změna stanov, pokud zákon nestanovuje jinak;
b) volit a odvolávat členy představenstva a kontrolní komise;
c) schvalovat řádnou individuální účetní závěrku a mimořádnou individuální účetní závěrku;
d) rozhodovat o rozdělení a použití zisku, případně způsobu úhrady ztráty;
e) rozhodovat o zvýšení nebo snížení zapsaného základního jmění;
f) rozhodovat o základních otázkách koncepce rozvoje družstva;
g) rozhodovat o splynutí, sloučení, rozdělení a o jiném zrušení družstva nebo změně právní formy.“[52]

Obchodní zákoník upravuje i situaci, kdy členská schůze není schopna usnášet se. V tomto případě představenstvo svolává náhradní členskou schůzi, která

[52] § 239 odst. 4 zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákoník v platném znění

se musí konat do tří týdnů ode dne, kdy se měla konat schůze původní. Tato náhradní členská schůze musí mít stejný program jednání jako původní členská schůze a je schopna usnášet se bez ohledu na to, kolik jejich členů je přítomných. Obdobně se postupuje i při dílčích členských schůzích a shromáždění delegátů.

Sledování počtu přítomných členů družstva na členské schůzi a její usnášeníschopnosti je důležité po celou dobu konání členské schůze. U každého přijatého usnesení by v zápisu z členské schůze měl být uveden i počet přítomných členů a počty hlasů pro či proti návrhu. Pokud takto družstvo nebude postupovat, vystavuje se riziku, že v případě podání žaloby člena družstva na neplatnost usnesení členské schůze z důvodu neusnášeníschopnosti, ponese důkazní břemeno o své usnášeníschopnosti družstvo místo žalujícího člena.[53]

„V případě družstva s velkým počtem členů členskou schůzi může nahradit shromáždění delegátů, které v případě, kdy stanovy v určitém rozsahu jeho působnost neomezí, disponuje v celém rozsahu kompetencemi členské schůze."[54] Delegáti zastupují na shromáždění delegátů členy družstva. Každý z delegátů se volí stejným počtem hlasů, stanovy však o tohoto způsobu volby mohou určit odchylky. Stanovy taktéž mohou určit, že delegáti se budou volit na každé shromáždění delegátů samostatně nebo jen na určité funkční období.

Členské schůze se mohou konat i formou dílčích schůzí. Jejich usnášeníschopnost se určuje na základě přítomnosti nadpoloviční většiny členů všech schůzí. Při rozhodování o platnosti usnesení se sčítají hlasy odevzdané na všech dosavadních dílčích členských schůzích. Obchodní zákoník ustanovuje, že dílčí členské schůze jsou ve své rozhodovací činnosti omezené, protože nemohou rozhodovat o zániku družstva, změně právní formy a o dalších omezeních jejich rozhodovací činnosti rozhodují stanovy družstva. Pokud to umožní stanovy, dílčí schůze si mohou vytvářet své výkonné orgány.

---

[53] srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 41/2002, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek v části civilní pod č. 25 z roku 2004

[54] OVEČKOVÁ, O., a kol. Obchodný zákonník s komentárom, IURA EDITION, Bratislava 2005, s. 764

Zákon všeobecně neupravuje fungování shromáždění delegátů a dílčích schůzí, ale tuto úpravu přenechává stanovám jednotlivých družstev, které dokáží lépe reagovat na podmínky a potřeby konkrétního družstva.

Protože družstvo je založeno na principu demokracie, tento princip se využívá i při hlasování, což znamená, že každý člen družstva disponuje jen jedním hlasem. Pokud to stanovy dovolují, může člen družstva zplnomocnit jiného člena družstva, aby ho na členské schůzi zastupoval. Tato osoba vystupuje jako zplnomocněnec, který je oprávněný jednat v rozsahu práv a povinností člena, kterého zastupuje. Náleží mu právo na něho hlasovat. Zplnomocnění však musí být speciální, musí být z něho zřejmé pověření na zastupování na konkrétní členské schůzi. Tímto však nejsou dotknuty předpisy o zastupování ze zákona (např. zastupování neplnoletých rodiči) nebo na základě soudního rozhodnutí (v případech, kdy je fyzická osoba zbavená způsobilosti za právní úkony). Člen družstva se může rovněž nechat na členské schůzi nechat zastoupit svým právním zástupcem nečlenem družstva. V této souvislosti Nejvyšší soud ČR judikoval, že zákon nedává členovi družstva právo, aby byl na členské schůzi přítomen současně se svým zástupcem.[55]

Demokratický způsob hlasování upřednostňuje i Obchodní zákoník. Uplatňuje se a měl by se uplatňovat ve většině družstev, hlavně v družstvech s výlučním členstvím fyzických osob. Se zřetelem na specifické podmínky družstva mohou stanovy určit odlišný způsob hlasování, jinou váhu hlasů, například mohou určit, že počet hlasů se odvíjí od výše členského vkladu. V podmínkách bytových družstev, kdy je nejvyšším orgánem shromáždění delegátů, mohou stanovy upravit práva a povinnosti delegátů. Při hlasování má každý z nich jeden hlas. V takovém případě je shromáždění delegátů usnášeníschopné, pokud se na něm zúčastní nadpoloviční většina všech delegátů. Členové představenstva a kontrolní komise se mohou zúčastňovat jednání nejvyššího družstva s poradním hlasem.

O průběhu každé členské schůze (shromáždění delegátů) se musí vyhotovit zápis, který musí splnit obligatorní náležitosti uvedené v zákoně, kterými jsou:

a) „datum a místo konání schůze,

[55] srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 701/2004

b) přijatá usnesení,

c) výsledky hlasování,

d) nepřijaté námitky členů, kteří požádali o jejich zaprotokolování."[56]

Může obsahovat i další skutečnosti jako například popis průběhu zasedání, seznam hostujících účastníků včetně stručného obsahu jejich vystoupení apod. Přílohu tvoří seznam účastníků schůze, údaj o usnášeníschopnosti orgánu, pozvánky a podklady k jednotlivým projednávaným bodům programu.

Za řádné vyhotovení zápisu zpravidla odpovídá představenstvo, v případě že stanovy neurčí jinak. Z důvodu zabezpečení ochrany důvěryhodnosti informací jednotlivých zápisů ze zasedání členské schůze (shromáždění delegátů) se ustavují zapisovatelé, kteří zápis sepíší a také se volí ověřovatelé, jejichž úlohou je svým podpisem potvrdit správnost zapsaných údajů vyhotoveného zápisu.

Zápis z členské schůze nemusí být notářsky ověřený, tak jako je to potřebné pro ustanovující schůzi družstva a pro rozhodnutí členské schůze o zrušení družstva. V menších družstvech se zápis z členské schůze obvykle posílá všem členům družstva. V družstvech s velkým počtem členů se tento způsob nevyužívá, protože by to bylo velmi nákladné. Je však možné zasílat členům družstva písemné vyhotovení přijatých, případně nepřijatých usnesení členské schůze, případně takto postupovat je ve vztahu k delegátům, pokud se členská schůze uskutečňuje ve formě shromáždění delegátů. Informace o zasedáních členské schůze je však možné poskytovat i prostřednictvím družstevních zpravodajů. Ze zákona však platí, že každý má právo vyžádat si zápis z členské schůze a její přílohy k nahlédnutí. Toto právo člena družstva je upraveno a blíže konkretizováno ve stanovách jednotlivých družstev. Pokud stanovy neobsahují tuto informaci, je povinné zabezpečit ji představenstvo.

Právní úprava zápisu z členské schůze se obdobně použije i na vyhotovení zápisů z jednání ostatních orgánů družstva. Stanovy mohou určit povinnost vyhotovit písemný zápis o každém zasedání a jednání orgánu družstva a zároveň stanovit její obsahové náležitosti.

[56] Ustanovení § 241 odst. 1 zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v platnom znení.

Ustanovení § 242 Obchodního zákoníku ustanovuje možnost na návrh člena družstva nespokojeného s přijatým usnesením obrátit se na soud, který má možnost vyslovit neplatnost usnesení členské schůze (shromáždění delegátů), pokud je předmětné usnesení v rozporu s právními předpisy nebo stanovami družstva. Tento návrh na soud může podat jen člen, který požádal o zaprotokolování námitky na členské schůzi nebo pokud námitku oznámil představenstvu do jednoho měsíce od konání této členské schůze. Zákon také stanovuje měsíční lhůtu na podání návrhu na soud, která plyne ode dne, kdy člen družstva požádal o její zaprotokolování na členské schůzi nebo ji oznámil představenstvu. Soud, který je příslušný ve věci návrhu jednat, je místně příslušný krajský soud. Soud je v řízení o neplatnosti usnesení členské schůze družstva oprávněn přezkoumávat platnost usnesení pouze v rozsahu námitky vznesené na schůzi navrhovatelem a případných navazujících tvrzeních družstva.[57]

8.2 Představenstvo

Představenstvo musí být obligatorně zřízené v každém družstvu, jehož počet členů je 50 a vyšší. V tzv. malých družstvech, upravených v § 245 Obchodního zákoníku, mohou stanovy určit, že působnost představenstva vykonává členská schůze.

Představenstvo organizuje a řídí činnost družstva. Rozhoduje o všech záležitostech družstva, které podle zákona a ani podle stanov nejsou v působnosti členské schůze. Je výkonným a zároveň statutárním orgánem družstva, oprávněným jednat jménem družstva navenek vůči třetím subjektům ve všech věcech. „Jednání představenstva vůči třetím osobám družstvo vždy zavazuje, a to i tehdy, kdy představenstvo vybočí z rámce, kterým ho zavazuje usnesení členské schůze.“[58] Za svou činnost zodpovídá členské schůzi.

---

[57] srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 163/2005

[58] OVEČKOVÁ, O. a kol., Obchodný zákoník s komentárom, IURA EDITION, Bratislava 2005, s. 768

Členy představenstva určuje volbou členská schůze. V jeho čele stojí a za něho jedná navenek předseda nebo místopředseda. „Obchodní zákoník umožňuje, aby stanovy družstva určily, že namísto předsedy družstva může běžnou činnost organizovat a řídit ředitel, jmenovaný a odvolávaný představenstvem."[59] Kromě těchto způsobů stanovy mohou určit, že například jednají někteří členové samostatně nebo všichni členové představenstva společně, každý člen jedná samostatně, případně jiný člen představenstva může jednat jen v rozsahu svého pověření. Pokud je však pro právní úkon představenstva předepsaná písemná forma, přímo ze zákona je potřebný podpis alespoň dvou členů představenstva, kterými zpravidla bývají předseda a místopředseda, v případě nepřítomnosti předsedy další místopředseda nebo jiný člen představenstva. Je vhodné, aby si představenstvo napřed určilo pořadní členů při podepisování, čímž se předejde možným komplikacím v případě nepřítomnosti některého z členů představenstva. Takto stanovené pořadní se zapisuje i do obchodního rejstříku v části „jednání jménem družstva". Nejvyšší soud ČR v této souvislosti judikoval, že k platnosti právního úkonu, které činí představenstvo družstva a u nějž je předepsána písemná forma, je třeba podpisů dle shora uvedeného způsobu a s platností takového právního úkonu právní předpisy nespojují splnění žádných dalších podmínek jako např. předchozí či dodatečné schválení orgánem družstva, nebo prokázání, že jde o shodnou vůli většiny členů představenstva apod. Skutečnost, že jde o právní jednání statutárního orgánu (představenstva), se projeví již tím, že smlouva obsahuje podpisy jednajících členů představenstva družstva.[60]

Zákon neurčuje minimální počet členů představenstva. Jejich počet určují stanovy, případně pokud to stanovy umožňují jejich počet určuje prostřednictvím rozhodnutí členská schůze. Ze svých členů si volí předsedu a místopředsedu představenstva, případně místopředsedy. Ve stanovách však může být určeno, že je volí členská schůze (shromáždění delegátů) a v takovém případě se obyčejně označují jako předseda a místopředseda družstva. Jestliže jsou statutárními orgány družstva, členové představenstva se zapisují do obchodního rejstříku s uvedením jejich základních identifikačních údajů, kterými jsou jméno a příjmení, bydliště, rodné číslo, a hlavně způsob, jakým jednají jménem družstva. K návrhu na zápis

[59] PELIKANOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol., Obchodné právo 2, ASPI 2006, s. 489
[60] srov. rozhodnutí č. 10 z roku 2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část civilní

statutárních orgánů družstva se přikládají i podpisové vzory těch členů představenstva, kteří disponují podpisovými právy. Na základě zplnomocnění může představenstvo pověřit zastupováním družstva i jiné fyzické nebo právnické osoby (například advokáta).

Úlohou představenstva je plnit usnesení členské schůze (shromáždění delegátů) a nejvyššímu orgánu družstva je i zodpovědná za svou činnost. O své činnosti informuje představenstvo členskou schůzi pravidelně prostřednictvím zpráv, které následně projednává členská schůze na svém zasedání. Obchodní zákoník nedefinuje, kolikrát do roka by se měly uskutečňovat schůze představenstva. Realizují se podle potřeby a to tak často, aby byl zabezpečený řádný chod činnosti družstva. Stanovy však mohou určit povinnost představenstva realizovat zasedání v určitých lhůtách, například jednou za dva týdny. Ze zákona se však představenstvo musí sejít do deseti dnů od doručení podnětu kontrolní komise, pokud na její výzvu nedošlo k nápravě nedostatků. Pokud to stanovy družstva umožňují, zasedání představenstva se mohou účastnit i členové kontrolní komise, kteří disponují jen hlasem poradním.

Aby činnosti představenstva byly dostatečně přehledné, je vhodné, když si představenstvo na určité období dopředu vypracuje plán svých zasedání i s předběžným programem jednání. Tento plán nebývá neměnný, naopak je potřebné ho přizpůsobovat potřebě řešit aktuální problémy, které přináší fungování družstva. Jednání představenstva svolává a řídí předseda představenstva, v jeho nepřítomnosti místopředseda představenstva, popřípadě jiný pověřený člen představenstva družstva. Pokud na svém zasedání bude projednávat otázky, ke kterým se přikládají i písemné materiály, je potřeba aby tyto přílohy dostali jednotliví členové představenstva předem, aby měli dostatek času na jejich prostudování. Jen tak může představenstvo plnit svoji úlohu, kterou je řízení činnosti družstva a kompletní rozhodování o otázkách týkajících se družstva.

Ustanovení § 243a odst. 1 Obchodního zákoníku v platném znění ustanovuje povinnosti členů představenstva. Dominantní povinností každého člena představenstva je vykonávat svou funkci s odbornou způsobilost a v souladu se zájmy družstva a všech jeho členů. To znamená, že člen představenstva musí

vykonávat svou funkci s takovou způsobilostí, jakou by bylo možné požadovat od každého.

Především jsou povinni:

- obstarat si a při rozhodování zohlednit všechny dostupné informace, které se týkají předmětu rozhodování;
- musí zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích a dalších skutečnostech, jejichž prozrazení třetím osobám by mohlo družstvům způsobit škodu nebo ohrozit zájmy družstva i jeho členů. Porušení této povinnosti může být v některých případech i porušením obchodního tajemství;
- při výkonu své působnosti nesmí upřednostňovat své zájmy a ani zájmy jen některých členů, dokonce zájmy třetích osob před zájmy družstva.

Členové představenstva, kteří při výkonu funkce porušili své povinnosti, jsou společně a nerozdílně zodpovědní za škodu, kterou tím družstvu způsobili. Zbavit se této zodpovědnosti je možné jen v tom případě, pokud člen představenstva prokáže, že při výkonu své funkce postupoval s odbornou způsobilostí, v dobré víře, že jedná v zájmu družstva i v zájmu jeho členů. Tyto podmínky musí být splněné současně a důkazní břemeno zatěžuje člena představenstva, který se chce zbavit své zodpovědnosti za škodu. Pokud byla škoda způsobená výkonem rozhodnutí členské schůze, nejsou za ni zodpovědní členové představenstva. To však neplatí, pokud je usnesení v rozporu s právními předpisy nebo stanovami družstva. Povinnost odborné způsobilosti neporuší jen tehdy pokud toto usnesení nevykoná. Členy představenstva nezbavuje zodpovědnosti ani schválení jejich jednání kontrolní komisí.

Vyloučení zodpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu funkce dohodou mezi členem představenstva a družstvem zákonná úprava zakazuje. Jeho odpovědnost nemohou vyloučit ani omezit stanovy. Vzdát se nároku na náhradu škody vůči členům představenstva nebo uzavřít s nimi dohodu o narovnání může družstvo jen po kumulativním splnění zákonných podmínek:

- nejpozději do tří let od jejich vzniku;
- členská schůze vyslovila souhlas s takovým způsobem.

Za určitých podmínek zákon umožňuje věřiteli i uplatnění nároků družstva na náhradu škody vůči členům představenstva a to vlastním jménem a na vlastní účet, podmínkou však je, že věřitel si svou pohledávku nemůže uplatnit z majetku družstva. Vzdáním se nároků družstva na náhradu škody vůči členům představenstva nebo uzavřením dohody o narovnání škody nezanikají nároky věřitelů družstva vůči členům představenstva. V případě vyhlášení konkurzu nároky věřitele uplatňuje správce konkurzní podstaty.

8.2.1 Předseda družstva

Předseda družstva je volený přímo ze svých řad představenstvem. Stanovy však mohou určit, že předseda družstva bude volený členskou schůzí (shromážděním delegátů). Orgán, který předsedu zvolil, je oprávněný ho i z této funkce odvolat. Za výkon své funkce je odpovědný orgánu, který jej za předsedu družstva zvolil. Kompetence předsedy družstva upravují stanovy jednotlivých družstev.

Je však možné určit okruhy jeho činnosti:

- organizování a řízení jednání a práce představenstva;
- řízení běžné činnosti družstva;
- rozhodování o dalších, stanovami určených otázkách.

Předseda družstva má na starosti svolávání, organizování a řízení jednání představenstva. Navrhuje program jeho jednání a organizuje jeho přípravu. Zároveň rozhoduje o pozvání dalších účastníků jednání. Předseda družstva, jako i předseda představenstva, mají zabezpečit plnění usnesení představenstva a úloh, které jim představenstvo uložilo. Ve stanovách může být určená i pravidelná písemná informativní povinnost předsedy vůči představenstvu.

Předseda jedná jménem představenstva ve všech záležitostech vůči třetím osobám. Je oprávněný rozhodovat o jmenování a odvolání vedoucích zaměstnanců družstva. Písemné právní úkony podepisuje spolu s dalším určeným členem představenstva. Jak je to zakotveno ve stanovách družstva, předseda řídí a koordinuje i běžnou činnost družstva v postavení vedoucího organizace ve smyslu pracovněprávních

a jiných všeobecně závazných právních předpisů. Běžná činnost družstva však může být blíže upravená ve vnitroorganizačních družstevních předpisech. V takovém případě, pokud to určí stanovy, je postavení předsedy zpravidla spojené s pracovním poměrem předsedy v družstvu. V tomto poměru se pracovní poměr zakládá volbou a řídí se příslušnými ustanoveními Zákoníku práce o poměru vniklém volbou, kromě případu, kdy osoba už byla v pracovním poměru k družstvu před zvolením. V tomto případě, pokud funkce předsedy družstva zaniká z důvodu jeho odstoupení, odvolání nebo neúspěšným znovuzvolením, nezaniká pracovní poměr předsedy družstva.

Stanovy družstva mohou určit, že běžnou činnost družstva bude řídit a organizovat ředitel. Ředitelem nemusí být člen představenstva, ba ani člen družstva, protože není orgánem družstva. Jeho funkce je spojená s pracovním poměrem v družstvu. Jmenuje a odvolává ho představenstvo. V případě jeho jmenování je ředitel zodpovědný za běžnou činnost a řízení družstva a zároveň je povinen zabezpečit plnění a vykonání jednotlivých usnesení představenstva. Předseda představenstva (družstva) v takovém případě organizuje a řídí činnost představenstva.

Představenstvo má i oprávnění jmenovat prokuristu, pokud toto oprávnění není ve stanovách svěřeno do působnosti členské schůze.

Ve vztahu ke kontrolní komisi musí představenstvo plnit tyto povinnosti:

- poskytovat informace o hospodaření družstva;
- oznamovat kontrolní komisi bez zbytečného odkladu všechny důležité skutečnosti, kterou mohou mít závažné důsledky v hospodaření nebo v postavení družstva a jeho členů;
- přijímat upozornění o zjištěných nedostatcích;
- zajišťovat nápravu nedostatků zjištěných kontrolní komisí;
- na základě podnětu kontrolní komise svolávat členskou schůzi v tom případě, že samo představenstvo neodstranilo zjištěné nedostatky.

8.2.2 Stížnosti proti rozhodnutí představenstva

V určitých případech, které jsou uvedeny ve stanovách družstva, může člen proti rozhodnutí představenstva podat písemné odvolání v 15 denní lhůtě od doručení

rozhodnutí představenstva na nejvyšší orgán. Pokud to stanovy připouštějí, může tomuto odvolání vyhovět i samo představenstvo, které své rozhodnutí písemně doručí do vlastních rukou členovi družstva, který se proti jejich rozhodnutí odvolal. Pokud odvolání proti rozhodnutí představenstva představenstvo samo nevyhoví, předloží ho k rozhodnutí nejbližšímu jednání nevyššího orgánu, pokud bylo podané nejpozději 60 dní před jeho konáním.

Rozhodnutí členské schůze o odvolání proti rozhodnutí představenstva se zasílá doporučeně členovi družstva na jeho poslední známou adresu. Toho rozhodnutí je konečné, kromě rozhodnutí o vyloučení z členství v družstvu. V případě, že členská schůze zamítne odvolání člena družstva, je ve svém rozhodnutí o zamítnutí odvolání povinna poučit člena družstva o jeho právu podat proti tomuto rozhodnutí odvolání. Pokud by se člen řídil nesprávným poučením orgánu družstva, nebo pokud toto poučení nebylo v rozhodnutí vůbec uvedené, může se na základě stanov družstva považovat za včas podané odvolání i takové, které bylo družstvu doručeno po uplynutí 15 denní lhůty, nejpozději však do 3 měsíců od doručení rozhodnutí členovi družstva.

V případě jiných stížností, podnětů a oznámení členů družstva jsou kompetentní tyto problémy vyřešit orgány nebo zaměstnanci družstva podle organizačního pořádku v souladu s ustanoveními zvláštních předpisů. Orgány nebo zaměstnanci družstva jsou povinni reagovat neodkladně, se složitějších případech do 30 dní a musí o tom písemně uvědomit žadatele. Ve zvlášť složitých případech je možné tato podání vyřešit nejpozději do 60 dnů od jejich doručení.

8.3 Kontrolní komise

Kontrolní komise je nezávislým orgánem družstva oprávněným kontrolovat všechnu činnost družstva a projednávat všechny stížnosti členů družstva. Dohlíží na plnění stanov družstva, kontroluje činnost představenstva a předsedy družstva. Za svou činnost je zodpovědná členské schůzi (shromáždění delegátů), která volí její členy. Kontrolní komise je složená nejméně ze tří členů, jejich přesný počet upravují stanovy jednotlivých družstev.

Má zákonnou povinnost vyjadřovat se k roční účetní závěrce, k návrhu na rozdělení zisku nebo úhrady ztráty družstva. Při zjištění nedostatků během své kontrolní činnosti, je povinna na ně upozornit představenstvo, od kterého zároveň vyžaduje jejich odstranění. Případě, že v určené lhůtě představenstvo tyto nedostatky neodstraní, je kontrolní komise oprávněna požádat ho o svolání nejvyššího orgánu družstva. Pokud představenstvo členskou schůzi (shromáždění delegátů) nesvolá, kontrolní komise má oprávnění svolat ji sama.

Kontrolní komise se schází zpravidla dle potřeby, zákon však stanoví, že se musí setkávat nejméně jednou za tři měsíce. Ze svých členů si volí předsedu, případně i místopředsedu pokud ve stanovách není určené, že jejich volba patří do působnosti členské schůze (shromáždění delegátů). Zasedání kontrolní komise se uskutečňuje na základě svolání předsedou této komise, případně místopředsedou a ve zvláštních případech je může svolávat i jiný pověřený člen kontrolní komise. Na splnění jednotlivých úkonů je kontrolní komise oprávněna pověřit jednoho nebo více členů, kteří jsou v předmětné věci oprávněni požadovat informace v rozsahů působnosti kontrolní komise.

Obdobně, jako je to i u představenstva, mohou stanovy pro zabezpečení zasedání kontrolní komise určit povinnosti pověřeným členem komise ve stanovami určených lhůtách připravovat podklady pro jednání kontrolní komise, hlavně zpráv o vykonaných kontrolách, návrhy opatření na odstranění zjištěných nedostatků, informace o průběhu těchto zrealizovaných kontrol. Stanovy mohou také určit oprávnění komise účastnit se zasedání představenstva s poradním hlasem. Kontrolní komise by však neměla přímo vstupovat do průběhu těchto zasedání. Pověření členové kontrolní komise mohou zastupovat kontrolní komisi i v jiných orgánech družstva, poradních orgánech družstva a představenstva.

8.4 Orgány malého družstva

Zákon připouští i vznik družstev s minimálním počtem členů. Jak již bylo uvedeno v kapitole Založení a vznik družstva, družstvo při svém vzniku musí mít nejméně pět členů, kteří jsou fyzickými osobami, nebo dva členy jako právnické osoby, v případě členství právnických osob.

Malé družstvo je družstvo, jehož počet členů je nižší než padesát. Kvůli jeho nízkému počtu členů by bylo obtížné zřídit všechny obligatorně stanovené orgány družstva. Z tohoto důvodu se zřizuje jen nejvyšší orgán družstva – členská schůze. Zákon umožňuje, aby stanovy družstva, které má méně než padesát členů, určili, že působnost představenstva a kontrolní komise (obligatorní orgány družstva) plní členská schůze. V tomto případě stanovy musí určit, kdo je statutárním orgánem a jakým způsobem jedná vůči třetím osobám.

Členská schůze je povinna zvolit si předsedu družstva, která jedná jménem družstva i s účinky vůči třetím osobám. Je vhodné, aby si zvolili i místopředsedu družstva, který zastupuje předsedu v případě jeho nepřítomnosti. Na základě novely Obchodního zákoníku se vyřešila otázka, zda i v případě malého družstva je třeba k právním úkonům v písemné formě podpis dvou osob. Odpovědí je, že v orgánech malého družstva se tato zásada nevyužívá.

8.5 Pomocné orgány družstva

Kromě obligatorně určených orgánů družstva, si na zabezpečení své činnosti může družstvo vytvářet pomocné orgány, které nemají žádnou rozhodovací pravomoc a ani nemohou nahradit orgán, který je zřídil.

Úlohy pomocného orgánu určuje orgán družstva, který ho zřídil. Tento orgán určuje počet členů pomocného orgánu i způsob volení a odvolávání těchto členů. Pomocným orgánem je například:

- *sporová komise* – projednává sporné případy a předkládá návrhy na jejich řešení;
- *škodní komise* – navrhuje způsob likvidace škodných událostí.

8.6 Nároky družstva ze zodpovědnosti členů orgánů družstva

Členové orgánů družstva odpovídají družstvu za řádný výkon své funkce. Členové orgánů družstva jsou tedy povinni vykonávat své funkce svědomitě, plnit svěřené úkoly a dodržovat všeobecně závazné právní předpisy, stanovy družstva a rozhodnutí orgánů družstva.

Pokud člen orgánu družstva v souvislosti s výkonem své funkce způsobí družstvu nebo organizační jednotce družstva škodu, odpovídá za ni v rozsahu stanoveném příslušným právním předpisem. Na právní režim odpovědnosti členů volených orgánů družstva se přiměřeně použijí ustanovení o odpovědnosti členů obchodních společností. Nároky družstva z titulu zodpovědnosti členů orgánů družstva za škodu způsobenou družstvu uplatňuje představenstvo. Vůči členům představenstva družstva uplatňuje tyto nároky kontrolní komise prostřednictvím jí určeného člena.

Od roku 2002 je každý člen družstva v souvislosti uplatněním nároku ze zodpovědnosti členů orgánů družstva oprávněný podat jménem družstva:

- žalobu o náhradu škody proti členovi představenstva, který odpovídá společnosti za škodu jím způsobenou;
- žalobu o splacení vkladu proti členovi družstva, který je ve zpoždění se splacením vkladu, pokud nebylo rozhodnuto o jeho vyloučení.

Jiná osoba jako člen družstva, který žalobu podal, nebo jeho zplnomocněnec, nemůže jménem družstva dělat jednotlivé úkony v soudním řízení. Členové družstva, kteří jménem družstva uplatnili nároky družstva, jsou povinni za družstva nést náklady soudního jednání. Pokud je však družstvu přiznaná náhrada nákladů soudního řízení, ten, kterému byla uložena jejich náhrada, je povinen uhradit ji členu družstva, který za družstvo nároky uplatňoval.

8.7 Členství právnických osob v orgánech družstva

Členství v orgánech družstva je upraveno v ustanoveních § 238 českého i slovenského obchodního zákoníku. Otázka účasti právnických osob v orgánech je však v české a slovenské právní úpravě řešena různě. Zatímco česká právní úprava v §238 odst. (1) striktně vymezuje, že členem orgánu družstva může být jen člen družstva a dále v odst. (2) stanoví, že je-li členem voleného orgánu družstva právnická osoba, vykonává práva a povinnosti spojené s jejím členstvím v orgánu družstva fyzická osoba, která je k tomu zmocněna, slovenská právní úprava §238 stanoví, že za členy orgánů mohou být voleni jen členové družstva starší 18 roků a zástupci právnických osob, které jsou členy družstva, a dále v odst. (2) je stanoveno,

je pokud je členem družstva právnická osoba, je povinná zplnomocnit fyzickou osobu jednat za ni v orgánu družstva.

Autor této práce se domnívá, že jak české tak slovenské legislativní řešení této otázky není nejvhodnější a může v praxi způsobovat řadu komplikací a výkladových problémů. Je například otázkou, jaké budou následky odvolání zplnomocnění fyzické osoby jednat jménem právnické osoby, člena družstva. V takovém případě půjde zřejmě o právní důsledky podle ustanovení občanského zákoníku o odvolání zastoupení na základě plné moci. Česká i slovenská právní úprava navíc v ustanovení § 260 Obchodního zákoníku shodně stanoví, že pokud není stanoveno jinak, na družstvo se použijí přiměřeně ustanovení hlavy I díl I této části zákona. Komplikované je pak zejména použití ustanovení § 66 odst. (2), které řeší tzv. smlouvy o výkonu funkce statutárních orgánů, členů statutárních orgánů a jiných orgánů. V praxi pak vzniká problém, zda má slouvu o výkonu funkce uzavírat právnická osoba nebo pověřený či ve slovenském případě zplnomocněný zástupce právnické osoby, neboť se má jednat o závazek osobní povahy. Pokud navíc bude pověřený či zplnomocněný zástupce pobírat za svoji činnost odměnu, vzniká další problém s daňovou uznatelností nákladů na odměnu a na sociální a zdravotní zabezpečení. Podle mého názoru by legislativně nejjednodušším a zároveň z manažerského hlediska nejefektivnějším způsobem řešení bylo, kdyby členem orgánů družstva mohly být pouze fyzické osoby bez ohledu na jejich členství v družstvu. Tyto by pak sami za sebe uzavíraly smlouvu o výkonu funkce, které by se de facto staly manažerskými smlouvami. Pokud by do orgánů družstva byla delegována fyzická osoba z titulu svého působení (buď jako zaměstnanec nebo člen orgánu) v právnické osobě členovi družstva, pak by jejich vzájemné poměry šlo upravit inominátní civilněprávní smlouvou, která by např. řešila otázku nároků na náhrady škody a ručení za závazky, kde by se delegující právnická osoba mohla zavázat, že za delegovanou fyzickou osobu uhradí případné náhrady škody.

9 HOSPODAŘENÍ DRUŽSTVA

Ve stanovách družstva se ve většině případů můžeme setkat se samostatnou kapitolou, kterou tvoří hospodaření družstva. Do působnosti hospodaření družstva patří otázky, jakými jsou základní jmění družstva, financování činnosti družstva, způsob použití zisku a úhrady ztráty, účetnictví družstva, fondy družstva, roční účetní závěrka, výroční zpráva o hospodaření družstva a jiné. Základní jmění družstva bylo již zmíněno a blíže charakterizováno v samostatné kapitole, proto mu teď již nebude věnována pozornost a pozornost bude věnována dalším okruhům, které patří do působnosti hospodaření družstva.

9,1 Financování činnosti družstva

Družstvo hradí náklady a výdaje své činnosti z příjmů, které získalo na základě hospodaření s družstevním majetkem, s bytovým a nebytovým fondem anebo z jiné hospodářské a podnikatelské činnosti, popřípadě z jiných zdrojů (například darů). Pokud by měl být uveden nějaký příklad, bytové družstvo pokrývá své výdaje především z příjmů získaných z hospodaření s bytovým a nebytovým fondem.

Řádným hospodařením by družstvo mělo dosahovat takové příjmy, ze kterých by mohlo hradit všechny své výdaje a příděly do fondů družstva.

9.2 Fondy družstva

Za účelem zabezpečení si svého hospodaření družstvo vytváří fondy. Tyto fondy jsou založené za různými účely.

9.2.1 Nedělitelný fond

Nedělitelný fond tvoří součást majetku družstva evidovanou v peněžní hodnotě. Jeho základní právní úprava je obsažená v ustanovení § 235 Obchodního zákoníku. Z tohoto ustanovení vyplývá, že družstvo je povinno při svém vzniku

vytvořit nedělitelný fond. Tvorba a použití nedělitelného fondu je tedy jednou z obligatorních náležitostí stanov družstva.

Družstvo je povinno při svém vzniku vytvořit nedělitelný fond nejméně ve výši 10% zapsaného základního jmění. Nedělitelný fond družstvo doplňuje nejméně o 10% ze svého ročního čistého zisku, a to až do toho období, dokud výše nedělitelného fondu nedosáhne sumy rovnající se polovině zapsaného základního jmění družstva. Stanovy družstva mohou určit, že se vytváří vyšší nedělitelný fond. Nedělitelný fond není možné za trvání družstva použít na rozdělení mezi členy, například při určování výše vyrovnacího podílu, na rozdělení zisku mezi členy a podobně.

Obchodní zákoník v ustanovení § 235 odst. 2 stanoví, že nedělitelný fond v zákonem uvedené minimální výši, se může použít jen na tři výslovně uvedené účely:

- krytí ztrát družstva;
- překonání nepříznivého průběhu hospodaření družstva;
- hospodářské účely určené stanovami družstva.

O použití fondu rozhoduje představenstvo družstva.

9.2.2 Základní fond

Kromě nedělitelného fondu mohou stanovy určit, že družstvo si může vytvářet i jiné zabezpečovací fondy.

Jedním z příkladů takových fondů je základní fond, který se tvoří z odpisů hmotného investičního majetku družstva, ze zisku z jiné hospodářské činnosti, přijatých majetkových sankcí, z úroků uložených prostředků fondu anebo z jiných zdrojů. Prostředky ze základního fondu se používají na příděl do nedělitelného fondu, na zabezpečení provozních potřeb družstva, na financování investic, oprav, údržby, modernizace, rekonstrukce hmotného majetku a na jiné účely určené stanovami, případně statutem fondu. Stanovy družstva mohou určit, že se prostředky

fondu nemohou za trvání družstva započítávat do sumy, z které se určuje vyrovnací podíl.

9.2.3 Fond odměn (statutární fond)

Družstvo si může též vytvářet fond odměn, který je vytvářený přídělem z čistého zisku družstva. Jeho tvorba a použití se řídí stanovami, statutem fondu a rozhodnutími nevyššího orgánu družstva. Fond odměn se může použít například na vyplacení odměn pro členy orgánů družstva.

9.3 Roční účetní závěrka a výroční zpráva o hospodaření

Družstvo jako podnikatel zapsaný v obchodním rejstříku je povinno vést si účetnictví a to v rozsahu a způsobem, který je stanovený zvláštním zákonem o účetnictví. Na základě tohoto zákona jsou všichni podnikatelé, kteří prokazují na daňové účely své výdaje, povinni vést si účetnictví. Družstvo si účtuje v soustavě podvojného účetnictví. Účetním obdobím je kalendářní nebo hospodářský rok

Na základě ustanovení § 252 odst. 1 Obchodního zákoníku je družstvo povinno si sestavit za každý rok roční účetní závěrku. Na základě roční účetní závěrky navrhuje představenstvo způsob rozdělení a použití zisku družstva, případně úhrady ztrát vzniklých z hospodářské činnosti družstva. K vypracované účetní závěrce se vyjadřuje kontrolní komise. Členská schůze (shromáždění delegátů) schvaluje roční účetní závěrku a také rozhoduje o způsobu rozdělení zisku, případně i o způsobu úhrady ztrát. Jen pokud to stanoví zvláštní zákon, je družstvo povinno ověřit svou řádnou a mimořádnou účetní závěrku auditorem. Ve stanovách družstva může být zakotvena povinnost představenstva družstva zabezpečit vypracování výroční zprávy o hospodaření družstva, kterou následně představenstvo spolu s roční účetní závěrkou překládá na projednání členské schůzi (shromáždění delegátů). Výroční zpráva o hospodaření družstva obsahuje hlavně přehled obchodní činnosti v předcházejícím kalendářním roce, předpoklady podnikání do budoucnosti, ale i další skutečnosti určené ve stanovách družstva.

Většina družstev v rámci ČR a SR nebude splňovat kriteria pro povinný audit ze zákona, neboť počty zaměstnanců, dosažený obrat či bilanční suma nepřesáhnou zákonem předepsanou minimální hranici, tj. v případě ČR naplnění alespoň dvou z následujících tří kriterií - aktiva 40 mil. Kč nebo obrat 80 mil. Kč nebo 50 zaměstnanců. S ohledem na výše uváděné případy špatného hospodaření bytových družstev se nabízí otázka, zda by do budoucna bytová družstva od určitého počtu bytů ve svém vlastnictví neměla také procházet obligatorním auditem, jako je tomu v případě rakouské či německé právní úpravy.[61]

9.4 Rozdělení zisku a úhrada ztráty hospodaření družstva

V ustanovení § 236 Obchodního zákoníku je obsažena základní právní úprava rozdělení zisku družstva.

Členská schůze (shromáždění delegátů) rozhoduje na členské chůzi při projednávání roční účetní závěrky prostřednictvím svého vydaného usnesení o určení zisku, který se má rozdělit mezi členy družstva. Návrh na rozdělení zisku předkládá členské schůzi (shromáždění delegátů) představenstvo spolu s roční účetní závěrkou.

Při rozdělení zisku se vychází z úpravy obsažené ve stanovách družstva, případně pokud to stanovy družstva připouští, může o způsobu vymezení podílu člena na zisku, který se má mezi členy rozdělit, rozhodnout nejvyšší orgán družstva svým usnesením. Pokud ve stanovách není obsažena jiná úprava, platí úprava obsažená v ustanovení § 236 odst. 2 Obchodního zákoníku, ve smyslu které se podíl člena na zisku určeném na rozdělení mezi členy určí poměrem výše jeho splaceného vkladu ke splaceným vkladům všech členů. Pokud členství člena v posledním roku trvalo jen část roku, podíl na zisku se poměrně krátí podle tohoto období.

Družstvo taktéž nemusí rozdělit zisk mezi své členy. Může se mezi členy družstva rozdělit formou podílů na zisku jen část dosáhnutého zisku v příslušném roce. Rozhodováním v této věci je oprávněna členská schůze (shromáždění delegátů) jako nejvyšší orgán družstva.

---

[61] Viz např. německá úprava § 53 Genossenschaftsgesetz

10 ZRUŠENÍ A ZÁNIK DRUŽSTVA

Tak jako rozlišujeme dvě právní skutečnosti, kterými jsou založení a vznik družstva, tak stejně rozlišujeme dvě právní skutečnosti, kterými jsou zrušení družstva a zánik družstva. Ukončení existence a činnosti družstva je tedy dvoufázovým procesem, kdy zrušení předchází zániku družstva.

Zákon taxativně upravuje důvody zrušení družstva:

- *usnesením členské schůze* – členská chůze je jako jediná oprávněna přijmout usnesení o zrušení družstva. Její rozhodovací pravomoc podrobněji stanoví stanovy družstva, rozhodnutí o zrušení družstva musí být ověřeno notářským zápisem. Členská schůze ve svém usnesení může uvést, že družstvo se ruší likvidací. V případě, že jde o zrušení družstva bez likvidace s právním nástupcem, členská schůze v rozhodnutí uvede, zda jde o zrušení družstva sloučením, splynutím nebo rozdělením, případně o přeměnu na obchodní společnost;
- *zrušením konkurzu po splnění rozvrhového usnesení nebo zrušením konkurzu z důvodu, že majetek úpadce nepostačuje na úhradu výdajů a odměny správce konkurzní podstaty, nebo zamítnutím návrhu na vyhlášení konkurzu pro nedostatek majetku* – družstvo se nezrušuje rozhodnutím soudu o vyhlášení konkurzu, ale až zrušením konkurzu po splnění rozvrhového usnesení, nebo zrušením konkurzu, nebo zamítnutím návrhu na konkurz pro nedostatek majetku; česká právní úprava je v tomto směru po nově přijatém zákonu č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) terminologicky odlišná, nicméně hmotná podstata právní úpravy, tj. důvod pro zrušení družstva, je obdobná jako na Slovensku.
- *rozhodnutím soudu* – způsob zrušení družstva rozhodnutím soudu upravuje § 257 Obchodního zákoníku;
- *uplynutím doby, na kterou bylo družstvo zřízeno* – v případě, že zakladatelé družstva mají v úmyslu založit družstvo jen na dobu určitou, musí tuto dobu určit ve stanovách družstva. Uplynutím doby, na kterou bylo družstvo zřízené, zaniká. „Současná právní úprava však výslovně připouští, aby

Pokud by tento postup měl být znázorněn graficky:

a) slučované družstvo – B;
b) přebírající družstvo – A;
c) sloučení družstev – A + B = A.

Splynutí – jde o zrušení družstva bez likvidace. V tomto případě dochází k zániku dvou nebo vícerých družstev, která společně vytvořila družstvo nové. Nové družstvo, které tímto způsobem vzniká, přebírá všechna práva a povinnosti dosavadních subjektů jako i práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů. Jmění zrušených družstev včetně jejich závazků přechází na nové družstvo. Je potřebné zdůraznit, že toto družstvo se zakládá až teď, do doby splynutí ještě neexistovalo. Jmění a členství v družstvu přechází na nově vzniklé družstvo dnem jeho zápisu do obchodního rejstříku. V den zápisu nově vzniklého družstva do obchodního rejstříku se obligatorně vykoná výmaz zanikajících družstev.

Grafické znázornění:

a) zanikající družstvo č. 1 – A
b) zanikající družstvo č. 2 – B
c) splynutí družstev – A + B = C

Pro splynutí a sloučení můžeme vymezit několik všeobecných principů resp. podmínek, které jsou společné pro obě tyto fúze:

- v zásadě je možné vykonat fúzi kdykoli během existence družstva;
- všechny zanikající subjekty, stejně i nástupnické subjekty, musí mít stejnou právní formu (v tomto případě se vyžaduje forma družstva);
- je potřebné přijetí záměru o realizaci sloučení nebo splynutí;
- musí se vypracovat celý projekt fúze (včetně smlouvy o sloučení nebo splynutí družstev) a zároveň se musí zhodnotit všechny pozitivní a negativní aspekty tohoto procesu;
- členové zanikajícího družstva jako i družstva nástupnického musí být obeznámeni o úmyslu sloučení nebo splynutí družstev. Tento úmysl (už vypracovaný projekt) musí být schválený členskou schůzí;
- ochrana práv členů družstev.

ustanovení stanov o existenci družstva na dobu určitou bylo změněné nebo zrušené, a to ještě před zrušením družstva nebo až po jeho zrušení; nejpozději tak může členská schůze rozhodnout do doby pokud se nezačne s rozdělováním likvidačního zůstatku."[62]

- *dosažením účelu, na který bylo družstvo zřízeno* – družstva se mohou zřídit na dobu určitou, kterou je v tomto případě dosáhnutí určitého cíle a dnem dosažení tohoto cíle se družstvo zruší. Taková doba trvání však musí být jednoznačně upravená ve stanovách družstva. Podobně jako při založení družstva na dobu určitou je možné usnesením členské schůze pokračovat v činnosti družstva i po dosažení stanoveného účelu. Toto usnesení však musí být přijato před ukončením likvidace družstva.

10.1 Zrušení družstva bez likvidace resp. zrušení družstva sloučením, splynutím a rozdělením

Sloučením, splynutím a rozdělením dochází ke zrušení družstva bez likvidace. O zrušení družstva bez likvidace rozhoduje usnesením členská schůze družstva. Tímto způsobem dochází ke zrušení vícerých družstev a přechodu jejich majetku na nově vznikající družstvo nebo na družstvo již existující. Původní družstvo nezaniká úplně, ale dochází k přechodu jeho práv a povinností prostřednictvím jejich majetku a závazků na jiné družstvo. O zániku družstva se nemůže rozhodovat na tzv. dílčích schůzích.

Sloučení – je zrušení družstva bez likvidace. Jmění družstva včetně závazků družstva přecházejí na jiné už existující družstvo. Nedochází tedy ke vzniku nového subjektu, ale existující subjekt se rozrůstá. Sloučení přecházejí na již existující družstvo všechna práva a povinnosti dosavadních subjektů, včetně práv a povinností z pracovněprávních vztahů. Jmění slučovaného družstva přechází na přebírající družstvo v den výmazu slučovaného družstva z obchodního rejstříku. Všechny změny zapisují k tomu stejnému dni u slučovaného družstva jako i u přebírajícího družstva.

[62] DVORÁK, T., Družstevní právo, C.H. BECK 2001, s. 179

„Vzhledem k tomu, že členství v družstvu je dobrovolné a nikoho není možno nutit, aby v něm setrval, členové rušeného družstva, kteří se nechtějí stát členy nástupnického družstva, ač pro sloučení, splynutí či rozdělení hlasovali, mohou z družstva vystoupit, a to ke dni zániku dosavadního družstva."[63]

V případě, že se člen družstva rozhodne z něho vystoupit z důvodu sloučení, splynutí nebo rozdělení družstva, je povinný splnit si svou oznamovací povinnost vůči představenstvu družstva, ve lhůtě do jednoho týdne od přijetí rozhodnutí členské schůze o zrušení družstva bez likvidace. Tato lhůta je prekluzivní. Z formálního hlediska člen tedy až po uplynutí této lhůty nemá možnost z družstva vystoupit, ale teoreticky lze vyvodit, že člen může vystoupit už i z nově vzniklého družstva, pokud družstvo je založeno na principu volnosti a je možné z něho kdykoliv vystoupit. V případě vystoupení z družstva ze zákona má člen nárok na vyrovnací podíl. Podle ustanovení § 233 Obchodního zákoníku je vystupujícímu členovi povinen poskytnout vyrovnávací podíl právní nástupce družstva, jehož byl členem, ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy na něho přešlo jmění zaniklého družstva.

Rozdělení - poslední způsob zrušení družstva bez likvidace. Při rozdělení družstva dochází k přechodu členství a jmění zanikajícího družstva na družstva, která vznikla rozdělením a to ke dni, kdy tato družstva byla zapsaná do obchodního rejstříku. V případě rozdělení družstva jmění zanikajícího družstva přechází na vícero právních nástupců. Členská schůze je povinna přijmout usnesení, ve kterém je přesně určeno, která část obchodního jmění přechází na tu kterou nástupnickou společnosti a kteří členové zanikajícího družstva se stanou i členy právního nástupce. V případě, že usnesení neobsahuje tyto náležitosti, je v rozporu se zákonem, což má za následek jeho neplatnost. Výmaz zanikajícího družstva je dnem zápisu nově vznikajících družstev do obchodního rejstříku.

Grafické znázornění:

a) zanikající družstvo – A
b) rozdělení – A = B + C

[63] OVEČKOVÁ, O. a kol., Obchodný zákonník s komentárom, IURA EDITION 2005, s. 785-786

Na základě ustanovení § 256 odst. 5 Obchodního zákoníku majetkovou účast člena v nástupnickém družstvu představuje členský vklad ve výši podílu na likvidačním zůstatku, na který by měl tento člen nárok v případě, že by družstvo zaniklo likvidací. Usnesení členské schůze, které rozhoduje o splynutí, sloučení nebo rozdělení družstva může způsob určení výše členských vkladů vymezit jinak.

10.2 Zrušení družstva rozhodnutím soudu

V ustanovení § 257 Obchodní zákoník taxativně vypočítává důvody, na základě kterých může soud na návrh orgánu státní správy, orgánu nebo člena družstva nebo osoby, která má osvědčený právní zájem (např. věřitel družstva), rozhodnout o zrušení družstva a jeho následné likvidaci.

Těmi důvody jsou:

- *počet členů družstva klesne po zákonem stanovenou hranici* – v případě fyzických osob bude počet členů družstva nižší než pět a v případě že jsou členy právnické osoby, bude jejich počet nižší než dva;
- *souhrn členských vkladů klesne po zákonem stanovenou minimální výši základního jmění*, kterou Obchodní zákoník stanovuje na 1.250,- Eur;
- *ani po uplynutí šesti měsíců ode dne kdy skončilo funkční období členů orgánů družstva nebyly zvoleny nové orgány,* nebo pokud v této lhůtě nebyla splněna povinnost svolat členskou schůzi družstva, nebo pokud družstvo šest měsíců nebo déle nevykonává svou činnost;
- *porušení povinnosti vytvářet nedělitelný fond* (při vzniku družstva) nebo ho pravidelně doplňovat;
- *porušení ustanovení § 56 odst. 3 Obchodního zákoníku* – družstvo má v předmětu podnikání zapsanou činnost, kterou podle zvláštního zákona (např. z.č. 455/1991 Zb. o živnostenském podnikání ve znění pozdějších předpisů) mohou vykonávat jen fyzické osoby a družstvo smí tuto činnost vykonávat jen prostřednictvím osob, které splňují zákonem stanovené předpoklady a jsou k výkonu takové činnosti oprávněni podle tohoto zvláštního zákona;
- *splynutím, sloučením nebo založením družstva došlo k porušení zákona;*

- *družstvo nesplnilo povinnost uložit do sbírky listin individuální účetní závěrku za nejméně dvě účetní období.*

V případě, že je možné odstranit důvod, na základě kterého se zrušení družstva navrhlo, může soud před rozhodnutím o zrušení družstva určit lhůtu na odstranění tohoto důvodu. O zrušení družstva na základě příslušnosti rozhoduje jako soud prvního stupně krajský soud, v obvodě kterého má družstvo sídlo. Pokud družstvo soudu ve stanovené lhůtě prokáže odstranění nedostatků, soud jednání o zrušení družstva zastaví. Například zvýší se základní jmění na zákonem stanovenou hranici, byla svolaná členská schůze atd.

V případě, že důvod ke zrušení družstva trvá i nadále nebo vůbec nebylo možno jej odstranit, soud rozhodne o zrušení družstva a jeho následném vstupu do likvidace. Určí likvidátora nebo likvidátory. Vstup do likvidace se zapíše do obchodního rejstříku, aby třetí strany mohly uplatnit své pohledávky prostřednictvím likvidátora. Po skončení likvidace požádá likvidátor o výmaz družstva z obchodního rejstříku a dnem výmazu družstvo zaniká.

10.3 Zrušení družstva likvidací

Obchodní zákoník samostatně neupravuje likvidaci družstva. Ustanovení § 260 Obchodního zákoníku přímo odkazuje, že na likvidaci družstva se použijí přiměřená ustanovení o likvidacích obchodních společností. Konkrétně se tedy použijí ustanovení § 70 až § 75 Obchodního zákoníku.

Pokud je hovořeno o likvidaci, je třeba definovat, co tento pojem znamená. Likvidace družstva je zákonem stanovený obligatorní postup, jehož cílem je mimosoudní vypořádání majetkových a jiných otázek souvisejících se zrušením družstva. Všechna činnost družstva se omezí pouze na vypořádání dosavadních obchodů a jiných skutečností. „S likvidací je spojený celý komplex právních a ekonomických vztahů směřujících k definitivnímu uspořádání majetkových a ostatních právních poměrů likvidovaného subjektu bez právního nástupce.“[64]

[64] OVEČKOVÁ, O. a kol., Obchodný zákoník s komentárom, IURA EDITION 2005, s 248

Likvidace je i nevyhnutelným krokem před zánikem družstva, a to i v případech, kdy družstvo fakticky nikdy nezahajilo svou činnost, nemá žádné závazky ani majetek.

Likvidace se vždy vykoná v případě zrušení družstva:

- *rozhodnutím soudu;*
- *usnesením členské schůze;*
- *zrušením konkurzu po splnění rozvrhového usnesení;*
- *uplynutím doby, na kterou bylo družstvo zřízené* (v případě, že členská schůze nerozhodne, že družstvo bude ve své činnosti pokračovat);
- *dosažením účelu, ke kterému bylo družstvo zřízeno* (pokud členská schůze nerozhodne, že družstvo bude pokračovat ve své činnosti).

Den vstupu družstva do likvidace je dnem zrušení družstva. Během období likvidace je družstvo povinno připojovat ke svému obchodnímu jménu dodatek „v likvidaci". A taktéž vstup družstva do likvidace musí být zapsány do obchodního rejstříku.

10.3.1 Likvidátor

Likvidaci vykonává likvidátor nebo více likvidátorů společně. Likvidátorem může být jen fyzická osoba.

V usnesení o zrušení družstva soud určí likvidátora nebo likvidátory družstva. Soud jmenuje likvidátora i v tom případě, že není ustanovený statutární orgán družstva, nebo nemá ustanoveného žádného člena. Soud může likvidátora jmenovat i bez jeho souhlasu z některého z členů představenstva nebo z družstevníků. Pokud soud neurčí likvidátory některým ze zmíněných způsobů, jmenuje likvidátora z osob uvedených v seznamu správců podstaty podle zvláštních předpisů. Soudem jmenovaný likvidátor se nemůže vzdát své funkce, ale může požádat soud, aby ho z této funkce odvolal, pokud není z jeho strany možné spravedlivě vykonávat jeho funkci likvidátora.

V případě, že o zrušení družstva nerozhodne soud, ale členská schůze, jmenuje likvidátora nebo likvidátory ona, pokud není ve stanovách obsažena jiná úprava. Takto jmenovaný likvidátor se své funkce může vzdát. Toto rozhodnutí však musí být doložené písemnou listinou, ve které projeví svou vůli vzdát se funkce. Tuto listinu musí doručit družstvu. Splněním obou těchto povinností je jeho vzdání se funkce účinné ode dne jeho doručení družstvu. Po vzdání se své funkce musí však vykonat vůči družstvu ještě jednu povinnost. Její podstata spočívá v tom, že pokud by v souvislosti s jeho vzdáním se funkce likvidátora mohla družstvu vzniknout škoda, musí na tuto skutečnost upozornit a navrhnout opatření, které je potřebné vykonat na její odvrácení.

10.3.2 Působnost a povinnosti likvidátora

„Likvidátor činí jménem společnosti jen úkony směřující k likvidaci společnosti."[65] Jsou to úkony, které směřují k efektivnímu a rychlému zpeněžení majetku družstva.

Ustanovení § 72 Obchodního zákoníku taxativně vypočítává úkony, které je likvidátor povinen a oprávněn při likvidaci družstva vykonat:

- činí jen úkony směřující k likvidaci družstva;
- plní závazky družstva;
- uplatňuje pohledávky a přijímá plnění jménem družstva;
- zastupuje družstvo před soudy nebo jinými orgány;
- uzavírá jménem družstva smíry a dohody o změně a zániku práv a závazků;
- nové smlouvy uzavírá jen v souvislosti s ukončením nevyřešených obchodů (v případě že je to v zájmu rychlého a účelného zpeněžení majetku družstva, může uzavírat i nové smlouvy);
- v případě, že likvidátor zjistí předlužení likvidovaného družstva, je povinen bezodkladně podat návrh na vyhlášení konkurzu.

„Dlužník v úpadku je povinen podat návrh na vyhlášení konkurzu do 30 dní, od okamžiku, kdy se dozvěděl anebo se při zachování odborné péče mohl dozvědět o

[65] Ustanovení § 72 odst. 1 zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákoník v platném znění.

svém úpadku. Tuto povinnost jménem dlužníka má také statutární orgán nebo člen statutárního orgánu dlužníka, likvidátor dlužníka a zákonný zástupce dlužníka."[66] V případě, že dojde k porušení této povinnosti, u družstev, ve kterých likvidaci vykonává více likvidátorů, vzniká tímto likvidátorům solidární zodpovědnost za škodu, což znamená, že jsou zodpovědní společně a nerozdílně. Na projednání konkurzu je příslušný jako soud prvního stupně krajský soud, v obvodě kterého má družstvo sídlo.

Likvidátor je povinen oznámit vstup družstva do likvidace všem známým věřitelům spolu s výzvou, aby věřitelé společnosti a jiné osoby a orgány, které jsou tím dotknuté, přihlásili své pohledávky a práva ve lhůtě určené ve výzvě. Tato lhůta nesmí být kratší než tři měsíce.

Pokud věřitelé neuplatní své pohledávky v určené lhůtě, neznamená to, že jejich pohledávka nebude uspokojená. Nemá to totiž vliv na to, aby si později uplatnili své nároky vůči družstvu, protože po zániku družstva ručí jeho členové za závazky do výše svých podílů na likvidačním zůstatku, nejméně v takovém rozsahu, v jakém ručili za závazky družstva během jeho existence. Většinou už v tomto případě pohledávky nebývají uspokojeny v plné výši. Co se týče pořadí těchto pohledávek, likvidátor v procesu likvidace není vázaný žádnými ustanoveními jako to je při uspokojování v konkurzním řízení.

„Likvidátor sestaví ke dni vstupu společnosti do likvidace likvidační účetní rozvahu a je povinen zaslat přehled o jmění společnosti každému společníkovi, který o to požádá."[67] Toto ustanovení upravuje následky vstupu družstva do likvidace z hlediska daňového a účetního. Vstup družstva do likvidace neznamená, že tím pádem přestává být subjekte povinným vést účetnictví. Naopak družstvo, jako i každá účetní jednotka, která je právnickou osobou, je povinna vést své účetnictví až do dne svého zániku.

Z účetního hlediska v souvislosti se započetím likvidace je právně důležitý den, který předchází dni, ve kterém družstvo vstupuje do likvidace – v tento den je

[66] Ustanovení § 11 odst. 2 zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurzu a restrukturalizaci v platném znění
[67] Ustanovení § 74 zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákoník v platnom znení

družstvo povinno uzavřít účetní knihy a musí sestavit účetní závěrku, která je podkladem k sestavení daňového přiznání pro daň z příjmů právnické osoby. Taktéž je družstvo v tento den povinno vykonat inventarizaci ke dni účetní závěrky, která slouží k ověření stavu majetku, závazků a rozdílu mezi majetkem a závazky družstva a zda tento stav odpovídá skutečnosti.

Dalším důležitým dnem je den vstupu družstva do likvidace, kdy je družstvo (likvidátor) povinno otevřít účetní knihy a sestavit likvidační účetní závěrku.

„Na likvidátora přechází působnost statutárního orgánu jedna jménem společnosti ve věcech týkajících se likvidace až dnem, kdy se rozhodnutí o jeho jmenování likvidátorem stalo účinným."[68] Zpravidla je to den, kdy bylo přijato rozhodnutí o jmenování likvidátora.

Na základě výše uvedených skutečností tedy můžeme říci, že první povinností likvidátora na základě zákona o účetnictví bude otevření účetní knihy a sestavení likvidační účetní závěrky. Kromě těchto povinností je likvidátor také povinen na základě žádosti družstevníků, kteří ho o to požádali, zaslat přehled o jmění společnosti.

10.3.3 Úkony likvidátora směřující k ukončení likvidace družstva

Likvidátor družstva je povinen uskutečnit úkony, které směřují k ukončení likvidace družstva.

Těmito úkony jsou:

- *uzavření účetní knihy a sestavení účetní závěrky ke dni skončení likvidace* (tímto dnem je den, kdy došlo k rozdělení likvidačního zůstatku mezi členy družstva; v případě, že by likvidátor odevzdal likvidační zůstatek do úschovy pro nečinnost členů, za den odevzdání do úschovy se považuje den ukončení likvidace);

[68] OVEČKOVÁ, O. a kol., Obhodný zákonník s komentárom, IURA EDITION 2005, s. 262

- *likvidátor je povinen předložit účetní uzávěrku členům družstva nebo orgánu společnosti, který je oprávněný rozhodovat o zrušení družstva, na její schválení;*
- *musí vypracovat konečnou zprávu o průběhu likvidace* spolu s návrhem na rozdělení majetkového zůstatku (likvidačního zůstatku);
- *za účelem předložení účetní závěrky, konečné zprávy a návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku je likvidátor oprávněný svolat členskou schůzi družstva;*
- *podání návrhu na výmaz družstva z obchodního rejstříku* (tento návrh musí podat do 90 dní od schválení účetní závěrky, konečné zprávy o průběhu likvidace a návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku nebo do 90 dní od uložení likvidačního zůstatku do úschovy).

K návrhu na výmaz družstva z obchodního rejstříku je likvidátor povinen přiložit konečnou zprávu o průběhu likvidace, účetní závěrku a návrh na rozdělení likvidačního zůstatku, které se musí založit do sbírky listin. Výmaz družstva z obchodního rejstříku se uveřejňuje v Obchodním věstníku.

Důležitou povinností likvidátora je rozdělení likvidačního zůstatku mezi členy družstva. Toto rozdělení se uskutečňuje podle návrhu likvidátora, který musí být schválený členskou schůzí. Pravidla, která se uplatňují při rozdělení likvidačního zůstatku, jsou zpravidla upravena ve stanovách družstva. „Pro případ, že stanovy neurčí nic jiného, zákon stanoví následující postup určení členského podílu na likvidačním zůstatku: členům se vrátí splacená část jejich vkladů, zbytek se rozdělí mezi členy, jejichž členství trvalo alespoň jeden rok, rozdělení zbytku likvidačního zůstatku se určí poměrem podle výše vkladů, které členové převzali (tedy i nesplacených).[69]

10.4 Zánik družstva

Družstvo jako právnická osoba tedy zaniká dnem výmazu z obchodního rejstříku.

[69] OVEČKOVÁ, O. a kol., Obchodný zákonník s kometárom, IURA EDITION 2005, s 791

11 EVROPSKÁ DRUŽSTEVNÍ SPOLEČNOST

Zřejmým důkazem toho, že družstvo jako specifická právnická osoba má svoji budoucnost a rozhodně se nejedná o jakýsi relikt z minulosti či pozůstatek socialismu je právní forma evropské družstevní společnosti. Jedná se o poměrně novou právnickou osobu jak v českém tak ve slovenském právním řádu.[70]

Evropská družstevní společnost vychází z Nařízení Rady ES č. 1435/2003 ze dne 22.7.2003 o statutu evropské družstevní společnosti, které bylo doplněno Směrnicí Rady č. 2003/72/ES ze dne 22.7.2003 o doplnění statutu evropské družstevní společnosti s ohledem na zapojení zaměstnanců.

K implementaci těchto předpisů došlo v českém právním řádu zákonem č. 307/2006 Sb. o evropské družstevní společnosti. Ve slovenském právním řádu zákonem č. 91/2007 Z.z. o evrópskom družstve.

Účelem této nové právní formy je umožnit sdružení se členů družstva z více státu Evropské unie a umožnit přemísťování sídla či transformace takovéto družstevní společnosti v rámci členských států Evropské unie, čímž má mimo jiné být umožněna realizace dvou ze základních svobod Evropské unie – svoboda pohybu kapitálu a svoboda pohybu pracovních sil.[71]

S ohledem na specifičnost a komplexnost otázky evropské družstevní společnosti nebude v této práci o ní dále pojednáno. Jedná se o téma, které by si zasloužilo samostatnou práci. V této práci je uvedena pouze jako důkaz stálé aktuální a živoucí myšlenky družstevnictví.

---

[70] blíže viz HELEŠIC, F.: Stát a družstva (k možnosti usměrňování družstev státem), Právník 5/2007

[71] blíže viz HELEŠIC, F., K promítnutí nařízení o stanovách evropského družstva do našeho právního řádu (obecná východiska), Právník 7/2006

12 ZÁVĚR

Družstvo jako společenská organizace přešla od svého vzniku dlouhým a výrazným vývojem. Na fungování družstev se zrcadlí víceré vývojové změny historické i politické, ale družstvo si i do dnešní doby zachovalo svou základní úlohu, kterou je uspokojování potřeb svých členů. V průběhu svého vývoje družstva dokázala opodstatnění své existence a také svůj společenský přínos. V současném období však společenský přínos ustupuje do pozadí a není prioritou. Do popředí se dostává hospodářský přínos, protože v dnešním světě je zlepšování ekonomické situace pro mnohé lidi prioritou, a to jak u nás, tak i v ostatních zemích.

Činnost družstev je ovlivněná zákonnou úpravou obsaženou v Obchodním zákoníku, ale zákon přenechává družstvům velkou volnost, co se týče úpravy jejich vnitřních předpisů, protože odkazuje na úpravu obsaženou v základním vnitřním družstevním dokumentu - ve stanovách družstva. Tato volnost zároveň znamená velikou odpovědnost pro členy družstva při jejich rozhodování na členských schůzích.

O jednotlivých námětech de lege ferenda je pojednáno v rámci textu této práce u příslušný subkapitol. Mnou navrhované změny jsou společné pro českou i slovenskou právní úpravu, neboť obě tyto úpravy vykazují dle mého názoru v daných ohledech nedostatky. Pokud bych měl tyto návrhy stručně zrekapituloval, tak navrhuji:

a) Navýšení minimálního zapisovaného základního kapitálu, neboť současná výše umožňuje snadné a spekulativní zakládání družstev.
b) Omezení počtu účastí fyzických a právnických v několika družstvech, neboť zatímco u společnosti s ručením omezeným došlo k zákonnému omezení počtu vlastněných jednoosobových společností, u družstev je umožněno neomezené řetězení, což ve spojitosti s nízkým požadovaným zapisovaným základním kapitálem a nutností zvolit pouze jednu osobu jako statutární

orgán malého družstva činí z této právní formy snadný nástroj pro různé nekorektní či přímo kriminální jednání.

c) Zavedení povinnosti úředně ověřovat podpis při uzavírání smluv o převodu členství v družstvu z důvodu zvýšení transparentnosti vlastnictví.

d) Sjednocení postavení právnických a fyzických osob z hlediska požadavku na minimální počet členů družstva.

e) Změnit právní úpravu působení pověřeného zástupce člena družstva právnické osoby v orgánech družstva, aby byly jasně definovány vztahy mezi družstvem, členem družstva právnickou osobou a fyzickou osobou zástupcem člena družstva právnické osoby.

f) Přijetí podrobnější právní úpravy pro bytová družstva, kde by byl kladen důraz na jejich neziskovost, ochranu práv nájemníků, omezení dispozic s nemovitým majetkem, omezení možnosti ručení za závazky třetích osob a povinnost auditu.

g) V rámci podrobnější právní úpravy bytových družstev kodifikovat vzorové stanovy podobně jako je tomu například v návaznosti na český zákon č. 72/1994 Sb. o vlastnictví bytů.

h) Změnit metodiku oceňování nemovitých aktiv bytových družstev zahrnovaných do čistého obchodního jmění tak, aby hodnota vypořádacího podílu člena družstva s uzavřenou nájemní smlouvou na byt odpovídala tržní hodnotě za úplatnou dohodu o převodu práv a povinností.

Závěrem je možno konstatovat, že i navzdory tomu, že družstva nejsou v dnešní společnosti preferovaná jako obchodní společnosti, mají stále své místo v struktuře právnických osob. Jako samostatné hospodářské společenství mají i v dnešním době velký význam a podle mého názoru tomu bude stejně i v budoucnosti.

13 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Slovenské právní předpisy:

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 42/1992 Zb. o úprave majetkových vzťahov a vyporiadaní majetkových nárokov v družstvách ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce ve znění pozdějších právních předpisů.

Vyhláška č. 25/2004 Z.z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, kterou se ustanovují vzory tiskopisů na podávání návrhů na zápis do obchodního rejstříku a seznam listin, které je potřeba k návrhu na zápis přiložit.

Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštruktualizácii v platném znění;

Zákon č. 91/2007 Z.z. o evrópskom družstve

České právní předpisy:

Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 513/1991 Sb. Obchodní zákoník ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 563/1991 Sb. o účetnictví ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů)

Zákon č. 87/1995 Sb. o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících ve znění pozdějších právních předpisů.

Zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce ve znění pozdějších právních předpisů.

Zákon č. 307/2006 Sb. o evropské družstevní společnosti

Československé právní předpisy:

Zákon č. 53/1954 Zb. o ľudových družstvách a o družstevných organizáciách ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 27/1959 Sb. o družstevní bytové výstavbě

Zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník ve znění pozdějších právních předpisů;

Zákon č. 122/1975 Sb. o zemědělském družstevnictví

Zákon č. 90/1988 Sb. o zemědělském družstevnictví

Zákon č. 94/1988 Sb. o bytovém, spotřebním a výrobním družstevnictví

Zákon č. 162/1990 Sb. o zemědělském družstevnictví

Zákon č. 176/1990 Sb. o bytovém, spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví

Odborná literatura:

1. BEUTHIEN, V., Genossenschaftgesetz mit Umwandlungsrecht. 13. Auflage., C.H.BECK, Muenchen 2000;
2. ČÁP, J., Majetkové vztahy v současném družstvu (I. a II. Část), Právo a podnikání č. 3-4/1993;
3. DOLEŽALOVÁ, H., Právní úprava bytových družstev v Evropě ve vztahu k aktuálnímu poslaneckému návrhu na její změnu v České republice, Sborník z konference Dny práva, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2008;
4. DOSPÍŠIL, I., Družstevní forma podnikání, Profit č. 6/1992;
5. DVOŘÁK, J., Majetkové společenství manželů, ASPI Publishing, Praha 2004;
6. DVOŘÁK, T., Družstevní právo, C.H. BECK, Praha 2006;
7. DVOŘÁK, T., Povaha právního vztahu členů orgánů k obchodním společnostem a družstvům, Právní rozhledy č. 2/2000;
8. DVOŘÁK, T., Vyloučení člena družstva, Právní rádce č. 5/2004;
9. DVOŘÁK, T., O členské schůzi družstva, Právní rozhledy č. 19/2004;
10. DVOŘÁK, T., K některým otázkám právní úpravy bytových družstev, Bulletin advokacie č. 1 – 2/2002;
11. DVOŘÁK, T., Neplatnost usnesení členské schůze družstva, Právní rozhledy č. 2/2002;
12. DVOŘÁK, T., K některým otázkám existence a zániku společného členství manželů v bytovém družstvu, Ad Notam č. 3/2002;
13. DVOŘÁK, T., Další úvahy k judikatuře v oblasti družstev, Soudní rozhledy 12/2003;
14. DVOŘÁK, T., Třetí zastavení nad judikaturou v oblasti (nejen) družstev, Soudní rozhledy č. 2/2005;
15. DVOŘÁK, T., Rozdělení družstva, Právní rozhledy 4/2006;
16. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J., Družstevní byt či bytová jednotka vlastnictví, Právní fórum č. 6/2010;
17. HAJNÝ, V., KUNC, P., Družstevní zákony, V. Linhart, Praha 1935;
18. HEJDA, J., Stanovy obchodních společností, Právní rádce č. 10/2004;
19. HELEŠIC, F., Právní úprava družstev ve vyspělé Evropě a u nás, Univerzita Karlova, Praha 1997;

20. HELEŠIC, F., K systematizaci právní úpravy družstev, Právní rozhledy 1/1997;
21. HELEŠIC, F., K předmětu a obsahu zákonné úpravy družstev (srovnávací analýza), Právní rozhledy 2/1997;
22. HELEŠIC, F., Tvorba družstevního práva Evropské unie, Obchodní právo č. 9/1997;
23. HELEŠIC, F., K právní úpravě družstevnictví – úvahy de lege ferenda, Právník 5/1999;
24. HELEŠIC, F., K promítnutí nařízení o stanovách evropského družstva do našeho právního řádu (obecná východiska), Právník 7/2006;
25. HELEŠIC, F.: Stát a družstva (k možnosti usměrňování družstev státem), Právník 5/2007;
26. HETTRICH, E., POEHLMAN, P., GRAESER, B., ROEHRICH, R., Genossenschaftgesetz, 2. Auflage, C.H. BECK, Muenchen 2001;
27. HAŠEK. M, Přeměna družstva v jiný podnikatelský subjekt, Masarykova univerzita v Brně 1999;
28. CHALUPA, L., Účinky zrušení vyloučení z družstva mimo odvolací lhůtu, Právní rádce č. 8/2005;
29. ENCYKLOPÉDIA SLOVENSKA, 1. zväzok, VEDA, Bratislava 1985;
30. ELIÁŠ, K., K některým otázkám spojeným s kapitalizací pohledávek, Ad Notam č. 4/1999;
31. ELIÁŠ, K., K rekodifikaci našeho soukromého práva, Právní rozhledy č. 8/2000;
32. ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T., Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva, 6. vydání, C.H. BECK, Praha 2010;
33. HELEŠIC, F., K předmětu a obsahu zákonné úpravy družstev (srovnávací analýza), Právní rozhledy č. 2/1997;
34. HROMADA, J. a kol., Právnický slovník, 1. díl A – O Orbis, Praha 1972;
35. HROMADA, J. a kol., Právnický slovník, 2. díl P – T Orbis, Praha 1972;
36. KORECKÁ, V., POKORNÁ, J. Ještě k právním následkům smrti fyzické osoby – společníka obchodní společnosti a člena družstva, Právní praxe č. 1/1996;
37. KORECKÁ, V., POKORNÁ, J., OPRUCHOVÁ, I., K některým otázkám majetkové účasti členů družstev na podnikání družstva, Právo a podnikání č. 6/1994;
38. KORTE, O., SCHAFFLAND, H.J., Genossenschaftsgesetz 7. überarb. Aufl. DG Verlag , Berlin 2009;

39. KUBÍČEK, P., MAMOJKA, M., PATAKYOVÁ, M.: Obchodné právo, Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta, Bratislava 2010;
40. LOCHMANOVÁ, L., Obchodní firma a tvorba obchodního kmene II., Právní rádce č. 1/2007;
41. MADARA, Z. a kol., Právnický slovník, 2 díl, Panorama, Praha 1988;
42. MATULIAK, P., Stopäťdesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Agroinštitút Nitra 1995;
43. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol., Kriminologie, ASPI Publishing Praha 2004;
44. OVEČKOVÁ, O. a kol., Obchodný zákonník s komentárom, IURA EDITION, Bratislava 2005;
45. PAULDURA, L, K dohodám o převodu členství a členského podílu, Právní fórum č. 11/2009
46. PATAKYOVÁ, M. a kol., Obchodný zákonník s komentárom, C.H. BECK Praha 2006;
47. PEKÁREK, M., Majetková účast občanů v družstvech a její právní aspekty. In Acta Universitatis Brunensis – Iuridica, Brno 1999;
48. PEKÁREK, M., O členství v bytovém družstvu v procesu dělení tohoto družstva, Časopis pro právní vědu a praxi č. 1/2002;
49. PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol., Obchodné právo 2, ASPI Publishing Praha 2006;
50. PŘIKRYL, I.: Nad budoucí právní úpravou družstev, Právní rádce 4/2002;
51. PÚRY, F., O dvou rozdílných souvislostech mezi právem trestním a obchodním, Právo a podnikání č. 1/2000;
52. ŘÍMALOVÁ, O., HOLEJŠOVSKÝ, J.: Družstva 2. vydání, C. H. BECK, Praha 2004;
53. SIEBER, L., Základy družstevníctva, Svépomoc, Bratislava 1981;
54. SUCHÁNEK, J.,Družstevnictví jako součást politického systému ČSFR a jeho vztah k zastupitelské soustavě, Právník č. 2/1992;
55. SUCHÁNEK, J, Družstva a obchodní zákoník, Právník č. 8/1992;
56. SUCHÁNEK, J., Zákonná úprava družstevnictví po rozpadu federace, Právník č. 3/1994;
57. SUCHÁNEK, J.: K právní úpravě majetkové účasti na zajištění činnosti družstva, Právník č. 5/1994;
58. SUCHOŽA, J., Obchodný zákonník s komentárom, EURO UNION, Bratislava 2003;

59. ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 10., podstatně rozšířené vydání, C.H. BECK Praha 2005;
60. ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 13., C.H. BECK Praha 2010;
61. ŠTĚPINA, J. Příručka družstevního práva platného v republice Československé, J. Svoboda, Praha 1934;
62. VOJÁČEK. L, SCHELLE. K, KNOLL. K, České právní dějiny, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2008.

Internetové stránky:

www.bytovadruzstva.cz. – Sdružení bytových družstev a společenství vlastníků ČR

www.czso.cz - Český statistický úřad

www.ica.coop – Mezinárodní aliance družstev

www.dgrv.de – Německý družstevní a spořitelní svaz

obcanskyzakonik.justice.cz – Návrhy Ministerstva spravedlnosti ČR k rekodifikaci Občanského a Obchodního zákoníku

www.kovovesin.cz